

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Zpracovatel: Mgr. Kamila Vránová

září, 2010

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

COMMUNITY PROPERTY SETTLEMENT AFTER DIVORCE

Konzultant: JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Kamila Vránová

září, 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Mgr. Kamila Vránová

O B S A H

Úvod	1
1.Kapitola: Zásady vypořádání společného jmění manželů	
1.1. Úvod	6
1.2. Zásada rovnosti podílů	7
1.3. Zásada hlediska péče o rodinu a hlediska zásluhy o nabytí a udržení společných věcí	11
1.4. Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí	12
1.5. Zásada zápočtu	13
2.Kapitola: Vypořádání společného jmění manželů dohodou	
2.1. Úvod	17
2.2. Náležitosti dohody	19
2.3. Účinnost dohody	23
2.4. Ochrana práv třetích osob	26
2.5. Smlouva o vypořádání společného jmění manželů dle § 24a odst. 1 Zákona o rodině	32
2.6. Vypořádání zaniklého společného jmění manželů v konkurzním řízení	38

3.Kapitola: Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu

3.1. Úvod	40
3.2. Průběh soudního řízení	43
3.3. Specifické způsoby vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu	63

4.Kapitola: Vypořádání společného jmění manželů ze zákona

4.1. Úvod	78
4.2. Rozdělení společného jmění manželů po uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky vypořádání	81
4.3. Zákonná domněnka při zahájení soudního řízení	88
4.4. Zákonná domněnka v insolvenčním řízení	98
Závěr	100
Resumé	103
Seznam klíčových slov s překladem do anglického jazyka	108
Seznam použité literatury	109

Přehled použitých zkratk

BSM – Bezpodílové spoluvlastnictví manželů

Katastrální vyhláška – vyhláška č. 26/2007 Sb., katastrální vyhláška, ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod ČR – usnesení č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Obchodní zákoník – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

SJM – Společné jmění manželů

Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Insolvenční zákon – zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rodině – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 131/1982 Sb. – zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1998 Sb.- zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Uzavřením manželství vzniká řada právních důsledků, a to jak v osobní, tak i v majetkové sféře manželů. Manželské majetkové vztahy jsou většinou upraveny zvláštními normami, a tím jsou vyděleny z obecné právní úpravy vlastnických a závazkových vztahů. Děje se tak za účelem posílení ekonomické solidarity, společných zájmů manželů, rovnosti a i vyrovnání životní úrovně každého z nich. Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely by neměla být příliš složitá a zbytečně podrobná, ale na druhou stranu ani příliš kusá¹. Musí totiž řešit základní problémy, které každodenní manželský život přináší.

Historie

Nutnost právně upravit specifické vztahy manželů má své kořeny v dávné minulosti. V Obecném zákoníku občanském z roku 1811 byl sice jako historicky první na zdejším území upraven mezi manžely princip odděleného majetku manželů, avšak už v tomto právním kodexu mohli manželé založit tzv. společenství statků.

Po politických změnách v roce 1948 byly majetkové vztahy manželů vyřazeny z předmětu občanského práva a začleněny do nově vzniklého zákona č. 265/1949 Sb.². Dotčený zákon princip odděleného majetku manželů opustil a ponechal pouze manželské majetkové společenství. Zajímavé na předmětné normě je, že již v té době umožňovala zúžení či rozšíření rozsahu „zákonného společenství majetkového,“ a to ve formě soudního zápisu. Formou soudního zápisu manželé rovněž mohli upravit i správu tohoto společenství. Na žádost

¹ Dvořák, J.: Zamyšlení nad právní úpravou SJM, Soudní rozhledy č. 12, 2007, s. 453

² Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném

jednoho z manželů pak mohlo být zákonné společenství majetkové soudem zrušeno, a to ze závažných příčin.

V roce 1963 byl přijat zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině (jde o zákon dosud platný, několikrát novelizovaný). Vzájemné majetkové vztahy manželů byly od účinnosti tohoto zákona upraveny Občanským zákoníkem, a to v podobě tzv. bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Bezpodílové spoluvlastnictví znamenalo, že míra účasti manželů není vyjádřena podílem, ale že každý z manželů je úplným vlastníkem každé věci spadající do BSM, přičemž jeho vlastnictví je omezeno úplným vlastnictvím druhého manžela³. Institut BSM je mnohými považován za jeden z pilířů socialistického právního řádu, neboť jeho implementací byla plně vyloučena svobodná vůle manželů uspořádat své majetkové vztahy a disponovat s majetkem nabytým za trvání manželství. Zákon o rodině právní modifikaci BSM zcela vylučoval. Umožňoval však soudní zrušení BSM na návrh jednoho z manželů, a to ze závažných důvodů, pokud by jeho další trvání odporovalo pravidlům socialistického soužití. Takto přísná kogentní podoba BSM pak existovala až do 1. 1. 1992.

Důležitou novelizaci v mezidobí byla i novelizace účinná od 1. 4. 1983, která zavedla tzv. „nevyvratitelnou domněnku o právním vypořádání“ tam, kde po dobu tří let od zániku manželství ho neprovedli sami manželé. Tato tříletá lhůta byla svojí povahou hmotněprávní a prekluzivní. Důsledkem jejího uplatnění v praxi bylo, že bývalí manželé byli zavázáni či oprávněni ve vztahu mezi sebou rovným dílem⁴.

Zákonem č. 509/1991 Sb.⁵ došlo k podstatným změnám v Občanském zákoníku, a to vlivem nástupu demokratizace a tržního hospodářství. Byl jím

³ Bičovský, J., Holub, M.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou, 2.vydání, Praha: Linde, 1994, s. 154

⁴ Cechlová, E., Trutnová, J.: Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů, Ad Notam č. 2/2006, s. 45

⁵ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

upraven nejen rozsah BSM, ale i modifikace BSM. Poprvé manželé mohli dohodou ve formě notářského zápisu rozšířit či zúžit zákonem stanovený rozsah BSM, a i touto dohodou mohli vyhradit vznik BSM ke dni zániku manželství. (Dohoda však ke své účinnosti již dále nepotřebovala vklad do katastru nemovitostí.) Novela rovněž vyřešila otázku použití majetku v BSM ve vztahu k podnikání a jasně stanovila, že je třeba pouze prvního souhlasu druhého manžela s použitím majetku v BSM k podnikání. K podstatné změně došlo v ustanovení týkajících se zrušení BSM soudem - byla odstraněna formulace důvodu zrušení BSM „odporování socialistickému soužití“ a nahrazena novým termínem „odpor proti dobrým mravům“. Nově byl zaveden druhý způsob zrušení BSM, a to získání podnikatelského oprávnění jedním z manželů.

Mezi další významné novelizace Občanského zákoníku patří novelizace provedená zákonem č. 91/1998 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1. srpna 1998. Zajímavou skutečností je, že do původního poslaneckého návrhu novely byl čl. II obsahující novelizaci Občanského zákoníku doplněn až dodatečně na základě pozměňovacího návrhu ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny PČR - zákonem č. 91/1998 Sb. byl totiž novelizován i Zákon o rodině. V průběhu komplikovaného projednávání novely se hlavní pozornost našich zákonodárců zaměřila na část novelizující Zákon o rodině a novelizace Občanského zákoníku tak zůstala v průběhu původního projednávání v podstatě nedotčena.

Zákonem č. 91/1998 Sb. bylo dosavadní “bezpodílové spoluvlastnictví manželů” nahrazeno novým právním institutem “společné jmění manželů.” Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 ze dne 26. 9. 2000 jsou BSM a SJM dva rozdílné instituty, a to z hlediska názvu, rozsahu, předmětu, obsahu i zániku. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo nahrazeno tímto novým právním institutem ve snaze odstranit dosavadní nedostatky právní úpravy a zaplnit její mezery, na které důvodně poukazovala jak právní teorie, tak i právní praxe. Zmíněná novela vyhověla potřebám právní praxe zejména široce zakotveným předmětem SJM, kdy opustila dosavadní úzkou koncepci bezpodílového spoluvlastnictví manželů vázanou více na věci hmotné a rovněž do SJM začaly patřit i společné závazky manželů.

Současnost

Výše popsany historický exkurz se týkal manželských majetkových vztahů obecně. Předložená rigorózní práce pojednává o konkrétní části vzájemných majetkových práv a povinností, a to o vypořádání SJM. Jejím záměrem je podrobněji rozebrat všechny tři možné způsoby vypořádání SJM – dohodu, rozhodnutí soudu, uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky, a to jak v souhrnu, tak i jednotlivě a podat o tématu “Vypořádání SJM” a jeho problematice co nejvíce právních informací a zkušeností.

Legislativní úprava SJM a souvisejících ustanovení provedená shora zmiňovaným zákonem č. 91/1998 Sb., která s menšími změnami trvá až do dnešního dne, je právní obcí považována za velmi stručnou⁶. Ze stručnosti právní úpravy proto vyplývá zvýšená role soudců, kteří tak nejsou jen ústy citující text zákona⁷. Z tohoto důvodu musí právní odborníci hledat řešení právních problémů i v soudní judikatuře, zejména Nejvyššího soudu ČR. Díky tomu soudní judikatura nabývá stále více většího významu.

Jak již bylo řečeno, platná právní úprava není obsáhlá, proto i já ve své práci hledám v některých sporných otázkách řešení zejména v judikatuře Nejvyššího soudu ČR, která ale jak se ukazuje, není ve všech případech konstantní. Na počátku práce dochází ke specifikaci zásad pro vypořádání SJM, bez jejichž znalostí se nelze tématem vypořádání SJM vůbec zabývat. Ve stati týkající se vypořádání SJM dohodou je dán prostor nejen pro rozebírání náležitostí dohody o vypořádání SJM, ale i pro její účinnost ve vztahu k následnému zápisu do katastru nemovitostí. Řešena je zde i otázka zvláštního typu smlouvy o vypořádání SJM dle Zákona o rodině a postavení třetích osob vůči uzavřené dohodě. Kapitola týkající se vypořádání SJM rozhodnutím soudu předkládá řešení konkrétních otázek vyvstávajících v každodenním praktickém životě manželů, a to např. ve spojitosti s podnikáním jednoho z manželů, s obchodním

⁶ Např. Dvořák, J.: Zamyšlení nad právní úpravou SJM, Soudní rozhledy č. 12, 2007, s. 454

⁷ Srov. Montesquieu, Ch. O duchu zákonů, Aleš Čeněk, Reprint z roku 1947, s. 198

podílem v obchodní společnosti, s řešením úpadku, s oceněním masy SJM. Nevyvratitelné zákonné domněnce je ponechána poslední část rigorózní práce. Zaměřuje se zejména na otázku jejího nastoupení či nenastoupení při zahájení soudního řízení o vypořádání SJM.

KAPITOLA Č.1 –

ZÁSADY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

1.1. Úvod

Právní zásady vyjadřují základní hodnoty, o které se opírá nejen občanské právo, ale i celý právní řád. Zásady občanského práva včetně zásad stanovených pro vypořádání SJM představují obecné právní kategorie, které jsou výrazem odvětvové samostatnosti občanského práva. Zásady lze označit za vůdčí ideje právního světa. Každý, a to jak laik, tak i právník, by si jich měl být vědom, ctít a dodržovat je. To ony ukazují směr, kterým se pak ubírá či neubírá konkrétní právní úprava, jednotlivá norma. Konkrétní normu každý snadno vyčte z předpisu, ovšem alespoň bez minimální znalosti principů - zásad, na kterých onen předpis stojí, jen stěží odlišíme její správný výklad od chybného výkladu.

Některé zásady jsou vyjádřeny v textu právního předpisu výslovně, tak jak je tomu i u zásad pro vypořádání společného jmění manželů⁸, jiné výslovně vyjádřeny nejsou, avšak lze je z kontextu právních norem odvodit. Bez ohledu na výslovné vyjádření či nevyjádření, platí vždy, a to již ze své vlastní podstaty.

Zásady pro vypořádání společného jmění manželů, které jsou upraveny Občanským zákoníkem⁹, jsou tyto:

- zásada rovnosti podílů
- zásada hlediska péče o rodinu a hlediska zásluhy o nabytí a udržení společných věcí.
- zásada přihlédnutí k potřebám nezletilých dětí
- zásada zápočtu

⁸ § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku

⁹ § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku

Shora označené právní ideje vypořádání SJM mají jednak kvalitativní význam - určují, které konkrétní věci, pohledávky i dluhy se mají dostat právě tomu kterému manželovi, ale i kvantitativní obsah - určují výši podílů. Při soudním rozhodování o vypořádání SJM se soudy většinou od těchto principů neodchylují, a to z důvodů praktičnosti. Jiná situace nastává v případě vypořádání formou dohody, kdy se lze od těchto zásad odchýlit – samozřejmě v mezích zákona s nutností zřetele na to, aby uzavíraná dohoda byla platným právním úkonem.¹⁰

1.2. Zásada rovnosti podílů

Zásada rovnosti podílů je obsažena v prvním souvětí ustanovení §149 odst. 2 Občanského zákoníku:

„Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění manželů jsou stejné.“

Nelze hovořit o nadsázce, když zásadu rovnosti podílů označíme za zásadní „stavební prvek“ při „stavbě vypořádání společného jmění manželů.“ Na tomto místě je nutné konstatování, že zásada rovnosti podílů se vztahuje nejen na právo na rovné rozdělení společného majetku, ale i na povinnost obou manželů splnit závazky vzniklé za trvání manželství.¹¹ Při komentáři o zásadě rovnosti podílů nelze opomenout skutečnost, že zásada rovnosti je rovněž zakotvena i v ustanovení Části první, Hlavy třetí – „Vztahy mezi manžely“ – Zákona o rodině. Zde je stanoveno, že muž a žena v manželství mají stejná práva a rovněž i stejné povinnosti. Z ustanovení § 104 Zákona o rodině výslovně vyplývá, že ustanovení Občanského zákoníku se použijí tehdy, nestanoví-li Zákon o rodině

¹⁰ rozsudky Nejvyššího soudu sp.zn. 22 Cdo 726/99 ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 681/2004 ze dne 10. 5. 2005 a sp. zn. 22 Cdo 1247/2005 ze dne 24. 7. 2006

¹¹ § 149 odst. 2 třetí věta Občanského zákoníku

něco jiného. Občanský zákoník je tedy ve vztahu k Zákonu o rodině lex generalis. Z obecné úpravy zásady rovnosti podílů Občanským zákoníkem tak vychází specifická zásada rovnosti ve vzájemném postavení manželů chápána jako speciální a užší pojetí zásady stanovené Občanským zákoníkem.

Na rozdíl od dalších zásad týkajících se vypořádání SJM, které budou specifikovány níže, se však lze od zásady rovnosti podílů odchýlit.¹² To znamená, že v konkrétním případě, při konkrétním posouzení všech okolností, není vyloučeno, aby vypořádací podíly byly různé¹³ (ovšem se zřetelem k dalším zásadám), a to zejména při uzavírání dohod o vypořádání SJM před rozvodem¹⁴ a dohod rozvedených manželů o vypořádání zaniklého SJM¹⁵.

Odchýlit od zásady rovnosti se lze i při soudním rozhodování o vypořádání SJM. Důkazem toho je judikatura Nejvyššího soudu ČR přímo konstatující, že při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní SJM) může soud stanovit jiné podíly manželů na společném majetku než stejné. Jako názorný příklad uvedl Nejvyšší soud ČR světově úspěšného sportovce¹⁶, který vyvíjel značné úsilí k tomu, aby ve své sportovní činnosti dosáhl uvedeného postavení a tomu

¹² shodně rozsudky Nejvyššího soudu sp.zn. 22 Cdo 726/99 ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 681/2004 ze dne 10. 5. 2005 a sp. zn. 22 Cdo 1247/2005 ze dne 24. 7. 2006

¹³ výkladem otázky, kdy se lze odchýlit od rovnosti vypořádacích podílů, se zabývalo již rozhodnutí, publikované ve Sborníku IV vydaného roce 1986 Nejvyšším soudem ČSSR, na str. 499, a to usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 10 Co 87/74. V tomto rozhodnutí dospěl soud k závěru, že „výjimečné přiznání podílu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze odůvodnit většími zásluhami o vytvoření majetku, jestliže jeden z manželů měl k tomu lepší předpoklady vzhledem ke svému vzdělání, schopnostem, profesi, zdraví apod. nežli druhý manžel, jemuž nelze vytknout, že při starosti o rodinu, při nabývání a udržování společných věcí, při péči o dítě a při obstarávání společné domácnosti nevyužíval svých schopností a možností.

¹⁴ Dle § 24a Zákona o rodině

¹⁵ § 150 odst. 3 Občanského zákoníku

¹⁶ Soubor rozhodnutí NS ČR C 45,

taktéž Dvořák, J.,Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 243

odpovídajících příjmů umožňujících nadstandardní životní úroveň rodiny a nabytí majetku značné hodnoty. Jako druhý častý příklad z praxe se jeví případné zavinění jednoho z účastníků na nadměrném zadlužení SJM, které by se rovněž mělo vyjádřit nerovností podílů účastníků na vypořádávaném SJM¹⁷.

Dalším důkazem o možnosti odchýlení se od zásady rovnosti podílů je judikatura, která dovozuje, že se manželé po zániku SJM při vzájemném vypořádání mohou platně dohodnout i tak, že jeden z nich nabude menší podíl, případně se mu nedostane ničeho.¹⁸ Dovídila také pro soudní vypořádání, že nelze vyloučit vypořádání SJM, při kterém by byly přikázány všechny věci do výlučného vlastnictví jednoho z manželů, kterému by bylo uloženo proplatit celý podíl druhého manžela v penězích, jde-li např. o zařízení obývacího pokoje, ložnice apod., jejichž rozdělení podle jednotlivých kusů by nebylo účelné.¹⁹ Dotčené rozhodnutí ze sedmdesátých let minulého století má v podstatě ilustrovat výjimečnost příkladu, kdy se soud může odchýlit od zásady soudní praxe, podle níž by společný majetek manželů (jeho pasiva a aktiva) měl být mezi účastníky rozdělen pokud možno rovnoměrně tak, aby částka, kterou je povinen jeden z nich druhému zaplatit na vyrovnání podílů, byla co nejnižší.²⁰

V souvislosti se zásadou rovnosti podílů se lze dále zamyslet i nad tím, zda by právní úprava měla přihlížet k situacím, kdy k rozvodu došlo z převážné viny jednoho manželů, např. při navázání mimomanželského poměru. Pohledem do

¹⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 14/2006 ze dne 3. 10. 2006

¹⁸ srov. Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu, C. H. Beck, C 2098,

dále Soudní rozhledy Nejvyššího soudu ČR č. C 803 (sp. zn. 22 Cdo 2914/99), kde je konstatováno, že rozdílná výše podílů manželů při vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví může být vyjádřena nejen procentuálně nebo zlomkem, ale i přikázáním určité věci jen jednomu z manželů, aniž by byl ohledně ní zavázán k finančnímu vyrovnání.

¹⁹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 25. 4. 1974, sp. zn. 3 Cz 15/74, uveřejněný ve Sborníku stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů ČSSR, ČSR a SSR IV, str. 502

²⁰ k tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 264/2001 ze dne 3. 9. 2002

historie snadno zjistíme, že např. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb., a to ve svém § 28 odst. 1, stanovil následující:

„Podíl na jmění náležejícím do zákonného společenství majetkového může být rozvedenému manželů, který je vinen rozvodem, na žádost nevinného manžela odňat, jestliže se o nabytí tohoto jmění nepříčinil vůbec, anebo může být snížen, přičinil-li se v míře jen nepatrné.“

Tato právní úprava platila přiměřeně i v případech, kdy bylo manželství prohlášeno za neplatné, a jeden z manželů nejednal při uzavření manželství v dobré víře.²¹

Rozvod manželství s určením viny jednoho manžela by v současné době zřejmě nepřispěl k dobrým mezilidským vztahům. Určení viny by mohlo fungovat pouze jako morální satisfakce pro nevinného manžela. Určení viny, popř. nevinu, mělo svůj velký význam v historii. Rozvod manželství byl totiž v dobách minulých považován za sociální handicap, kdy společenská morálka vyžadovala téměř omluvu pro rozvod. V současné době je však situace odlišná.²² Rozvod manželství je přirozeným a pravidelným jevem v našem právním světě. K otázce výroku o vině v soudním řízení se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR, a to ve svém rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2921/2005 ze dne 19. 3. 2007. V odůvodnění tohoto rozhodnutí zaujal stanovisko, že žádný zákon soudu neukládá, aby z úřední povinnosti modifikoval výši podílů manželů podle míry účasti na rozvratu manželství a dospěl tak k názoru, že vypořádací podíl jednoho z manželů na zaniklém SJM nelze snížit jen proto, že zjevnou příčinou rozvratu manželství byl jeho mimomanželský vztah. Důvodem pro takovéto rozhodnutí snad bylo i to, že mnohdy jde o těžko postihnutelné příčiny rozvratu manželství mající svůj původ v intimní sféře. Na tomto místě je nutné podotknout, že v současné době Zákon o rodině ve svém ustanovení § 24b zakotvuje možnost

²¹ Knapp, V. a kolektiv, Učebnice občanského a rodinného práva, Praha: Orbis, 1954, s. 105 a násl.

²² Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 235

tzv. ztíženého rozvodu. U ztíženého rozvodu, sporného rozvodu manželství, může nastat situace, že návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel (např. nebyl tomu druhému nevěrný) a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma (např. výrazné snížení životní úrovně), soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.

1.3. Zásada hlediska péče o rodinu a zásada hlediska zásluhy o nabytí a udržení společných věcí.

Zásada hlediska péče o rodinu a zásada hlediska zásluhy o nabytí a udržení společných věcí (zásada zásluhovosti) je zakotvena v §149 odst. 3 Občanského zákoníku:

„Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění . Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.“

Tyto dvě zásady, k nimž se při vypořádání SJM přihlíží, jsou obsaženy v jednom souvětí, a to z důvodu úzkého vzájemného propojení. Při posuzování konkrétního případu mohou obě hlediska zásadně ovlivnit výši vypořádacího podílu. Do posuzovaných okolností pak patří např. zvýšené výdaje na alkohol, omamné prostředky u jednoho z manželů, výkon trestu odnětí svobody, bezdůvodné opuštění společné domácnosti, nestarání se o rodinu, prodávání společných věcí, používání společných úspor výlučně pro účely jednoho z manželů apod. Shora příkladem uvedené věci vedou samozřejmě ke snížení podílu tomu kterému manželovi.

Při rozebírání obou zásad nelze opomenout vyjádření Nejvyššího soudu ČR z roku 1986²³. Jeho vyjádření je k výkladu zásad nezbytný. Přestože vyjádření pochází již z roku 1986, lze jej užít i v současnosti.

„Výjimečné přiznání většího podílu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nebylo možné odůvodnit většími zásluhami o vytvoření majetku, jestliže jeden z manželů měl k tomu lepší předpoklady (vzhledem ke svému vzdělání, schopnostem, profesi, zdraví, apod.) než druhý manžel, jemuž však nelze vytknout, že při starosti o rodinu, při nabývání a udržování společných věcí, při péči o rodinu a děti a při obstarávání společné domácnosti nevyužíval svých schopností a možností. Výjimečné přiznání většího podílu přicházelo v úvahu v případech, kdy jeden z manželů nevyužíval při nabývání a udržování společných věcí, při péči o rodinu a děti a při obstarávání společné domácnosti svých možností a schopností a své povinnosti neplnil řádně, anebo v případech, v nichž manželé žili odloučeně a nabývali věci do bezpodílového spoluvlastnictví, např. ve svých oddělených bydlech.“

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že nejde o ekvivalenci plnění, ale o plnění v rámci svých schopností a možností. Nelze brát v úvahu jen objektivní hodnotu příspěvků, ale její poměr vůči osobním možnostem a schopnostem. Po zamyšlení můžeme snadno říci, že se hodnotí spíše snaha než výsledek a že péče o děti a starost o domácnost jednoho z manželů je postavena na roveň výdělečné činnosti druhého manžela.

1.4. Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí

Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí je zakotvena v první větě §149 odst. 3 Občanského zákoníku:

„Při vypořádání se přihlídně především k potřebám nezletilých dětí,…”

²³ Sborník Nejvyššího soudu ČR z roku 1986, str. 499

Potřeby nezletilých dětí jsou významným hlediskem, ke kterému se při vypořádání společného jmění manželů přihlíží. Je proto rozhodujícím a v praxi posuzovaným jevem, který z manželů má po zániku společného jmění nezletilé děti ve své výchově. V soudní praxi se často projevuje tendence dávat „potřebám nezletilých dětí“ spíše charakter kvalitativní – tzn. konkrétní věci jsou tomu kterému manželovi přiděleny s ohledem na skutečnost, zda slouží nebo neslouží potřebě dětí. Nikoliv tedy proto, aby se jeho vypořádací podíl zvětšil o věci sloužící osobním potřebám dětí. Podle mého názoru je na tomto místě hranice mezi kvalitativním a kvantitativním charakterem hlediska velmi úzká a neostrá. V právní praxi, jak v současné, tak i v té budoucí, není ale ani vyloučen kvantitativní charakter hlediska, který by umožňoval překročit zásadu stejných podílů.

V každém případě potřeby nezletilých dětí musí být posouzeny konkrétně a individuálně. Shodný názor byl vysloven v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 70/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Zde je řečeno, že zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy konkrétního případu, podle povahy, určení a životnosti věci, které jsou předmětem vypořádání, jakož i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinou osobou než nezletilými dětmi, případně po jak dlouhou dobu bude dětmi užívána.

1.5. Zásada zápočtu

V důsledku existence různého režimu majetku manželů je při vypořádání společného jmění manželů rovněž velice důležitá zásada zakotvená v § 149 odst. 2, věta druhá, Občanského zákoníku v platném znění :

„Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.“

Jak již bylo řečeno shora, poslední zásadu, tzv. „zápočet,“ lze uplatnit tehdy, kdy za trvání manželství podléhají věci manželů různému vlastnickému režimu. Předpokladem pro zápočet dle této zásady je existence hodnot pořízených jako společný majetek za přispění samostatného majetku, nebo samostatný majetek jednoho z manželů, na nějž bylo ze společného majetku něco vynaloženo.

Podstatná je ta skutečnost, že v prvním případě zápočtu (*každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek*) jde o právo žádat náhradu nákladů, kdežto u druhého případu (*každý z manželů je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek*) se jedná o povinnost bez toho, že by druhý manžel tento zápočet vyžadoval. Proto také zápočet ve prospěch společného jmění se při soudním vypořádání provádí i bez návrhu.

V praxi snad nejčastěji vyvstávají otázky v případě zápočtu vůči věcem sloužícím osobní potřebě jednoho z manželů. Z každodenního života víme, že ze společného majetku jsou za trvání manželství běžně nakupovány předměty, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů. Na otázku nám odpovídá ustálená soudní praxe, dle které není nutno v každém případě protihodnotu těchto předmětů nahrazovat.²⁴ Blíže přesně specifikuje, že to zejména nepřichází v úvahu u věcí sloužících osobní potřebě, jako je ošacení, jiné předměty obvyklé a přiměřené osobní potřeby.²⁵ Protikladem jsou případy, kdy jeden z manželů nabude do svého vlastnictví dědictvím majetek s povinností vyplatit dědické podíly jiným dědicům. Tyto dědické podíly jsou pak tedy zaplacený za trvání manželství ze společných finančních prostředků a k tomu je nutno přihlídnout při vypořádání.²⁶

V teorii i praxi je uznávána zásada tzv. „redukce pro výši zápočtu“ – pokud došlo ke dni zániku společného jmění manželů ke snížení hodnoty věci

²⁴ Dvořák, J., *Majetkové společenství manželů*, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 238

²⁵ NS ČSR 2 Cz 21/70, Sborník IV., 506

²⁶ NS ČR 24 Co 230/96, Ad Notam 1/1997, s. 21

v soukromém vlastnictví, do které bylo investováno ze společného jmění, potom se provádí zápočet jen v poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době zániku společného jmění manželů byla hodnota majetku ve výlučném osobním vlastnictví vyšší než její původní hodnota, je zastáváno stanovisko, že ke zvýšení při stanovení nákladů vynaložených z prostředků jednoho z manželů se nepřihlíží.²⁷

K problematice vnosů při vypořádání společného jmění manželů se vyjádřil JUDr. Karel Svoboda²⁸, který zastává názor, že je třeba při vypořádání SJM přepočítat původní peněžní nebo penězi vyčíslitelný vnos do nové hodnoty dle aktuálních poměrů. Svůj názor odůvodňuje zejména specifičností peněz, kdy jejich hodnota spočívá nikoli v nich samých, ale v tom, že jsou prostředkem pro vyjádření hodnoty jiných věcí nebo majetkových práv a povinností a že jejich směnná hodnota není absolutní. Směnná hodnota peněz se mění nejen v závislosti na inflaci, ale i v návaznosti na sociálně-ekonomické poměry. S jeho názorem souhlasím, neboť považování vnosu za nominální hodnotu majetku, kterou jeden z manželů do společného jmění vnesl, případně za zůstatkovou cenu, je již zastaralé.²⁹ Dále souhlasím s tím, že soudy při vypořádávání jakékoliv hodnoty by neměli pouze sčítat aritmeticky položky peněz „dal“ a „má dáti,“ ale má být počítána hodnota, která byla za tyto peníze získána. Hovoříme zde o tzv. transformaci původní majetkové hodnoty. Právní stanovisko JUDr. Svobody již často zastávají soudy ve svých rozhodnutích. Tím je i rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 ze dne 14. 11. 2002, ve kterém soud připouští, že vnos jednoho z manželů, na jehož základě manželé nabyli do společného jmění majetkovou hodnotu, například členství v bytovém družstvu, není nominálním, ale tržním pojmem. Proto má manžel, který do společného jmění takovou hodnotu vnesl, právo žádat, aby soud

²⁷ shodně usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1037/2004 ze dne 31. 5. 2004

²⁸ článek s názvem „K problému vnosů při vypořádání společného jmění manželů,“ Právní fórum 2/2010, str. 53 a násl.

²⁹ rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 37 Co 362/2008 ze dne 25. 11. 2008

v rámci vypořádání stanovil hodnotu jím vneseného podílu tržně, a to k okamžiku, kdy tato hodnota byla do manželství vnesena.

KAPITOLA Č. 2 –

VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ DOHODOU

2.1. Úvod

Společné jmění manželů lze dle platných ustanovení Občanského zákoníku vypořádat třemi způsoby, a to:

- dohodou³⁰,
- rozhodnutím soudu³¹,
- uplatněním zákonné domněnky³².

Shora uvedené pořadí způsobů vypořádání SJM je přesně dle dikce Občanského zákoníku. Občanský zákoník preferuje uzavření dohody o vypořádání SJM před rozhodnutím soudu a před uplatněním zákonné domněnky. Důvodem je zejména zásada smluvní volnosti, kterou je celý Občanský zákoník protkán. Zásada smluvní volnosti je charakteristická hlavně pro soukromé právo. Zůstává tak na vůli, uvážení, rozhodnutí a iniciativě obou z manželů, zda se v souladu se zákonem (meze stanoví objektivní právo) stanou smluvními subjekty a převezmou tak na sebe určitá práva či povinnosti. Pokud nedojde ohledně vypořádání SJM k uzavření dohody, provede jej na návrh některého z manželů soud. Z tohoto vyplývá, že až na druhém místě stojí vypořádání SJM rozhodnutím soudu a teprve na posledním, třetím, místě stojí uplatnění zákonné domněnky.

³⁰ § 150 odst. 1 a odst. 2 Občanského zákoníku

³¹ § 150 odst. 3 Občanského zákoníku

³² § 150 odst. 4 Občanského zákoníku

Je třeba podotknout, že k vypořádání SJM může dojít nejen jedním ze tří shora taxativně vymezených způsobů, ale i případně jejich vzájemnou kombinací. Pokud se například rozvádějící se, popřípadě rozvedení, manželé dohodnou na vypořádání jen části společného majetku, mohou ohledně zbývajících nevypořádaných částí jmění podat návrh k soudu nebo nechat k ní nastoupit ex lege zákonnou domněnku. V této souvislosti je třeba zmínit rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1622/98 ze dne 27. 11. 1998, v němž je řešena otázka, zda je možné, aby bývalí manželé platně uzavřeli dohodu o vypořádání BSM (nyní SJM), která nevypořádává všechny majetkové hodnoty zaniklého BSM³³. Nejvyšší soud ČR ve shora specifikovaném rozsudku uvedl, že po účinnosti Zákona č. 131/1982 Sb. bylo možné ohledně vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM)³⁴ uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část. Poukázal také na to, že již bývalý Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 28. 9. 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89, vycházel z názoru zastávaného i v odborné literatuře - že je možné dílčí vypořádání BSM. Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1622/98 ze dne 27. 11. 1998 zaujal názor, že při konečném vypořádání, jímž má být vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či

³³ Institut nynějšího společného jmění manželů není totožný s předchozím bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů. Odlišnost přiléhavě vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000): „Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.“

³⁴ Před účinností této novely, tj. před 1. 4. 1983, bylo možné dle ustanovení § 149 Občanského zákoníku vypořádat BSM pouze dohodou bývalých manželů, a pokud se manželé nedohodli, provedl vypořádání na návrh některého z nich soud. Občanský zákoník nestanovil žádnou lhůtu pro vypořádání. Judikatura pak dospěla k závěru, že vypořádání BSM se muselo týkat veškerého majetku, který měli manželé v BSM. Neexistovala tedy možnost uzavřít dílčí dohodu o vypořádání.

ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání, tzn. předchozí platnou dohodu vypořádané hodnoty již nelze znovu vypořádat.³⁵

V diskusi o tématu „Vypořádání SJM“ je snad nejčastěji skloňovaným podstatným jménem termín „smlouva“ a termín „dohoda.“ Odborná literatura³⁶ je toho názoru, že dohoda je synonymem pro pojem „smlouva. Proto jak dohodu, tak i smlouvu specifikuje jako dvou nebo vícestranný právní úkon. Odborná literatura dále uvádí, že právní předpisy pouze v některých případech dávají přednost termínu „dohoda“ (např. dohoda o narovnání), jindy je zase preferován termín „smlouva“ (např. kupní smlouva). Naproti tomu v právní praxi je ustáleným obyčejem používat termín „smlouva“ u právního jednání, kterým se zakládá právní poměr a termín „dohoda“ u právního jednání, kterým se právní poměr mění či zrušuje.

Co se týká otázky vypořádání SJM, ustanovení § 149a a násl. Občanského zákoníku přímo hovoří o Dohodě o vypořádání SJM, kdežto ustanovení § 24a Zákona o rodině hovoří o Smlouvě o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu manželství.

2.2. Náležitosti dohody

Krátkým exkurzem do historie zjistíme, že Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. původně neobsahoval žádnou lhůtu, ve které muselo dojít k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM) po jeho zániku.³⁷ Pro dohodu nebyla předepsána žádná forma, byť jejím předmětem byly i v době minulé nemovitosti. Tuto dohodu tedy mohli manželé uzavřít písemně, ústně,

³⁵ shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27.9.2004

³⁶ D. Hendrych a kol., Právní slovník, C.H. Beck, Praha: 2009

³⁷ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 225 a násl.

ale mohla být uzavřena i konkludentním jednáním³⁸, pokud bylo z něho možno bezpečně usoudit na to, že projevy vůle účastníků směřovaly shodně k tomu, aby bylo vypořádáno jejich zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví.³⁹ Manželé měli pouze stanovenou povinnost vydat si potvrzení o tom, jak se vypořádali. Aby byl odstraněn nežádoucí nejistý právní stav, na který odůvodněně poukazovala právní praxe v souvislosti s evidencí právních vztahů v katastru nemovitostí, byl přijat Zákon č. 131/1982 Sb., který s účinností od 1. 4. 1983 v sobě zahrnoval i ustanovení § 149 odst. 4, z něhož vyplynula nutnost provést vypořádání do 3 let od zániku manželství dohodou nebo v této lhůtě podat návrh na vypořádání soudem. Písemná forma dohody včetně nutnosti podat návrh na vklad práva do katastru nemovitostí byly zavedeny až zákonem č. 264/1992 Sb.⁴⁰, a to s účinností od 1. 1. 1993. Přesněji řečeno – pokud byla předmětem vypořádání nemovitost, musela být dohoda písemná, a byla-li předmětem vypořádání nemovitost evidovaná v katastru nemovitostí, byl nezbytný i vklad do katastru nemovitostí. Od 1. 8. 1998, kdy nabyl účinnosti Zákon č. 91/1998, jsou formální náležitosti dohody o vypořádání SJM ještě přísnější. Dohoda musí být uzavřena v písemné formě vždy, a to bez ohledu na předmět společného jmění.⁴¹ Nedodržení písemné formy dohody má za následek její absolutní neplatnost. Nutností písemné formy je zde tak narušena zásada bezformálnosti právních úkonů, která se často v soukromém právu objevuje.

Bližší náležitosti dohody o vypořádání zákon dále v ustanoveních týkajících se vypořádání SJM nevymezuje. Platí proto obecná ustanovení Občanského

³⁸ § 35 Občanského zákoníku

³⁹ R 42/72, s. 131, 132 - jde o rozbor a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČSR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanovisko občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněný pod číslem 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

⁴⁰ Zákon č. 264/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje Občanský zákoník, zrušuje zákon o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád) a mění a doplňují některé další zákony

⁴¹ § 150 odst. 1 Občanského zákoníku

zákoníku.⁴² Dle obecných ustanovení Občanského zákoníku je předpokladem platnosti dvoustranného právního úkonu, jakým je právě dohoda o vypořádání SJM, zejména splnění těchto náležitostí:

- náležitost osoby – osoba, která právní úkon činí, musí být způsobilá k právním úkonům.⁴³
- náležitost vůle – právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně. Vůle musí být prostá omylu.⁴⁴
- náležitost projevu – právní úkon musí být určitý, srozumitelný a proveden v zákonem stanovené formě.⁴⁵
- náležitost předmětu - možnost a dovolenost právního úkonu.⁴⁶

Dohoda o vypořádání SJM jako dvoustranný právní úkon vzniká konsensem, tj. úplným a bezpodmínečným přijetím, tzv. akceptací, návrhu na uzavření smlouvy, tzv. nabídky či oferty⁴⁷. Návrh na uzavření dohody ze strany jednoho z manželů musí být dostatečně určitý a musí z něj vyplývat jeho vůle být vázán v případě jeho přijetí druhým manželem. Na rozdíl od dohody, oferta i akceptace jsou jednostrannými právními úkony, a to adresovanými. Mohou být vykonány ústně, písemně – např. dopisem, faxem, mailem, telegramem apod. Pokud je projev vůle učiněn mezi subjekty jednajícími přímo, je účinný vůči svému adresátovi neprodleně. Pokud jde o projev vůle vůči nepřítomné osobě, působí od okamžiku, kdy jí dojde.⁴⁸ Ústní návrh zaniká, není-li přijat ihned. Ovšem i

⁴² viz též Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Praha : Codex, 1997, sv. I., s. 100 a násl.

⁴³ § 7, § 8, § 10 a § 38 Občanského zákoníku

⁴⁴ § 37 odst. 1, § 49 a § 49a Občanského zákoníku

⁴⁵ § 37 odst. 1 a 46 Občanského zákoníku

⁴⁶ § 37 odst. 2 a § 39 Občanského zákoníku

⁴⁷ viz § 43 a násl. Občanského zákoníku a Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Praha : Codex, 1997, sv. I., s. 97 a násl.

⁴⁸ § 45 Občanského zákoníku

zde platí výjimka - v ústní nabídce může být stanovena například určitá doba pro odpověď. U písemné nabídky platí, že je závazná po dobu v ní uvedenou a nebyla-li tato doba stanovena, tak po dobu přiměřenou s přihlédnutím k povaze navrhované smlouvy a rychlosti prostředků, které navrhovatel použil pro zaslání návrhu.⁴⁹ Návrh může být odvolatelný nebo neodvolatelný.⁵⁰ Lhůta pro přijetí nabídky je dodržena, dojde-li přijetí nabídky oferentovi ve stanovené lhůtě – nestačí zde pouze odeslání ve lhůtě. I pozdní přijetí však má následky přijetí včasného, jestliže s tím oferent projevil souhlas a bez odkladu o tomto vyrozuměl akceptanta (ústně či písemně). Dohoda je uzavřena okamžikem, kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti. Pokud jde o dohodu o vypořádání SJM, jejímž předmětem není nemovitost, pro uzavření smlouvy stačí, aby došlo k písemnému návrhu a k písemnému přijetí. Pokud bude předmětem této dohody nemovitost, musí být projevy účastníků smlouvy na téže listině.⁵¹

Při vyřčení termínu „dohoda, smlouva“ nesmíme opomenout zásadu „*Pacta sunt servanda*,“ která v překladu zní „Smlouvy je třeba dodržovat.“ Zásada „*Pacta sunt servanda*“ pochází z římského práva⁵² a bývá považována za nejvyšší přirozenou právní zásadu. Z této zásady vyplývá skutečnost, že jakmile je smlouva uzavřena, smluvní strany jsou vázány právy a povinnostmi, které vzešly z uzavřené smlouvy. K odstoupení od dohody (smlouvy) pak může dojít jen tehdy, stanoví li tak zákon, anebo dohodou stran. Odstoupení od dohod, popřípadě smluv, týkajících se vypořádání SJM je v praxi spíše výjimečné.

⁴⁹ § 43a § 43b Občanského zákoníku

⁵⁰ srov. § 43a a § 43b Občanského zákoníku

⁵¹ § 46 odst. 2, druhá věta, Občanského zákoníku

⁵² Ulpianus

2.3. Účinnost dohody

Ustanovení § 150 odst. 1 druhá věta Občanského zákoníku zakládá účinnost smlouvy, jejímž předmětem je nemovitost, a to takto:

„Jestliže do společného jmění manželů náleží též nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.“

Vložením shora uvedené věty do Občanského zákoníku vznikl rozpor mezi názory týkající se uzavření dohody, jejímž předmětem je nemovitost v souvislosti s tříletou lhůtou stanovenou pro vypořádání SJM. Rozdílnost názorů se vztahovala k tomu, zda ve tříleté lhůtě, kterou zákon stanoví, stačí uzavřít dohodu o vypořádání, anebo zda v této lhůtě musí být dohoda mezi manžely nejen uzavřena, ale zda musí být – alespoň v její poslední den – podán i návrh na vklad u příslušného katastrálního úřadu.

V právní literatuře byli zastánci odlišných názorů zejména J. Veselý⁵³ a J. Fiala⁵⁴. Zatímco J. Veselý okamžik vypořádání vztahuje již k samotné účinnosti dohody, tj. k datu uzavření smlouvy, J. Fiala zastává názor, že v případě, je-li uzavřena dohoda o vypořádání, avšak není podán návrh na vklad, uplynutím tří let vázanost projevů vůle manželů ex lege zaniká. Podívejme se na oba uvedené názory podrobněji:

J. Veselý tvrdí, že již samotným uzavřením vzniká mezi smluvními stranami závazkový právní vztah a tudíž tímto okamžikem je provedeno vypořádání SJM mezi manžely. Svůj názor podporuje i argumenty obsaženými v nálezu Ústavního soudu ČR pod sp.z. IV. ÚS 201/96. Ústavní soud v tomto svém nálezu konstatuje, že návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí

⁵³ Veselý, J. Změny v právní úpravě majetkového společenství manželů v oblasti nemovitostí a jejich úskalí. Ad Notam 3/1998, s. 58, Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů. Právní rozhledy č. 6, 1998, s. 301

⁵⁴ Fiala, J. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání. Právní rozhledy č. 2, 1999, s. 79 an.

lze podat v časově neomezené lhůtě, neboť ani uplynutí času nic nemůže změnit na vázanosti účastníků smlouvy. Rozlišuje přitom závazkově právní účinnost smlouvy, která nastává uzavřením platné smlouvy a účinky smlouvy věcně právní, k nimž dochází vkladem práv do katastru nemovitostí, a to ke dni podání návrhu na vklad.

J. Fiala nesouhlasí s výše uvedeným tvrzením svého kolegy. Svůj nesouhlas odůvodňuje tím, že pro vázanost účastníků dohody o vypořádání SJM jejich projevy vůle nelze použít nálezy IV. ÚS 201/96. Nález a jeho myšlenky označuje za obecně platné, proto ve zvláštním případě, kdy zákon stanoví lhůtu pro vypořádání SJM, má přednost tato speciální úprava. Speciální úprava regulace vyžaduje, aby ve tříleté lhůtě bylo provedeno vypořádání SJM, nikoliv, aby v této lhůtě byla uzavřena pouze dohoda o vypořádání.

S argumentací JUDr. Fialy nelze jinak než souhlasit. Souhlas s JUDr. Fialou lze opřít kromě jiného i o ustanovení § 133 odst. 2 Občanského zákoníku.⁵⁵ Při vzniku vlastnického práva k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí na základě smlouvy je třeba rozlišovat právní důvod nabytí vlastnického práva, tzv. *titulus adquirendi* a právní způsob jeho nabytí, tzv. *modus adquirendi*. Smlouva o převodu nemovitosti, v našem případě dohoda o vypořádání SJM, představuje tzv. *titulus adquirendi*. I když z takové dohody vznikají jejím účastníkům práva a povinnosti, ke vzniku vlastnického práva podle ní ještě nedochází. Právním způsobem nabytí vlastnického práva se stává až vkladem,

⁵⁵ srov. nálezy Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 331/98, ve kterém je konstatováno, že s ohledem na ust. § 133 odst. 2 Občanského zákoníku je totiž nutné oddělit závazkověprávní (obligační) účinky prodeje vyvolané kupní smlouvou od věcněprávních (věcných) účinků vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, kterým se konstituuje vlastnictví k nemovité věci. K účinkům vkladu, jež jsou s ním bezprostředně spojeny, může dojít pouze následně po účincích vyvolaných smlouvou, neboť ke vkladu dochází právě na základě smlouvy. Podle názoru Ústavního soudu je proto zřejmé, že se smluvní strany převodu nemohou od této zásady odchýlit a časovou následnost závazkověprávních a věcněprávních účinků fakticky zaměnit. Vzhledem k tomu, že kupní smlouva zakládá synallagmatický právní vztah obsahující vzájemná plnění, je i zánik práv a povinností ze závazkového vztahu účastníků kupní smlouvy vázán – v souzené věci – na podmínku, jejíž splnění je nemožné, tedy na podmínku, že účinnost smlouvy nastává vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí.

tzv. intabulací, vlastnického práva z této dohody do katastru nemovitostí. Podání návrhu na vklad vlastnického práva z této dohody vyplývající do katastru nemovitostí je v tomto případě tzv. *modus acquirendi*.⁵⁶ Z uvedeného vyplývá, že ke smluvnímu nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí dochází na základě tzv. složené (komplexní) právní skutečnosti.⁵⁷ Tato právní skutečnost je dovršena až uskutečněním všech jejích složek, tedy vkladem do katastru nemovitostí, tudíž nestačí, aby byla uzavřena dohoda o vypořádání bez jejího vkladu do katastru nemovitostí.⁵⁸

Podle ustanovení § 2 odst. 3 věty první zákona č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, právní účinky vkladu vznikají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen katastrálnímu úřadu, tedy zpětně.

To, že vklad do katastru nemovitostí má zpětné účinky ke dni podání návrhu na vklad, nic nemění na tom, že právní skutečnost, která má za následek převod vlastnického práva k nemovitosti, nastane až provedením vkladu do katastru. Nejvyšší soud České republiky ve svých rozhodnutích, a to sp. zn. 21 Cdo 182/2000 ze dne 29. 11. 2000 a sp.zn. 26Cdo 659/2009 ze dne 19. 8. 2009, zaujal právní názor, že "zpětné" právní účinky vkladu práva do katastru nemovitostí nastávají jen na základě pravomocného rozhodnutí příslušného katastrálního úřadu o jeho povolení, to znamená jen tehdy, bylo-li návrhu na vklad pravomocným rozhodnutím katastrálního úřadu vyhověno. Zpětné právní účinky vkladu práva do katastru nemovitostí se tedy odvíjí od toho, že katastrální úřad pravomocným rozhodnutím vyhověl návrhu na vklad a že na základě tohoto pravomocného rozhodnutí byl proveden zápis do katastrálních operátů. Dokud nebylo o návrhu na vklad pravomocně rozhodnuto a dokud

⁵⁶ srov. k tomu shodně Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn.26 Cdo 659/2009 a Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 312/2003

⁵⁷ viz též Knappová, M., Švestka, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*, Praha : ASPI, 2002, sv. I., s. 150 a násl.

⁵⁸ srov. k tomu shodně Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2193/2005 ze dne 31. 7. 2006

nebyl proveden zápis do katastrálních operátů, nenastávají ani zpětné právní účinky vkladu vlastnického práva ke dni, kdy byl příslušnému katastrálnímu úřadu doručen návrh na vklad. To znamená, že v případě pravomocného zamítnutí návrhu na vklad, zpětné právní účinky vkladu nenastávají.

Shora uvedené se týkalo účinnosti dohody, jejímž předmětem byla nemovitost. Dohoda o vypořádání společného jmění manželů, jejímž předmětem jsou jiné věci než nemovitosti, nabývá účinnosti většinou dnem podpisu oběma smluvními stranami, pokud se strany nedohodnou jinak.

2.4. Ochrana práv třetích osob

Ochrana práv třetích osob je jedna z vůdčích hodnot celého práva⁵⁹. Ochrana práv třetích osob je označována za dílčí zásadu jistoty občanskoprávních vztahů, jejímž cílem je dosáhnout přesvědčení o stabilitě a dostatečné ochraně právních pozic jednotlivých osob. Tato dílčí zásada je jedním z výrazů metody soukromoprávní regulace, resp. rovnosti, a dále individuální autonomie nahlížené z pohledu osob, které se aktivně nepodílejí na vzniku a realizaci konkrétního právního vztahu, tedy osob z pohledu přímých účastníků právních vztahů cizích, třetích. Přímým a nejobecnějším výrazem ochrany práv třetích osob je interpretace § 2 odst. 2 Občanského zákoníku, podle níž na nikoho nelze jednostranně převést práva ani povinnosti.

Právní úprava provedená zákonem č. 91/1998 Sb., a to s účinností od 1. 8. 1998, přinesla zásadní změnu v otázce ochrany práv třetích osob. Tato zákonná norma propojila obsah uzavřené dohody manželů s ochranou věřitelů vložení § 150 odst. 2 Občanského zákoníku, který přesně zní takto:

„Práva věřitelů nesmí být dohodou manželů dotčena.“

⁵⁹ D. Hendrych a kol., Právní slovník, C.H. Beck, Praha: 2009

Zákon citovaným ustanovením chrání věřitele před jejich možným negativním postižením vypořádáním dohodou tak, že stanoví zákaz zásahu do jejich práv.⁶⁰ Pokud by dohoda tento zákaz nerespektovala, byla by zcela nebo z části neplatná pro rozpor se zákonem⁶¹.

Obdobné ustanovení předchozí právní úprava neobsahovala. Judikatura před zlomovým datem 1. 8. 1998 vycházela zejména z toho, že vypořádání společných práv a povinností, které jsou spojeny s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů (dřívější termín pro SJM) a které vznikly za jeho trvání, se týká jen manželských vztahů a nezasahuje tak do práv a povinností jiných osob⁶².

Rozsudkem sp. zn. 33 Cdo 1101/2007 ze dne 28. 5. 2009 zaujal Nejvyšší soud České republiky stanovisko k ochraně práv věřitelů vůči uzavřené dohodě o vypořádání SJM. Z odůvodnění tohoto rozsudku vyplynulo následující:

Podle § 149 odst. 2 věty druhé Občanského zákoníku, zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Z § 511 odst. 1 Občanského zákoníku vyplývá, že je-li právním předpisem nebo rozhodnutím soudu stanoveno, nebo účastníky dohodnuto, anebo vyplývá-li to z povahy plnění, že více dlužníků má témuž věřiteli splnit dluh společně a nerozdílně, je věřitel oprávněn požadovat plnění na kterémkoli z nich. Jestliže dluh splní jeden dlužník, povinnost ostatních zanikne. Ustanovení § 511 odst. 3 Občanského zákoníku říká, že jestliže dlužník v rozsahu uplatněného nároku dluh sám splnil, je oprávněn požadovat náhradu na ostatních podle jejich podílů.

⁶⁰ Hrušáková, M., Rozvod a paragrafy, Brno: Computer Press, 2003, str. 34 a násl.

⁶¹ § 39 Občanského zákoníku

⁶² R 42/72, s. 135 - jde o rozbor a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanovisko občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněný pod číslem 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

Pokud nemůže některý z dlužníků svůj podíl splnit, rozvrhne se tento podíl stejným dílem na všechny ostatní. Platná právní úprava tedy předpokládá, že závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně.⁶³ Tak je tomu např. i u peněžní půjčky, kterou manželé získali za trvání manželství a zavázali se ji společně a nerozdílně vrátit; věřitel je pak oprávněn domáhat se takového plnění po kterémkoli z manželů. Nastane-li uvedená situace za trvání manželství, jde splnění takového závazku k tíži společného jmění manželů jako celku. Dojde-li v souvislosti s rozvodem manželství, a s tím spojeným zánikem majetkového společenství manželů, k uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů, je možné, aby se v rámci dosažené dohody jeden z bývalých manželů druhému zavázal, že společný závazek (např. vrátit dluh z půjčky) splní sám. Taková dohoda sice nemá právní účinky „navenek,“ nelze ovšem přehlédnout její dosah v právním vztahu mezi bývalými manžely. Proto i po účinnosti dohody o vypořádání SJM, v níž se jeden z manželů zavázal společný dluh splnit sám, musí zůstat věřiteli jeho právo požadovat na kterémkoliv z (bývalých) manželů splnění celého závazku zachováno⁶⁴.

Podle občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 7. 1998 byla soudní praxe jednotná v tom, že řešila zájmy věřitelů propojením s ustanoveními o odporovatelnosti právních úkonů.⁶⁵ Podle ustanovení § 42a odst. 2 Občanského zákoníku je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými⁶⁶, nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i

⁶³ § 145 odst. 3 Občanského zákoníku

⁶⁴ shodně Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 909/2008 ze dne 31. 8. 2008

⁶⁵ § 42a Občanského zákoníku

⁶⁶ § 116 a § 117 Občanského zákoníku

při náležitě pečlivosti nemohla poznat. Podle ustanovení § 42a odst. 3 Občanského zákoníku právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch. Podle ustanovení § 42a odst. 4 Občanského zákoníku právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch. Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a Občanského zákoníku, tzv. odpůrčí žaloby je - uvažováno z pohledu žalujícího věřitele - dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení nebo provedení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel - místo určení neúčinnosti právního úkonu - domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu. Určením právní neúčinnosti právního úkonu ve smyslu ustanovení § 42a Občanského zákoníku, to znamená vyhověním odpůrčí žalobě, nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Znamená to, že v právních vztazích obecně dohoda sledované právní následky vyvolala, avšak ve vztahu k osobám, v jejichž prospěch byla bezúčinnost nastolena, se na dohodu hledí tak, jako kdyby její právní účinky nenastaly. Z obecně závazných ustanovení mimo

jiné vyplývá, že pouze platný právní úkon může být úspěšně napaden odpůřčí žalobou; právní úkon, který není platný a který tedy nevyvolává žádné právní účinky, nemůže naplnit jeden ze základních předpokladů odporovatelnosti, tj. zkrácení uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů. Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností také proto, že působí proti všem, zatímco odporovatelnost se týká pouze poměrů účastníků, ohledně nichž byla vyslovena pravomocným rozhodnutím soudu. Protože odporovat lze pouze platnému právnímu úkonu, má případné zjištění o tom, že právní úkon je neplatný, mimo jiné za následek, že odpůřčí žalobě nemůže být vyhověno⁶⁷.

Zákon č. 91/1998 Sb. v rámci institutu společného jmění manželů poskytl věřitelům, jejichž práva byla dotčena dohodou o vypořádání společného jmění manželů, ochranu, která jde nad rámec ustanovení § 42a Občanského zákoníku. Aby ustanovení § 150 odst. 2 obč. zák. nebylo obsoletní právní normou, je namístě takový výklad, podle něhož zásah do práv uvedených osob, věřitelů, má za následek bez dalšího, tedy bez nutnosti domáhat se vyslovení právní neúčinnosti soudem podle § 42a Občanského zákoníku dohody o vypořádání společného jmění manželů. Z toho, že neúčinnost – na rozdíl od odporovatelnosti – nastává přímo ze zákona, vyplývá, že ji lze uplatnit námitkou ve sporu, nebo v jiném řízení⁶⁸.

Nesplnění podmínky ochránit věřitele má i další důsledky - vztahující se k trestnímu právu. Z obsahu a smyslu ustanovení § 149 a § 150 Občanského zákoníku i z jejich vzájemné souvislosti vyplývá, že při vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetích osob, musí být zachována určitá rovnováha mezi zájmy druhého manžela a zájmy věřitelů. Teprve pokud je tato rovnováha podstatným způsobem narušena takovou dohodou o vypořádání společného jmění manželů, která nápadně, jednostranně a z hlediska zásad stanovených v § 149 odst. 2, 3 Občanského zákoníku neodůvodněně

⁶⁷ Shodný právní názor vyplývající z rozsudků Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 2085/2006 ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 20 Odo 1319/2006 ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. 33 Cdo 909/2008 ze dne 31. 8. 2009

⁶⁸ právní názor vyplývající z rozsudku Nejvyššího soud ČR sp. zn. 20 Cdo 2085/2006 ze dne 27. 9. 2007

znevýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetích osob, lze uvažovat o spáchání trestného činu poškozování věřitele podle § 156 odst. 1 písm. a) Trestního zákoníku. V takovém případě přichází v úvahu považovat uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů za zcizení části majetku dlužníka. Zároveň je třeba mít na zřeteli, že jednání pachatele uvedeného trestného činu musí spočívat ve zcizení věcí, které jsou způsobilé k tomu, aby se z nich věřitel reálně uspokojil, a to v krajním případě i exekucí. Pokud se jednání pachatele týká věcí, z nichž nemůže být věřitel uspokojen ani exekucí, nemůže jejich zcizení být příčinou toho, že uspokojení věřitele je i jen částečně zmařeno⁶⁹.

S ohledem na shora uvedené problémové body se naskýtá jako dobré řešení přibrání věřitele do dohody o vypořádání SJM⁷⁰. Zde se nabízí hned několik cest:

Nejobecnější a nejjednodušší variantou je dohoda všech stran, a to ve formě privativní⁷¹ nebo kumulativní⁷² novace. V takovém případě se bude jednat o trojstrannou dohodu mezi manžely a věřitelem, ve které je možno závazek jakkoli modifikovat co do jeho obsahu a smluvních stran. Lze dohodnout jeho převod jen na jednoho z manželů, jeho podílové uspořádání, jeho zvýšení, snížení, zrušení apod. Autonomie vůle stran zde není nijak omezena, protože účastny jsou všechny strany závazku, a smlouva je tedy všechny zavazuje.

Speciálním případem vypořádání SJM dohodou pak bude převzetí dluhu⁷³, ke kterému musí dát věřitel souhlas. Touto cestou však nelze docílit rozdělení

⁶⁹ Blíže rozsudky Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 271/2003 ze dne 13. 3. 2003 a sp. zn. 7 Tdo 29/2005 ze dne 25.1. 2005

⁷⁰ Dvořáček D., Vašíček M.: Společné jmění manželů a vypořádání závazků, Právní rozhledy č. 11/2004, s. 420

⁷¹ § 570 Občanského zákoníku

⁷² § 516 Občanského zákoníku

⁷³ dle § 531 odst. 1 Občanského zákoníku

dluhu na dvě části, z nichž z každé je zavázán jeden z manželů. Lze pouze převést celý dluh na jednoho z nich, anebo lze převést na jednoho z nich část, přičemž ohledně zbytku zůstanou manželé zavázáni solidárně.

Přistoupení k závazku provedené jedním z manželů v intencích § 533 Občanského zákoníku⁷⁴, které by založilo mezi manžely solidární dlužnictví, je neúčinné, protože solidární dlužnictví mezi manžely už existuje. Rovněž převzetí dluhu uskutečněné dle § 531 odst. 2 Občanského zákoníku⁷⁵ nelze v dohodě o vypořádání SJM použít, protože dle dikce zákona musí být uskutečněno bez souhlasu dlužníka, což z povahy dohody o vypořádání SJM není možné.

2.5. Smlouva o vypořádání společného jmění manželů dle § 24a odst. 1 Zákona o rodině

Vrátíme-li se pohledem do historie, musíme zmínit skutečnost, že vypořádání společného majetku v době do účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. muselo nastat až po zániku bezpodílového spoluvlastnictví. Dohody uzavřené před zánikem byly považovány za absolutně neplatné. Toto pravidlo již neplatí. Zákon č. 91/1998 Sb., jímž byl novelizován zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění změn a doplnění provedených pozdějšími zákony a nálezem Ústavního soudu České republiky č. 72/1995 Sb., účinný od 1. 8. 1998, zavedl při zachování obecné úpravy rozvodu podle ust. § 24 Zákona o rodině, založené na principu kvalifikovaného rozvratu s přihlédnutím k příčinám rozvratu manželství, nový způsob rozvodu po vzájemné dohodě manželů, a to novým ustanovením § 24a Zákona o rodině.

⁷⁴ § 533 Občanského zákoníku zní: „Kdo bez souhlasu dlužníka dohodne písemně s věřitelem, že splní za dlužníka jeho peněžitý závazek, stává se dlužníkem vedle původního dlužníka a oba dlužníci jsou zavázáni společně a nerozdílně. Ustanovení § 531 odst. 4 zde platí obdobně.“

⁷⁵ § 531 odst. Občanského zákoníku zní: „Kdo bez dohody s dlužníkem převezme dluh smlouvou s věřitelem, stane se dlužníkem vedle původního dlužníka.“

2.5.1. Podmínky pro rozvod dle § 24a Zákona o rodině

Rozvod dle § 24a Zákona o rodině je jedním ze tří možných variant rozvodu.⁷⁶ Předpokladem pro něj je i nadále náležitost rozvratu manželství; prokázání rozvratu však nahrazuje právní domněnka o jeho existenci. Soud nezjišťuje a nezabývá se příčinami tohoto rozvratu, jak je jinak povinen podle ust. § 24 odst. 1 Zákona o rodině, věta za středníkem.⁷⁷

Ustanovení § 24a odst. 1 Zákona o rodině vyjmenovává tři podmínky pro rozvod dohodou, které musí být splněny současně, a to tyto:

- manželství trvalo alespoň jeden rok,
- manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a
- druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí.

Při splnění všech výše uvedených podmínek manželé příslušnému soudu předloží písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy účastníků, řešící vypořádání vzájemných vztahů k majetku, uspořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení, případně i plnění výživného po rozvodu⁷⁸. Mají-li manželé společné nezletilé děti, jsou povinni předložit ještě pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Písemná smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů je tedy jen jedním z několika zákonných předpokladů pro rozvod po vzájemné dohodě. Zákon o rodině příslušným ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje, a tedy dovoluje, jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem

⁷⁶ blíže Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 103 a násl.

⁷⁷ blíže Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině, Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck 1998, § 24 odst. 1 a § 24a

⁷⁸ k výživnému po rozvodu manželství blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 135/2004 ze dne 4. 5. 2004

manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než ve společném jmění a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad ustanovení § 149 odst. 2 Občanského zákoníku, aniž by tím zasahoval do zákonné úpravy podle ustanovení § 149 odst. 1, 2, 3 a § 150 Občanského zákoníku o vypořádání společného jmění manželů zaniklého po rozvodu ve smyslu ustanovení § 24 Zákona o rodině.

Jednoznačnou výhodou tohoto rozvodu je komplexní řešení všech následků rozvodu manželství. (Naopak právní úprava zbývajících dvou možností rozvodu v podstatě řeší jenom osobní status manželů a poměry dětí po rozvodu.) Toto komplexní řešení umožňuje jednak zklidnění vzájemných vztahů rozvádějících se manželů a jednak plní i jistou preventivní funkci, kdy umožňuje rozváděným manželům zvážit všechny možné důsledky spojené s rozvodem a případně i přehodnotit své stanovisko k rozvodu.

2.5.2. Obsah smlouvy

Pokud jde o obsah smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu, nejsou rozvádějící se manželé jakkoli omezeni, opět samozřejmě v mezích zákona. Pouze pokud je předmětem smlouvy o úpravě majetkových vztahů nemovitost, musí být tato označena v souladu s ustanovením § 5 zákona č. 344/1992 Sb.⁷⁹, Katastrálního zákona, ve znění pozdějších předpisů, tj. pozemky musí být označeny parcelním číslem s uvedením názvu katastrálního území, ve kterém leží, budovy označením pozemku, na němž jsou postaveny, číslem popisným nebo evidenčním, případně pokud se číslo popisné ani evidenční budově nepřiděluje, způsobem jejího využití a v případě budov s číslem popisným či evidenčním též příslušností budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena⁸⁰ a v souladu s ustanovením § 4 odst. 2, 3 zákona č. 72/1994 Sb.⁸¹, o

⁷⁹ zákon č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí (Katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

⁸⁰ Baudyš, P. Katastr a nemovitosti, Vydání 1. Praha : C. H. Beck: 2003, s. 141

vlastnictví bytů, neboť právním důsledkem uzavřené smlouvy může být vznik vlastnictví jednotky dle tohoto zákona o vlastnictví bytů. Nezaměnitelným způsobem tak stejně musí být označeny například společné peněžní účty, jiné majetkové hodnoty, movité věci apod. Výše uvedené podmínky pro určitost a nezaměnitelnost předmětů tvořící SJM neplatí jen pro smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů uzavíranou dle § 24a Zákona o rodině, ale i pro dohody uzavírané dle § 150 odst. 1 Občanského zákoníku.

Ustanovení o dalších formálních náležitostech smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů nejsou zákonem výslovně dána, proto platí obecná ustanovení občanského zákoníku o smlouvách.⁸²

2.5.3. Typ a účinnost smlouvy

Pojetí a typ smlouvy dle § 24a odst. 1 písm. a) Zákona o rodině byly do rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 257/2001 ze dne 14. 6. 2001 chápány soudy České republiky rozporuplně.

Například Krajský soud v Plzni ve svém rozsudku sp. zn. 30Ca39/2000 ze dne 21. 3. 2002 dovodil, že smlouva o vypořádání dle § 24a odst. 1 písm. a) Zákona o rodině je smlouvou o smlouvě budoucí,⁸³ která účastníky zavazuje, aby v budoucnu spolu uzavřeli v případě rozvodu manželství provedeného dle §24a Zákona o rodině smlouvu o vypořádání SJM. I přes nevýslovné určení, má soud nepochybně na mysli smlouvu uzavřenou dle § 149 Občanského zákoníku. Toto tvrzení Krajského soudu v Plzni však nemůže obstát. Vůle smluvních účastníků nesměruje k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, tj. ke smlouvě,

⁸¹ Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů

⁸² blíže kapitola 2.2. této práce

⁸³ § 50a Občanského zákoníku

kteřá předpokládá, že po splnění určité podmínky nebo souboru podmínek, se bude uzavírat vlastní smlouva o vypořádání. Ujednání účastníků smlouvy, že se smlouva stane účinnou, pokud dojde k rozvodu dle § 24a Zákona o rodině, není dohodou o době, ale jde o typickou odkládací podmínku. Podmínka smlouvy, která je daná právní mocí soudního rozhodnutí (rozsudku o rozvodu manželství účastníků smlouvy), navíc není určitým vymezením doby, do kdy k uzavření budoucí smlouvy o vypořádání má dojít. Smlouva o budoucí smlouvě, která by obsahovala takovéto ujednání o době, do kdy má k uzavření budoucí smlouvy dojít, by byla neplatnou smlouvou, a to z důvodu neurčitosti ujednání doby, do kdy má být budoucí smlouva uzavřena, tzn. neurčité ujednání o podstatné náležitosti smlouvy. Konstrukce Krajského soudu v Plzni tak nevyhovuje v žádném případě smyslu ustanovení § 24a Zákona o rodině. V této souvislosti je nutné blíže specifikovat již shora zmiňovaný rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 257/2001 ze dne 14. 6. 2001⁸⁴. Zde byl vysloven názor, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů je zvláštním institutem Zákona o rodině s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu. Zvláštním zejména potud, že na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů předpokládá její uzavření před rozvodem. Manželům tedy dovoluje, aby v jejím rámci si upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy, a připouští i vypořádání jiného majetku než ve společném jmění a dle jiných hledisek než ve smyslu zásad vyplývajících z ustanovení § 149 odst. 2 Občanského zákoníku. Ve vztahu k předložené smlouvě se soud, který rozhoduje o rozvodu manželství účastníků smlouvy, omezí na její konstatování, aniž by posuzoval její věcnou správnost. Z toho Nejvyšší soud ČR dovozuje, že smlouva je zvláštním institutem Zákona o rodině s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu. Na podkladě těchto úvah lze učinit závěr, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, již Zákon o rodině v ust. § 24a odst. 1 vedle dalších podmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, platí toliko v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle ust. § 24a Zákona o rodině, neboť jen ve spojení s tímto způsobem rozvodu založeném na dohodě manželů je zákonem dovolena. Jiný

⁸⁴ shodně Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1295/2007 ze dne 10. 4. 2008

výklad, rozšiřující možnost dohody manželů i na vypořádání společného jmění manželů před jeho zánikem, včetně zániku manželství rozvodem podle ust. § 24 zákona o rodině, je v rozporu s kogentní úpravou ustanovení § 149 Občanského zákoníku.⁸⁵

Je tedy nepochybné, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželů dle § 24a Zákona o rodině není dohodou o vypořádání SJM dle § 150 Občanského zákoníku. To ovšem neznamená, že není dohodou o vypořádání SJM. Je to jen jiný typ smlouvy, než který je v § 150 Občanského zákoníku upraven. Nutno podotknout, že do vyslovení tohoto názoru samotné katastrální úřady odmítaly zapisovat na základě těchto smluv vlastnická práva z nich vyplývající. Důvodem byla skutečnost, že vyhláška č. 190/1996 Sb.⁸⁶ ve znění účinném v té době obsahovala pouze odkaz na zápis vlastnických práv ze smluv uzavřených dle § 150 Občanského zákoníku. V dnešní době k odmítnutí zapisování katastrálních úřad ze smluv uzavřených dle Zákona o rodině nemůže dojít z důvodu existence shora uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ale i z důvodu existence Katastrální vyhlášky, která nabyla účinnosti dnem 1. 3. 2007. V jejím § 36 písm. i) najdeme přímo vyjmenovanou Dohodu o vypořádání společného jmění manželů dle Občanského zákoníku a zároveň i Smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po rozvodu dle Zákona o rodině.

Ve shora uvedené judikatuře⁸⁷, která konstantně vychází z názoru, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů uzavřená dle § 24a Zákona o rodině platí toliko pouze v případech rozvodu, o kterém bylo

⁸⁵ shodně náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 572/04 ze dne 23. 3. 2005

⁸⁶ Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 190/1996 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění zákona č. 210/1993 Sb. a zákona č. 90/1996 Sb., a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění zákona č. 89/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1295/2007 ze dne 10. 4. 2008 a Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 257/2001 ze dne 14. 6. 2001

rozhodnuto soudem dle § 24a Zákona o rodině, je rovněž zaujmutí názorového postoje k právním účinkům uzavřené smlouvy. Smlouva nabývá platnosti dnem podpisu oběma účastníky, avšak účinnosti nabývá až právní mocí rozsudku o rozvodu manželství účastníků smlouvy. To znamená, že pokud z jakýchkoliv důvodů nedošlo k vydání pravomocného rozhodnutí soudu o rozvodu manželství dle § 24a Zákona o rodině, účinky smlouvy o vypořádání společného jmění manželů nenastaly. Specifický postup je u smluv, jejichž předmětem je nemovitost. Zde uzavřená smlouva o vypořádání SJM nabývá účinnosti vkladem vlastnického práva z této smlouvy vyplývajícího do katastru nemovitostí.⁸⁸

Zákon č. 91/1998 Sb., který s účinností od 1. 8. 1998 zavedl možnost rozvodu podle ust. § 24a Zákona o rodině, dle poznatků ze soudní praxe, má za následek pokles soudních sporů o vypořádání SJM oproti stavu před jeho účinností. S tímto konstatováním souhlasím, ale rovněž poukazuji na to, že posuzovaná věc může být prostá a jednoduchá pouze zdánlivě. V mnoha případech se v praxi ukazuje, že manželé s cílem splnit všechny zákonem vyžadované podmínky pro dosažení rozvodu bez zjišťování příčin, jsou ochotni uzavřít jakoukoli dohodu o úpravě vzájemných majetkových vztahů. Avšak po právní moci rozsudku o rozvodu jejich manželství některý z manželů podá návrh k soudu a domáhá se určení neplatnosti této dohody, např. pro neurčitost obsahu smlouvy.⁸⁹

2.6. Vypořádání zaniklého společného jmění manželů v konkurzním řízení

Prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM.⁹⁰ (Pokud ke konsensu nedojde, může insolvenční správce podat návrh na jeho vypořádání k soudu.) Proto dohoda o vypořádání

⁸⁸ blíže kapitola č. 2.3. této práce

⁸⁹ § 37 Občanského zákoníku

⁹⁰ § 270 odst. 1 Insolvenčního zákona

zaniklého SJM uzavřená dlužníkem po prohlášení konkurzu je absolutně neplatná.⁹¹ Došlo-li na základě takto neplatné dohody k zápisu změny v katastru nemovitostí, je insolvenční správce povinen ohlásit tyto skutečnosti příslušnému katastrálnímu úřadu,⁹² a to do 30ti dnů ode dne, kdy se o této skutečnosti dozví. Na základě tohoto ohlášení pak katastrální úřad provede zápis příslušných skutečností do katastru nemovitostí záznamem.

Dohoda o vypořádání zaniklého SJM uzavřená mezi insolvenčním správcem na straně jedné a manželem dlužníka na straně druhé je účinná schválením insolvenčního soudu⁹³. Dohodu o vypořádání zaniklého SJM insolvenční soud nesmí schválit, je-li v rozporu s právními předpisy nebo jestliže s ní vyslovil nesouhlas věřitelský výbor⁹⁴. Schválená dohoda insolvenčním soudem má právní účinky pravomocného rozsudku. Rozhodnutí o tom, zda se schvaluje dohoda o vypořádání zaniklého SJM, doručuje insolvenční soud insolvenčnímu správci, manželovi dlužníka a věřitelskému výboru, a to každému zvlášť. Proti rozhodnutí insolvenčního soudu o schválení dohody o vypořádání zaniklého SJM není odvolání přípustné.⁹⁵ Avšak proti rozhodnutí insolvenčního soudu o neschválení dohody o vypořádání zaniklého SJM se mohou odvolat jak insolvenční správce, tak i manžel dlužníka.⁹⁶

⁹¹ § 270 odst. 1 Insolvenčního zákona

⁹² § 269 odst. 3 Insolvenčního zákona

⁹³ § 271 odst. 1 Insolvenčního zákona

⁹⁴ § 271 odst. 2 Insolvenčního zákona

⁹⁵ § 272 odst. 2 Insolvenčního zákona

⁹⁶ § 272 Insolvenčního zákona

KAPITOLA Č. 3 –

VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ ROZHODNUTÍM SOUDU

3. 1. Úvod

Vypořádání společného jmění manželů soudním rozhodnutím lze považovat za způsob nejobecnější, a to z hlediska jeho použití v individuálních případech. Je tomu tak i proto, že tento způsob bude použit všude tam, kde k dohodě mezi bývalými manžely nedojde.

Návrh na zahájení řízení o vypořádání SJM musí být podán ve tříleté lhůtě od jeho zániku.⁹⁷ Ve lhůtě určené (jde o hmotněprávní lhůtu) musí být podán návrh na vypořádání, soud však v této době rozhodnout nemusí. K podání návrhu je oprávněn každý z bývalých manželů. Řízení o vypořádání SJM je řízením, ve kterém mají účastníci na obou stranách sporu jak postavení žalobce, tak i postavení žalovaného, jde o tzv. řízení iudicium duplex.⁹⁸ Postavení účastníka v takovém řízení se projevuje tím, že podáním návrhu (žaloby) je uplatněno i právo žalovaného na vypořádání SJM soudem, a tudíž i jeho právo na soudní ochranu v této věci. Uplatnění jeho práva podáním druhé žaloby by nadále bránila překážka litispendence.

Výše uvedené zřetelně dokazuje konkrétní případ⁹⁹: Ve věci vypořádání SJM byl podán návrh (žaloba) k příslušnému soudu. Návrh však byl žalobcem vzat

⁹⁷ § 150 odst. 4 první věta Občanského zákoníku – „Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu,“

⁹⁸ Píková, P., Občanské soudní řízení, občanské právo, společné jmění manželů, časopis Jurisprudence č. 4/1999

⁹⁹ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 248 a násl.

zpět těsně předtím než uplynula zákonná tříletá lhůta, aniž by soud ve věci jednal. Prvoinstanční soud svým usnesením proto řízení zastavil. Žalovaná se proti tomuto rozhodnutí odvolala, odvolací soud usnesení soudu I. stupně potvrdil s poukazem na § 96 odst. 1, 3 a 4 Občanského soudního řádu¹⁰⁰. Žalovaná podala dovolání. Dovolání bylo úspěšné - v době, kdy žalobce podal návrh na vypořádání SJM, nemohla žalovaná z důvodu překážky litispendence takový návrh podat sama a po té s ohledem na uplynutí tříleté lhůty od rozvodu manželství již tak učinit nemohla. Postup soudu I. stupně byl vadný, když v důsledku jeho nečinnosti ztratila žalovaná možnost domoci se svých práv a zároveň bylo porušeno i její právo na soudní ochranu poskytované v souladu s Listinou základních práv a svobod České republiky. Dovolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí dále uvedl, že v případě návrhu na vypořádání SJM je třeba návrhovatelem ve smyslu ustanovení § 96 Občanského soudního řádu rozumět jak žalobce, tak i žalovaného. Z tohoto důvodu je třeba k účinnosti zpětvzetí žaloby souhlas žalovaného, a to i v případě, že ke zpětvzetí došlo dříve, než začalo jednání.¹⁰¹

Návrh na vypořádání SJM (žaloba) musí odpovídat ustanovení § 79 odst. 1 Občanského soudního řádu¹⁰². Především by měl obsahovat vylíčení skutečností

¹⁰⁰ § 96 odst. 1, 3 a 4 Občanského soudního řádu zní:

- (1) *„Žalobce (navrhovatel) může vzít za řízení zpět návrh na jeho zahájení, a to zčásti nebo zcela.*
- (3) *Jestliže ostatní účastníci se zpětvzetím návrhu z vážných důvodů nesouhlasí, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné. Nebylo-li dosud o věci rozhodnuto, pokračuje soud po právní moci usnesení v řízení.*
- (4) *Ustanovení odstavce 3 neplatí, dojde-li ke zpětvzetí návrhu dříve, než začalo jednání, nebo jde-li o zpětvzetí návrhu na rozvod, neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je či není anebo o zpětvzetí návrhu na zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství.“*

¹⁰¹ shodně rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 39/2003 ze dne 28. 1. 2003, které bylo publikováno v Soudních rozhledech č. 9, 2003, s. 310

¹⁰² Návrh musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4 Občanského zákoníku – z podání musí být patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, musí být podepsáno a datováno)

rozhodných pro posouzení, které věci náležely do masy SJM a jako takové existovaly v době jeho zániku a rovněž pro ocenění těchto věcí a vhodnosti určitého způsobu vypořádání. V návrhu musí být samozřejmě uvedena nabídka důkazů o rozhodných skutečnostech a konečný návrh vyjadřující požadovaný způsob vypořádání.

V soudním řízení o vypořádání SJM se velmi často stává, že usnesením soudu je žalobce vyzván, aby do určité doby od doručení tohoto usnesení doplnil svoji žalobu, a to z důvodu neurčitosti některých položek majetkových hodnot patřící do SJM. Pro případ nedoplnění žaloby o výše požadované soud podává poučení, že žaloba bude odmítnuta a řízení skončeno. Tento právní názor soudu je však nesprávný. V případě, že některé z položek žaloby o vypořádání SJM včetně petitu jsou neurčité, má soud žalobce vyzvat k jejich doplnění s poučením, že jinak tyto majetkové hodnoty nebudou vypořádány. Důvodem je specifická povaha řízení o vypořádání SJM, kdy nezřídka druhý z manželů často z objektivních důvodů ani neví, co všechno je součástí SJM (úmyslné zatajování, zadržování věcí druhým z manželů ještě před rozvodem apod.). Žalobce je povinen uvést maximum jemu známých skutečností důležitých pro vypořádání SJM včetně co nejúplnějšího soupisu vypořádávaných majetkových hodnot, nikoliv již v samotné žalobě vylíčit i jemu neznámé skutečnosti, které jsou významné pro rozhodnutí ve věci (např. nemovitosti v cizině, existence vkladních knížek apod.). Tyto rozhodné skutečnosti totiž mohou, a téměř vždy vyjdou najevo až v rámci dokazování – zejména pomocí důkazů jako je výslech účastníků, svědků, vyžádání zpráv z banky.

obsahovat jméno, příjmení, bydliště účastníků, popřípadě rodná čísla účastníků, popřípadě též jejich zástupců, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává a musí z něj být patrné, čeho se navrhovatel domáhá.

Dle § 153 odst. 2 Občanského soudního řádu v řízení o vypořádání SJM zahájeného na návrh některého z manželů nejsou soudy tímto návrhem vázány, ani pokud jde o rozsah jmění, ani pokud jde o způsob jeho vypořádání.¹⁰³

K řízení o vypořádání SJM je v případě, že společné jmění manželů zaniklo rozvodem, příslušný soud podle ustanovení § 88 písm. b) Občanského soudního řádu - soud, který rozhodoval o rozvodu manželství účastníků. V ostatních případech je příslušný obecný soud manžela - žalovaného, proti němuž návrh směřuje.¹⁰⁴

3. 2. Průběh soudního řízení

Podstata soudního rozhodování o vypořádání SJM manželů není jednoduchá. Postup soudního rozhodování by se dal shrnout pod následující body:

- a) zjištění rozsahu SJM a realizace zásad pro vypořádání SJM
- b) stanovení ceny předmětu SJM
- c) vynesení rozhodnutí

¹⁰³ § 153 odst. 2 Občanského soudního řádu zní: „Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“

blíže R 42/72, s. 131, 132 - jde o rozbor a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanovisko občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněný pod číslem 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

¹⁰⁴ § 84, § 85 Občanského soudního řádu

Ad a)

Na otázku co je předmětem SJM nám přesně odpovídá ustanovení § 143 odst. 1 pod písm. a) a b) Občanského zákoníku.¹⁰⁵

V tomto ustanovení je v mnoha případech skloňován pojem „majetek.“ Zákon jej dále blíže nevynezuje. Výkladem však dojdeme k tomu, že majetkem se pro účely SJM rozumí věci, a to movité i nemovité, pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Aby se majetek stal předmětem SJM, musí k jeho nabytí dojít za trvání manželství a nesmí zde být žádný důvod pro jeho vyloučení ze SJM.¹⁰⁶ Majetek vcházející do SJM musí být nabyt zákonným způsobem. Není možné, aby se předmětem SJM stala věc, kterou některý z manželů získal fakticky do své moci odcizením, podvodným jednáním a jinými způsoby, které právo zakazuje.

Opakem společného majetku je majetek výlučný, tzn. oddělený majetek každého z manželů nepatřící do sumy SJM. K samostatnému majetku manžela

¹⁰⁵ § 143 odst. 1 Občanského zákoníku zní:

„Společné jmění manželů tvoří:

a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka

b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.“

¹⁰⁶ Knappová, M. – Švestka, J. a kol. , Občanské právo hmotné, Sv. I. 3. Vydání, Praha: ASPI Publishing, 2002, s. 325

nemá druhý manžel žádný právní vztah a každý z manželů tak zůstává výlučným vlastníkem odděleného majetku. Jde o tyto případy¹⁰⁷:

- majetek nabytý jedním z manželů před uzavřením manželství. K vyloučení ze SJM zde dochází s ohledem na dobu jeho nabytí.
- právním důvodem, který vylučuje nabytí majetku do SJM, je dědický titul či darovací smlouva. V porovnání se shora uvedeným majetkem, který je pořízen před uzavřením manželství, se zde jedná o majetek, který byl nabytý za trvání manželství, ale i přesto do SJM nespadá. V těchto případech se totiž neuplatňuje princip ekonomické solidarity, neboť ve většině případů se o nabytou hodnotu druhý manžel nezasloužil - k darování nebo k dědění ve prospěch manžela dochází zpravidla v rámci biologické rodině. Zejména u darování se zdůrazňuje vůle dárců zachovat darovaný majetek v rodině.
- zákon vylučuje z předmětu SJM také majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela. K nabytí dochází všemi způsoby nabytí vlastnického práva včetně směny.
- ze SJM jsou vyloučeny i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů. Tato kategorie věcí je spjata s osobou jednoho z manželů, i když jde o věci, které byly nabyty úplatně za trvání manželství. Dle právní praxe do věcí sloužících osobní potřebě jen jednoho z manželů patří zejména hmotný majetek jako je osobní prádlo, oděvy, šaty, boty atd. O zařazení věcí do této kategorie rozhoduje současné splnění dvou podmínek - první podmínkou je to, že musí jít o věci, které jsou svou povahou schopny sloužit osobní potřebě a druhou podmínkou je to, že k těmto účelům skutečně slouží.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 126 a násl.

¹⁰⁸ Viz. Rozbor a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČSR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanovisko občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněný pod číslem 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, též jen R 42/1972

- do SJM dále nepatří věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu manželovi, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.¹⁰⁹ Věci takto vydané, popř. vyplacené peníze, představují silný osobní nárok jednoho z manželů, který vylučuje, aby se staly součástí SJM.

Majetkové společenství manželů se pravidelně naplňuje především ze zdroje, kterým je výkon závislé činnosti nebo výkon podnikatelské činnosti manžela (manželů). České zákonodárství si potřeby zvláštní právní úpravy podnikání se společnými prostředky manželů byl a je vědom, a proto první právní reflexe vztahů mezi majetkovým společenstvím manželů a podnikáním manželů se v českém právu objevila již v zákoně č. 105/1990 Sb o soukromém podnikání občanů.¹¹⁰ Podmínkou použití společného majetku jedním z manželů při zahájení podnikání platný zákon v této době požadoval souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům již souhlas nevyžadoval. Tato základní právní konstrukce zůstala v podstatě do dnešního dne. Novela Občanského zákoníku, která byla provedená v roce 1991 zákonem č. 509/1991 Sb., předchozí text zákona beze zbytku převzala. Poslední změnu do uvedeného zákonného ustanovení přinesl zákon č. 91/1998 Sb., který upřesnil, že souhlas manžela je třeba udělit při prvním použití majetku, který je ve společném jmění manželů nebo jeho části.¹¹¹

Právní praxe „souhlasem“ ve smyslu ustanovení § 146 Občanského zákoníku rozumí obecný, tzv. generální souhlas,¹¹² daný po té, co zahájil druhý manžel

¹⁰⁹ Např. zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd ve znění pozdějších předpisů, dále zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 168

¹¹¹ § 146 Občanského zákoníku

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdon 2072/97 ze dne 23. 2. 1999

podnikání, a to při prvním úkonu, při němž měl být použit v souvislosti s jeho podnikáním. Zákon termín „první použití majetku“ blíže nespecifikuje. Z logického výkladu však vyplývá, že jde o první použití společného majetku, který vede k soustavné činnosti prováděné samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.¹¹³ Souhlas s použitím majetku ze SJM je tak jednostranným úkonem adresovaným druhému manželovi,¹¹⁴ ve kterém jde o souhlas k použití blíže neurčeného majetku. Forma souhlasu druhého manžela k použití majetku, který se nachází v SJM, není zákonem upravena. Proto souhlas může být učiněn písemně, ústně nebo i konkludentně. Výjimku však činí Obchodní zákoník, který stanoví, že součástí obchodního rejstříku je sbírka listin¹¹⁵ - součástí sbírky listin je povinně písemný doklad o souhlasu druhého manžela s použitím majetku v SJM k podnikání. Takovým dokladem je v praxi nejčastěji čestné prohlášení. Dle shora uvedeného se souhlas manžela s použitím společného jmění či jeho části do obchodního rejstříku nezapisuje – může tedy být učiněn ústně nebo i konkludentně, ale doklad o tomto souhlasu musí být písemný a uložený ve sbírce listin. Zákon zde prohlubuje právní jistotu a ochranu třetích osob. Pokud ve sbírce listin souhlas s použitím společného jmění k podnikání druhým manželem nebyl dán, pak tomuto stavu musí třetí osoba přizpůsobit své chování. Nedostatkem naší právní úpravy je pak to, že zákonná povinnost uložit do sbírky listin doklad o souhlasu manžela s podnikáním společného majetku zatěžuje jen omezený okruh osob, neboť zákon tuto povinnost ukládá jen těm podnikatelům, kteří se zapisují do obchodního rejstříku.¹¹⁶

V případě odepírání učinění souhlasu s použitím společného jmění k podnikání má podnikající manžel dvě možnosti řešení nastalé situace, a to podání návrhu k soudu, kterým se bude domáhat, aby soud svým rozhodnutím

¹¹³ § 2 Obchodního zákoníku

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cdon 2072/97-86, Právní rozhledy č. 5, rok 1999

¹¹⁵ § 27a odst. 2 Obchodního zákoníku

¹¹⁶ § 2 odst. 2 písm. a) Obchodního zákoníku

nahradil chybějící souhlas druhého manžela,¹¹⁷ nebo podáním návrhu k soudu na zúžení rozsahu společného jmění.¹¹⁸

Od souhlasu manžela s použitím společného jmění k podnikání je nutno odlišit případy, jde-li o věci, které podle své povahy slouží k výkonu povolání jednoho z nich. Právní úprava novely Občanského zákoníku do 31. 7. 1998 tyto věci z předmětu bezpodílového spoluvlastnictví vylučovala. Od 1. 8. 1998 jsou však věci sloužící k výkonu povolání součástí SJM (dle ustálené judikatury za věc sloužící výkonu povolání byl považován i podnik). Otázkou zde zůstává, zda takový přístup zákonodárce byl úplně správný. Mohou totiž nastat situace, kdy jeden z manželů v případě zániku manželství bude zbaven svých pracovních pomůcek, které potřebuje pro výkon svého povolání. Právní režim věcí sloužících k výkonu povolání do 31. 7. 1998 není ale ani dnes zcela bez pochybností. Dikce čl. VIII zákona č. 91/1998 Sb., že „věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí SJM“, nasvědčuje, že věci sloužící k výkonu povolání a existující k 31. 7. 1998 se součástí společného jmění manželů nestaly¹¹⁹.

Jak již bylo jednou řečeno, majetkové společenství manželů se naplňuje zejména výkonem podnikatelské činnosti. Zisk nabytý za trvání manželství z podnikání se stává součástí SJM, nedošlo-li k jeho zúžení.¹²⁰ Při vypořádání SJM v souvislosti s podnikáním jednoho z manželů nastává otázka ohodnocení podnikatelské činnosti. Na otázku ohodnocení odpovídá soudní judikatura jasně a jednoznačně, a to takto:

¹¹⁷ dle § 161 odst. 3 Občanského soudního řádu

¹¹⁸ § 148 odst. 1, 2 Občanského zákoníku

¹¹⁹ blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2903/2005 ze dne 26. 4. 2007 (uveřejněný v časopise Právní rozhledy č. 19, ročník 2007)

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2281/2006 ze dne 3. 10. 2006

Otázka správnosti stanovení obvyklé ceny věci k tomu povolaným soudním znalcem není otázkou právní, ale skutkovou.¹²¹ Je tak na znalci, aby v souladu s poznatky dosaženými v jeho oboru zvolil, jakou metodu ocenění použije; soud, který nemá příslušné odborné znalosti, nemůže metodiku ocenění stanovit. Pokud však účastníci zpochybní znalecký posudek, přichází do úvahy, aby soud rozhodl o vypracování revizního znaleckého posudku. Zákon však nestanoví předpoklady pro nařízení vypracování revizního znaleckého posudku a ponechává jej ryze na úvaze soudu. Vypracování revizního znaleckého posudku bude přicházet do úvahy i tam, kde soud bude mít pochybnosti o správnosti již vypracovaného znaleckého posudku.¹²²

Shora uvedené se týkalo příjmů z podnikatelské činnosti, která byla vykonána za trvání manželství, a příjmy pak byly vyplaceny rovněž za jeho trvání.¹²³ V praxi však jsou určeny k řešení i situace, kdy příjem z podnikatelské činnosti, která byla vykonána před uzavřením manželství, byl vyplacen až po uzavření manželství. Řešení této situace je jednoznačně obsaženo v rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1076/2006 ze dne 17. 6. 2008. Rozsudek konstatuje, že mzdové pohledávky manžela z doby před uzavřením manželství, stejně jako pohledávky manžela vzniklé před uzavřením manželství z jeho podnikatelské činnosti, jsou v době před uzavřením jeho výlučným majetkem a nepřestávají jím být ani po uzavření manželství. Dojde-li k vyplacení této mzdy, resp. splnění takové pohledávky z podnikatelské činnosti, za trvání manželství, dochází k tomu, že za svoji výlučnou pohledávku – za svůj již před manželstvím nabytý výlučný majetek – manžel nabývá do výlučného vlastnictví peněžní prostředky, v rozsahu splněné pohledávky. Případně je-li pohledávka poukázána na jeho účet u peněžního ústavu, je

¹²¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne sp. zn. 22 Cdo 3035/2006 ze dne 6. června 2006

¹²² usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1290/2007 ze dne 17. června 2008

¹²³ srovnej usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1642/2004 ze dne 29. 6. 2005, ve kterém Nejvyšší soud ČR uvedl, že mzda za vykonanou práci náleží jak podle zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, tak podle zákoníku práce, zaměstnanci, a do SJM náleží jen vyplacená a převzatá mzda.

pohledávka vůči peněžnímu ústavu tvořena jeho výlučnými prostředky. Jde tedy o případ nabytí majetku jedním z manželů za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví. Takový výklad pak Nejvyšší soud ČR označuje jako konformní k tomu, že teprve uzavřením manželství vzniká manželství jako hospodářská jednotka.

V současné době mnoho ženatých podnikatelů využívá služeb leasingových společností a tato problematika se v soudní praxi jeví jako mnohem obtížnější než shora uvedená problematika ohodnocení podnikatelské činnosti a podnikání jako zdroje SJM. V této situaci jde o to, jak vypořádat práva a povinnosti z leasingu při zániku SJM. Musíme zde brát v úvahu hlavní účel finančního leasingu, kterým je získání věci do vlastnictví. Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku SJM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání SJM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel, a to pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání, povinen vrátit do SJM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy podnikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota. Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do SJM co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání. Takto vypočtená hodnota je totiž určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do SJM měl podnikající manžel vrátit, tzn. nahradit. Přitom nelze uvažovat o tom, že by hodnota měla být dána výší dosud zaplacených leasingových splátek. Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání - výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení předmětné věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namíste jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku SJM a takto zjištěná cena pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela. Slouží-li předmět

leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojená k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku. Takto odpověděl na problematiku leasingu Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2296/2004 ze dne 18. 4. 2005¹²⁴. Souhlasím jak se shora označeným rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, tak i s názorem JUDr. Jiřího Spáčila,¹²⁵ který říká, že jádro problému je v tom, že během existence práv a povinností z leasingové smlouvy tak, jak jsou postupně splátky uhrazovány, se postavení stran mění, a proto nelze pro ocenění hodnoty těchto práv hledat jednotné hledisko, ale situaci je třeba řešit individuálně, podle dané situace. Za klíčovou skutečnost JUDr. Spáčil označuje to, že leasingové společnosti umožňují za určitých podmínek převod práva z leasingové smlouvy na třetí osobu a toto právo je předmětem obchodu. Z toho se dovozuje, že právo vyplývající z leasingové smlouvy je možno ocenit jako majetek ve smyslu § 1 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku,¹²⁶ a to jeho obvyklou, tzv. „tržní“, cenou podle § 2 odst. 1 zákona o oceňování majetku. Pokud se tedy účastníci na ceně vypořádávaného práva nedohodnou, a soud by se měl o dohodu ohledně této skutečnosti pokusit, stanoví ji znalec; vyjde přitom z ceny, které by bylo dosaženo při převodu obdobného leasingu v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni, ke kterému je třeba ocenění provést. Může zde ale rovněž nastat i situace, že takto určená hodnota bude záporná, např. když dojde k havárii automobilu a ten se tak stane neprodejným. Za těchto okolností práva a povinnosti z leasingové smlouvy nejdou převést na třetí osobu.

Další důležitá otázka vyvstává u použití výnosů z podnikání, které se stanou součástí SJM zpět do podnikání. Na tuto otázku odpovídá rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2296/2004 ze dne 18. 4. 2005, který konstatuje, že

¹²⁴ shodně rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2545/2003 ze dne 24. 2. 2005

¹²⁵ JUDr. Jiří Spáčil: Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů, Soudní rozhledy 3/2008, s. 84

¹²⁶ zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o oceňování majetku

výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem SJM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Jsou-li pak tyto výnosy vloženy zpět do podnikání, např. na nákup materiálu, na mzdy zaměstnanců, placení daní apod., jde o použití prostředků SJM na oddělený majetek jednoho z manželů. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 Občanského zákoníku vrátit, co ze společného bylo na jeho podnikání vynaloženo. Zde pak nastává vyčíslování náhrady, které je v mnoha případech velmi obtížné. Soud zde musí brát zřetel na to, že ze sporu o vypořádání SJM nelze udělat jen pouze jakýsi „účtovací“ spor. Proto Nejvyšší soud ČR zaujal názor, že podnikající manžel je povinen nahradit do SJM takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku SJM, což zpravidla je cena jeho podniku a zároveň při stanovení náhradové povinnosti je nutno přihlídnout k případně vynaloženým výlučným prostředkům.¹²⁷ V případě, že by výsledná hodnota byla záporná,¹²⁸ např. v důsledku zadlužení, není co do SJM nahrazovat. Také tady neexistuje žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání SJM přihlížet jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů, např. s ohledem na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí.¹²⁹

Při rozebírání podnikatelské činnosti jednoho z manželů v otázce vypořádání SJM musíme otevřít i otázku vkladu jednoho z manželů do obchodní společnosti. V minulosti docházelo v právní praxi k oprávněným pochybnostem, jaký postoj zaujmout, šlo-li o vklady jednoho z manželů do obchodní společnosti. Pro tento účel se nerozlišovaly, ani nerozlišují, obchodní společnosti vytvářející základní kapitál (např. společnost s ručením omezeným, akciová společnost) a obchodní společnosti základní kapitál nevytvářející (např. veřejná obchodní společnost). Činnost společníků, kteří vnesli do obchodní

¹²⁷ shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1192/2007 ze dne 26. 11. 2009

¹²⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2296/2004 ze dne 18. 4. 2005

¹²⁹ § 149 odst. 3 Občanského zákoníku

společnosti určitý vklad a nejsou zapsáni do Obchodního rejstříku,¹³⁰ se nepovažuje za podnikání a tito společníci se nepovažují za podnikatele, ledaže by splňovali některý z dalších znaků, které pro podnikatele stanoví Obchodní zákoník. Po delší časové období vyvstávala otázka, zda obchodní podíl nabytý z prostředků SJM je součástí SJM. Na tuto otázku existovaly dva právní názory, a to právní názor S. Radvanové a M. Zuklínové,¹³¹ že obchodní podíl nabytý jedním z manželů ze SJM je součástí tohoto společného jmění a právní názor J. Dědiče,¹³² který tvrdil opak. Souhlasím s názorem S. Radvanové a M. Zuklínové, a to zejména s ohledem na gramatický a logický výklad dotčeného ustanovení. Není logického důvodu proč obchodní podíl nabytý ze společného jmění vylučovat ze SJM. Důvodem je i to, že režim ustanovení § 143 odst. 2 Občanského zákoníku se vztahuje i na akcie, jejichž nabývání je běžným a častým způsobem investování volných prostředků včetně těch, které patří do SJM. Opačným výkladem, kdy bychom i akcie vyloučili ze SJM, došlo by k menšímu či většímu poškození druhého manžela. Nabytím akcií ze společného jmění by tak docházelo k odčerpávání prostředků ze společného jmění. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 700/2004 ze dne 20. července 2004¹³³ uzavřel diskusi k problematice obchodního podílu jako předmětu SJM konstatováním, že nabude-li jeden z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek, hodnota takového podílu, ze zákona součástí společného jmění manželů. Vysloveným závěrem se také Nejvyšší soud přiklonil k té části odborné literatury, která připouští oddělení právního postavení společníka manžele, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel

¹³⁰ § 2 odst. 2 písm. a) Obchodního zákoníku

¹³¹ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck, 1999, s. 48

¹³² Dědič, J.: Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu, Praha: Polygon, 1999, s. 229

¹³³ shodně usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 673/2008 ze dne 15.9.2009

společník má totiž práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti. Shora uvedený závěr Nejvyššího soudu ČR je tak v souladu s ustanovením § 143 odst. 2 Občanského zákoníku.¹³⁴ Uvedené ustanovení § 143 odst. 2 Občanského zákoníku, které bylo začleněno do Občanského zákoníku zákonem č. 91/1998 Sb., odstranilo jakékoliv pochybnosti o situacích, kdy je vklad do základního kapitálu obchodní společnosti splacen ze SJM.

Občanský zákoník řadí dle svého ustanovení § 143 odst. 1 Občanského zákoníku do předmětu SJM nejen shora zmiňovaný majetek, ale rovněž i závazky, které jednomu z manželů nebo oběma manželům vznikly společně za trvání manželství. Aby mohl být závazek do SJM zařazen, musí tedy vzniknout za trvání manželství = musí být splněn časový požadavek vzniku a musí být převzatý jedním nebo oběma manžely. Tyto závazky plní oba manželé solidárně.¹³⁵ Z toho vyplývá, že závazky, které vznikly před uzavřením manželství nebo již po jeho zániku, zákon do SJM nezařazuje. Občanský zákoník dále do SJM neřadí tyto závazky:

- závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů. V praxi se jedná zejména o závazky ze smluv, jejichž předmětem je majetek spadající do výlučného majetku jednoho z manželů, např. smlouva o dílo na opravu domu nacházející se ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů
- závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Při posuzování, zda závazek spadá do této kategorie, musí jít o splnění obou shora uvedených podmínek, a to rozsah závazku přesahující míru přiměřenou

¹³⁴ § 143 odst. 2 Občanského zákoníku zní: „Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.“

¹³⁵ § 145 odst. 3 Občanského zákoníku

majetkovým poměrům i převzetí bez souhlasu druhého manžela. Zákon zavedl kritérium majetkové přiměřenosti v roce 1998. Výklad tohoto termínu, stejně jako dospění k závěru, že jde o exces z majetkových poměrů manželů, je obtížné. Zákon přesně nedefinuje, co znamená „míra přiměřená majetkovým poměrům.“ Právní praxe v souladu s judikaturou upozorňuje na to, že míru přiměřenou majetkovým poměrům je nutno hodnotit v každém individuálním případě se zřetelem k současným majetkovým poměrům manželů, dle okolností konkrétního případu a také s ohledem na hospodářské a majetkové možnosti manželů.¹³⁶ Pokud např. jeden z manželů, počítající se k střednímu stavu, převzal závazek naprosto tomuto stavu a jeho majetkovým možnostem neodpovídající, bude i pro soud založen důvod k pochybnostem o tom, zda tento závazek spadá do SJM.¹³⁷ Často řešeným problémem je situace, kdy byly na zakoupení věcí v SJM použity peníze opatřené závazkem jen jednoho manželů, jehož rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, který tedy převzal jeden z nich bez souhlasu druhého a není tak součástí SJM. Bývalý Nejvyšší soud ČSSR již ve svém rozsudku sp. zn. 8 Cz 36/60 ze dne 28. 11. 1969¹³⁸ zaujal právní názor, že vznikl-li za trvání manželství dluh, z něhož byl zavázán jenom jeden z manželů, který např. uzavřel vlastním jménem smlouvu o půjčce, a bylo-li takto získaných peněz použito na koupi určité společné věci, tj. byla-li za ně získána určitá majetková hodnota do SJM, náleží i tato hodnota bez ohledu na to, zda byla smlouva o půjčce platně uzavřena, do bezpodílového spoluvlastnictví. K závazku manžela, který takto opatřil peníze a je povinen je vrátit (ať již jako plnění ze smlouvy o půjčce či jako neoprávněný majetkový prospěch v případě, že smlouva o půjčce nebyla platně uzavřena) a který je vynaložil ve skutečnosti na společný majetek

¹³⁶ Holub, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 350

¹³⁷ Jehlička, O. – Švestka, J. – Škárová, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 8. Vydání, Praha: C.H. Beck, 2003, s. 412

¹³⁸ publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 57, ročník 1970

ze svého, se přihlédně při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.¹³⁹ Tentyž závěr je použitelný i na institut společného jmění manželů upravený v občanském zákoníku ve znění po novele provedené zákonem č. 91/1998 Sb. v těch případech, kdy jde o závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého a za takto opatřené peníze byla zakoupena věc spadající do SJM.¹⁴⁰

V řízení o vypořádání SJM pro posouzení, které věci náležejí do tohoto společenství, je rozhodný den jeho zániku. Při určení rozsahu společného jmění manželů, které přichází v úvahu k rozdělení mezi manžele dle § 143 Občanského zákoníku¹⁴¹, se uplatní vyvratitelná domněnka stanovená § 144 Občanského zákoníku. Podle této domněnky majetek a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM, není-li prokázán opak. Proto je na manželovi, který tvrdí, že určitý majetek či závazek netvoří součást společného jmění, aby tuto skutečnost prokázal. Jeho tedy zatěžuje důkazní břemeno ohledně tvrzené skutečnosti. Pokud se toto nabytí prokáže a druhý z manželů tvrdí skutečnosti, které i v takovém případě věc ze společného jmění vylučují, bude na něm důkazní břemeno ohledně těchto tvrzení.¹⁴² (To platí i např. ohledně částek, které měl jeden z účastníků získat prodejem společných věcí a zatajením výtěžku).

Podle novější judikatury, reagující na posílení zásady projednací i dispoziční v občanském soudním řízení a také s ohledem na dispoziční volnost subjektů soukromého práva, platí, že soud může do vypořádání zaniklého společného

¹³⁹ shodně Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1037/2004 ze dne 31. 5. 2004, rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2335/2005 ze dne 25. 5. 2006

¹⁴⁰ § 143 odst. 1 písm. b) Občanského zákoníku, věta za spojkou

¹⁴¹ blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2615/2004 ze dne 19. 9. 2005

¹⁴² blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2615/2004 ze dne 19. 9. 2005,

shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2263/2005 ze dne 31. 1. 2006

jmění manželů zahrnout jen ten majetek, který účastníci výslovně učinili předmětem vypořádání. Totéž platí i pro zápočty toho, co bylo vynaloženo ze společného majetku na výlučné majetky manželů a naopak.¹⁴³ Z toho je zřejmé, že soud není oprávněn z vlastní iniciativy zjišťovat majetek, který měl do vypořádaného SJM patřit.¹⁴⁴ Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27. září 2004 dovodil, že v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM) soud vypořádá jen ty věci (majetek) náležející do tohoto spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí.

Po zjištění majetkové masy tvořící SJM soud přistoupí k realizaci zásad stanovených § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku pro vypořádání SJM.¹⁴⁵

Ad b)

Vypořádání SJM se provádí podle stavu ke dni zániku SJM, avšak nelze pominout stav majetku tvořícího SJM ke dni vypořádání. Je zcela reálné, že v době vypořádání již nemusí některá věc, která patřila do zaniklého SJM, existovat, např. proto že věc byla prodána, věc může být do doby vypořádání SJM zkonsumována nebo značně opotřebena. Soudní praxe dovodila, že při stanovení ceny věci pro účely vypořádání se vychází z ceny v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku SJM¹⁴⁶. Je proto vhodné, aby před

¹⁴³ blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1112/2006 ze dne 23. 5. 2007 a usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 4116/2007 ze dne 30. 6. 2008

¹⁴⁴ blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 183/2008 ze dne 3. 12. 2009

¹⁴⁵ blíže kapitola č. 1 této práce

¹⁴⁶ srov. rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu 3 Cz 33/92: „V ojedinělých případech se v zájmu spravedlivého uspořádání vztahů mezi účastníky soud odchýlil od zásady, že pro vypořádání je rozhodný stav věci v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví. Mohlo se tak stát zejména za situace, jestliže v době mezi zánikem bezpodílového spoluvlastnictví a mezi jeho vypořádáním byla zaviněním účastníků zanedbána nezbytná údržba

vypořádání byl pořízen seznam věcí práv a závazků tvořících SJM a znát též jejich cenu, neboť ve vypořádání kromě úpravy vlastnických vztahů k jednotlivým věcem jde též o velikost podílů manželů na vypořádávaném majetku. Důležitost znalosti ceny jednotlivých složek majetku tvořícího SJM není tak velká pro uzavírání dohody o vypořádání SJM, ale význačnou roli hraje zejména při soudním vypořádání, kdy soud je povinen zkoumat cenu věcí a jiných majetkových práv. Soud při vypořádání SJM bude vycházet nejdříve z cen, na kterých se účastníci dohodnou. Běžná praxe nalézacích soudů svědčí o tom, že účastníci sporu o vypořádání SJM využívají stále více možnosti dané ustanovením § 120 odst. 4 Občanského soudního řádu, a to tu, že se účastníci shodují na ceně věcí (zpravidla méně hodnotných věcí). Tato shodná tvrzení účastníků může vzít soud za svá skutková zjištění. Pokud však panuje mezi účastníky spor o cenu, pak je nutné věc či právo ocenit znaleckým posudkem.

Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2276/2006, zaujal stanovisko k cenám v rámci vypořádání SJM, a to následující:

Při stanovení ceny nemovitostí v rámci vypořádání společného jmění manželů se vychází z obecné ceny, tj. ceny nemovitosti obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu nemovitosti.¹⁴⁷ Tržní hodnota nemovitosti je ovlivněna místními podmínkami a je závislá nejen na konstrukci a vybavení, ale i na poptávce a nabídce v daném čase¹⁴⁸. Cena zjištěná podle cenových předpisů, tzv. odhadní cena, má jen určitý informativní

či pro zachování objektu bezprostředně nutné opravy (zpravidla o dokončené stavby), popřípadě jestliže nebylo pokračováno ve stavbě nedokončeného objektu. Jestliže byla v takovém případě přikázána do stavu některého z účastníků stavba v podstatně horším stavu, než tomu bylo v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví, bylo možné pokládat za rozhodný jiný stav společné věci, než z jakého vychází už ustálená judikatura.“

dále blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdo 2060/97 ze dne 7. 12. 1999

¹⁴⁷ srovnej shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. ledna 2001

¹⁴⁸ co se týká hodnoty členského podílu v bytovém družstvu shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 ze dne 14. 11. 2002.

a orientační význam a sama o sobě proto nemůže být základem pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní SJM).

Jak pro oceňování nemovitých věcí, tak i pro ocenění vypořádávaného společného členského podílu je určující vždy jeho cena obvyklá, tzv. tržní¹⁴⁹. Pro určení obvyklé ceny členského podílu je rozhodný den zániku společného členství, nikoliv den rozvodu manželství nebo den zániku SJM (je-li ode dne rozvodu manželství odchylný).¹⁵⁰ Při ocenění členského podílu nelze přihlížet k pozdějším změnám v ceně členského podílu. Důvodem je to, že základ pro určení částky, která náleží tomu z rozvedených manželů, který se nestal výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu, musí být zjištěn podle stavu ke dni, kdy tento přestal být spoluvlastníkem vypořádávaného společného členského podílu. Pozdější změny obvyklé ceny členského podílu tu jsou proto již nerozhodné. Zde bych chtěla upozornit na opačný názor justice, a to na rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3121/2005 ze dne 31. 1. 2006, ve kterém bylo judikováno:

Při vypořádání společného členského podílu v bytovém družstvu mezi manžely v případě, že byl již výlučným členem bytového družstva převeden na jinou osobu, se vychází zásadně z jeho obvyklé ceny v době převodu. Pokud by však jeho skutečná cena, za niž byl převeden, převyšovala cenu obvyklou, vypořádá se skutečně získaná cena (výtěžek z převodu původně společného majetkového práva). Převede-li však rozvedený manžel členský podíl za cenu nižší, než je cena obvyklá, je určující cena obvyklá.

¹⁴⁹ Nelze-li určit obvyklou cenu členského podílu jinak, pak je zpravidla nutné postupovat v součinnosti se znalcem z oboru ekonomiky – odhady cen, shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 887/2002 ze dne 11. 12. 2003

¹⁵⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2244/99 ze dne 22. 2. 2001

Shora uvedený názor Nejvyššího soudu je dle mne a i dle JUDr. Tomáše Dvořáka¹⁵¹ nesprávný, neboť se zde zohledňují změny obvyklé ceny členského podílu v době, kdy tento členský podíl již není manželům společný. Jestliže určitá věc náležející do zaniklého SJM byla celá určena soudem do výlučného majetku jednoho z rozvedených manželů s tím, že druhému náleží kompenzace ve stanovené výši, pak následný prodej této věci za vyšší cenu, než za jakou byla tato věc pro účely soudního vypořádání zaniklého SJM oceněna, nezakládá právo druhého manžela požadovat revizi vypořádání zaniklého SJM a dorovnání hodnoty této věci.

Nejen otázkou ohodnocení movitých a nemovitých věcí patřících do SJM při jeho vypořádání, ale i otázkou oceňování obchodního podílu v obchodní společnosti se zabýval Nejvyšší soud ČR, a to ve svém rozsudku sp. zn. 22 Cdo 952/2007 ze dne 8. 10. 2008. Vyřkl, že cenu obchodního podílu nelze pro vypořádání SJM stanovit tak, že by jí byla cena vypořadacího podílu. Vypořadací podíl a obvyklá cena obchodního podílu ve společnosti jsou zcela rozdílné hodnoty, které se od sebe mohou podstatně lišit, a v řízení o vypořádání společného jmění manželů nelze při určení hodnoty obchodního podílu vycházet z výše vypořadacího podílu; tato výše totiž nic nevypovídá o skutečné majetkové hodnotě podílu, tedy o ceně, kterou by za jeho převod bylo možno dosáhnout. Vypořadací podíl je vázán na zánik účasti ve společnosti jinak než převodem podílu, a k tomu navíc v případě vypořádání SJM nedochází. Vypořadací podíl tedy nepředstavuje hodnotu, která by v době zániku společného jmění tvořila jeho součást. Cena obchodního podílu není pro soukromoprávní účely regulována žádným cenovým předpisem. Tudíž cenu obchodního podílu nelze pro účely vypořádání SJM stanovit tak, že by jí byla tzv. cena obvyklá, nebo cena vypořadacího podílu. Ocenění obchodního podílu pro účely vypořádání zaniklého SJM závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, a proto se zde soud neobejde bez znaleckého posudku.

¹⁵¹ Dvořák, T.: Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů, Obchodněprávní revue 1/2010, s. 11

Stanovení ceny předmětů SJM v řízení o vypořádání společného jmění manželů je otázkou skutkovou. K takovému závěru dospěl Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, a to v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3035/2006 ze dne 6. června 2007 a sp. zn. 22 Cdo 3240/2006 ze dne 11. 12. 2007. Závěr Nejvyššího soudu ČR je důležitý ve vztahu ke skutkovým zjištěním z provedených důkazů. Jestliže soud učiní skutkové zjištění z důkazů provedených v rozporu s občanským soudním řádem, jde o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K výkladu příslušných ustanovení občanského soudního řádu Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4841/2007 ze dne 29. 10. 2008 uvedl, že soud není vázán důkazními návrhy účastníků potud, že by byl povinen provést všechny nabízené důkazy.¹⁵² Ve sporném řízení není soud odkázán jen na formální návrhy účastníků na provedení důkazů. Ustanovení § 120 odst. 3 Občanského soudního řádu umožňuje soudu, aby provedl i jiné, účastníky nenavržené důkazy, jestliže během řízení vyšla najevo potřeba provedení těchto důkazů. Novelizace občanského soudního řádu provedená zákonem č.7/2009 Sb.¹⁵³ upřesnila dosavadní pravidlo vymezující prostor pro dokazování z iniciativy soudu tak, že ve sporných řízeních může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy „jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu“. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. Tímto upřesněním byla ještě více zdůrazněna zásada, že soud provádí důkazy navržené účastníky a jen zcela výjimečně ty, které účastníci nenavrhli, jsou-li způsobilé prokázat konkrétní spornou právně významnou skutečnost a jednoznačně vyplývají z obsahu spisu. Ve sporném řízení, které se vyznačuje především soukromoprávní povahou uplatňovaných nároků, nesmí ovšem uvedené právo soudu zasahovat do rovného postavení účastníků řízení. Zákon vytyčuje hranice dokazování z vlastní aktivity soudu

¹⁵² srovnej § 120 odst. 1 věta druhá Občanského soudního řádu

¹⁵³ Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a související zákony, dále jen zákon č. 7/2009 Sb.

tak, že činnost soudu se nesmí vyznačovat pátráním po důkazech. Jinak řečeno, soud svou vlastní aktivitou nemůže do sporu vnášet skutečnosti, pro které není podkladu v obsahu spisu a ve výsledcích dosavadního řízení. Oprávnění soudu, jeho aktivita ve vyhledávání důkazů, je tedy omezena do té míry, že činnost soudu se nesmí vyznačovat tzv. pátráním po důkazech.¹⁵⁴ Soud proto nemůže ze své iniciativy vnášet do řízení skutečnosti, pro které není podklad v obsahu spisu a ve výsledcích dosavadního řízení.¹⁵⁵ S prováděním důkazů z vlastní iniciativy soudu souvisí i zásada koncentrace řízení. Zcela zásadní vliv na posouzení možnosti soudu provádět důkazy účastníky nenavržené má univerzální systém koncentrace řízení, který byl zaveden novelizací občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. Den, kdy nastala koncentrace řízení, je závazný také pro soud potud, že určuje stav spisu, z něhož soud vychází ve smyslu § 120 odst. 3 Občanského soudního řádu. Soud je oprávněn ve sporném řízení z vlastní iniciativy provádět jen ty důkazy, které se ve spisu nacházely, popřípadě ze spisu vyplývaly nejpozději ke dni, jenž předcházel dni, ke kterému nastala koncentrace řízení; dokazovat přitom soud může jen ty sporné a právně významné skutečnosti, které ke stejnému dni vyplývaly z obsahu spisu, a to ve stavu, v jakém se z obsahu spisu podávaly, ledaže jde o výjimky podle § 118b odst. 1 Občanského soudního řádu.

Podle požadavku soudní praxe v řízení o vypořádání majetkového společenství manželů musí být z odůvodnění rozsudku jednoznačně zřejmé, jak soud došel k částce ocenění věcí tvořící masu SJM, a kterou je povinen jeden z účastníků zaplatit na vypořádání druhému účastníku. Výpočet této částky musí být natolik přehledný, aby se kdokoliv mohl přesvědčit o jeho správnosti. Pokud odůvodnění rozsudku takový výčet neobsahuje, je rozsudek nepřezkoumatelný a řízení je tak postiženo vadou.¹⁵⁶

¹⁵⁴ srovnej větu „v případech, kdy potřeba jejich provedení ke zjištění skutkového stavu vyšla v řízení najevo“ v ustanovení § 120 odst. 3 Občanského soudního řádu

¹⁵⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1966/2006 ze dne 26. 5. 2009

¹⁵⁶ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 241

Ad c)

Praxe konstantně vyžaduje, aby výrok rozsudku o vypořádání SJM byl jasný a určitý, to znamená, aby zde bylo uvedeno, kterému z účastníků a co bylo přiznáno, respektive jaká povinnost mu byla uložena a v jakém rozsahu se tak stalo. Jednotlivé věci, které jsou přidělovány do vlastnictví jednomu z manželů, musí být přesně popsány a specifikovány, zejména tam, kde se objevuje povinnost je druhému manželovi vydat. Rozsudek soudu o vypořádání SJM zde totiž tvoří nabývací titul. Zpravidla se ve smyslu ustanovení § 251 a násl. Občanského soudního řádu nevykonává, ale pokud však je současně žalováno i na vydání věci či na vyklizení, potom lze pravomocný a vykonatelný rozsudek v dotčené části vynutit ve vykonávacím soudním řízení.

Soudní výrok pravomocného rozsudku o vypořádání SJM je dle § 159a Občanského soudního řádu (účinný od 1. 1. 2003) závazný jen pro účastníky, tj. pro bývalé manžele, nestanoví-li zákon jinak. Z toho plyne závěr, že pro osoby, které účastníky řízení nejsou, výrok soudu závazný není. Tedy, věřitel, dojde-li k závěru, že pravomocným soudním rozhodnutím by mohlo být zmařeno uspokojení jeho pohledávky, může proti manželům postupovat tak, jako kdyby žádné pravomocné soudní rozhodnutí nebylo vydáno.

3.3. Specifické způsoby vypořádání SJM rozhodnutím soudu

3.3.1. Vypořádání SJM při zániku manželství smrtí jednoho z manželů a prohlášením jednoho z manželů za mrtvého

Jak již bylo řečeno shora, společné jmění manželů existuje pouze, pokud trvá manželství. Jde o institut, který je na existenci manželství bezpodmínečně vázán. Tedy dojde-li k zániku manželství, zanikne také SJM. Odpadá totiž důvod pro zvláštní úpravu společných manželských majetkových vztahů. Obecně lze proto říci, že SJM představuje dočasné uspořádání právních vztahů

ke společnému majetku manželů, protože již předem je jasné, že společenství manželů zanikne nejpozději smrtí jednoho z nich.

Zákon o rodině taxativně vyjmenovává tři způsoby zániku manželství, a to:

- a) zánik manželství smrtí jednoho z manželů¹⁵⁷
- b) zánik manželství prohlášením jednoho z manželů za mrtvého¹⁵⁸
- c) zrušení manželství rozsudkem soudu o rozvodu manželství¹⁵⁹

Náhledem do historie zjistíme, že některé, zejména zahraniční, starší právní úpravy rozlišovaly z hlediska zániku manželství, zda byl manžel prohlášen za nezvěstného nebo zda byl prohlášen za mrtvého. Prohlášení manžela za nezvěstného totiž nemělo ta následek zánik manželství. V takovém případě bylo možné jednodušším způsobem dosáhnout zrušení manželství soudním rozhodnutím. Tyto dvě rozlišné právní skutečnosti byly obsaženy ve starších rodinných kodexech svazových republik bývalého SSSR.¹⁶⁰ Česká právní úprava spojila oba právní instituty, a to prohlášení za mrtvého i za nezvěstného, v jeden. Manželství tedy zanikne na základě rozsudku o prohlášení mrtvého též i z důvodu nezvěstnosti.¹⁶¹

Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením¹⁶² a zaniká smrtí nebo prohlášením za mrtvého¹⁶³. Jestliže smrt nelze prokázat předepsaným způsobem, soud fyzickou osobu prohlásí za mrtvou, zjistí-li její

¹⁵⁷ § 22 odst. 1 Zákona o rodině

¹⁵⁸ § 22 odst. 1 a 2 Zákona o rodině

¹⁵⁹ § 23 a násl. Zákona o rodině

¹⁶⁰ blíže Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, 1. Vydání, Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 99

¹⁶¹ § 195 a násl. Občanského soudního řádu

¹⁶² § 7 odst. 1 věta první Občanského zákoníku

¹⁶³ § 7 odst. 2 Občanského zákoníku

smrt jinak. Smrt fyzické osoby se prokazuje předepsaným způsobem, tj. úředním zjištěním smrti (prohlídkou - ohledáním mrtvého) a vydáním úmrtního listu.¹⁶⁴ Pokud nelze smrt fyzické osoby úředně zjistit a vydat úmrtní list, rozhodne soud o prohlášení za mrtvého ve zvláštním řízení podle § 195 a násl. Občanského soudního řádu. Za mrtvou prohlásí také nezvěstnou fyzickou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije. Soud rozsudkem prohlásí osobu za mrtvou a zároveň uvede, který den platí za den smrti nezvěstného, popřípadě den, který nezvěstný nepřežil.

Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení sp. zn. 33 Odo 240/2005 ze dne 27. června 2006 zaujal stanovisko k účinkům rozsudku o prohlášení za mrtvého, a to:

Rozsudek o prohlášení za mrtvého je konstitutivním rozhodnutím o osobním stavu.¹⁶⁵ Právní teorie definuje konstitutivní rozhodnutí jako rozhodnutí, jež je svou podstatou nejen skutečností procesní, ale i hmotněprávní, neboť je ve smyslu ustanovení hmotného práva samo teprve důvodem vzniku nového, předtím neexistujícího hmotněprávního vztahu, popř. důvodem jeho změny nebo zániku. Jsou s ním proto nutně spojeny účinky *ex nunc* a pouze zákon by mohl stanovit něco jiného. Rozhodnutí o prohlášení za mrtvého působí *ex nunc* a nemá zpětnou účinnost, přičemž v některých případech jsou jeho účinky výslovně příslušným zákonným předpisem stanoveny *ex tunc*, tj. se zpětnou účinností. Mezi ně patří i ustanovení týkající se § 460 Občanského zákoníku, který speciálně upravuje okamžik nabývání dědictví. Z § 460 Občanského zákoníku vyplývá, že při dědění dochází k přechodu práv a povinností tvořících předmět dědictví bezprostředně již v okamžiku smrti fyzické osoby – zůstavitele. Stejně účinky jako smrt zůstavitele má i prohlášení fyzické osoby za mrtvou rozsudkem soudu. Okamžik smrti zůstavitele nebo den, ke kterému byl prohlášen za mrtvého, je rozhodnou skutečností co do okruhu osob, které

¹⁶⁴ Vyhláška č. 19/1988 Sb. o postupu při úmrtí a pohřebnictví v platném znění

¹⁶⁵ § 80 písm. a) Občanského soudního řádu

přicházejí v úvahu jako dědici, jakož i co do práv a povinností, do nichž vstupují právní nástupci zůstavitele.¹⁶⁶

Zaniklo-li manželství z důvodu smrti či proto, že jeden z manželů byl prohlášen za mrtvého, vypořádává se společné jmění manželů před soudem, a to v řízení dědickém konajícím se dle § 175a a násl. Občanského soudního řádu.¹⁶⁷ Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, zjišťuje soudní komisař jeho rozsah a obecnou cenu v době zániku společného jmění (v době smrti zůstavitele)¹⁶⁸ a provádí jeho vypořádání podle zásad uvedených v Občanském zákoníku.¹⁶⁹

Při zjišťování, které věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty patřily do společného jmění, jaké měli manželé společné závazky, co každý z manželů vynaložil ze svého na společný majetek nebo co bylo ze společného majetku vynaloženo na jejich ostatní majetek, vychází soud ze shodných tvrzení účastníků dědického řízení, tj. dědiců a pozůstalého manžela. Zůstala-li některá z těchto okolností mezi pozůstalým manželem a dědici nebo mezi dědici po skutkové stránce sporná, postupuje soudní komisař podle ustanovení § 175k odst. 3 Občanského soudního řádu, tj. omezí se jen na zjištění jejich spornosti a při vypořádání společného jmění k ní nepřihlíží. Účastníci řízení, tj. dědici nebo pozůstalý manžel, se pak mohou domáhat svých práv k tomuto majetku nebo ohledně těchto dluhů žalobou mimo řízení o dědictví.¹⁷⁰ Cenu věcí patřících do společného jmění soudní komisař zjišťuje z odhadu provedeného znalcem, ledaže jde o věci, na jejichž ceně se účastníci shodnou a odhad není zjevně nepřiměřený jejich hodnotě. Soud může provést i jiné důkazy ke zjištění ceny

¹⁶⁶ blíže usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 240/2005, ze dne 27. června 2006

¹⁶⁷ Mikeš, J., Muzikář, L., Dědické právo, Praha : Linde Praha a.s., 2003

¹⁶⁸ § 175l odst. 1 Občanského soudního řádu

¹⁶⁹ § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku

¹⁷⁰ § 175y odst. 1 Občanského soudního řádu

věcí.¹⁷¹ Při vypořádání společného jmění soud určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi, opět s přihlédnutím k zásadám vypořádání stanovené Občanským zákoníkem. Smyslem vypořádání je určit, které z věcí, práv nebo z jiných majetkových hodnot náležejících do společného jmění, popřípadě jaká jejich část (podíl), tvoří předmět dědictví a které z nich, popřípadě jaká jejich část (podíl), připadají pouze pozůstalému manželovi. Vzniklý případný rozdíl, který je v neprospěch pozůstalého manžela, je třeba vyrovnat tzv. náhradovou pohledávkou, která se zařadí do soupisu aktiv nebo pasív dědictví. Při tomto určení je třeba dát, pokud je to dobře možné, přednost rozdělení jednotlivých věcí, práv a jiných majetkových hodnot mezi dědictví a pozůstalého manžela před příkazováním podle ideálních podílů na těchto věcech nebo jiných majetkových hodnotách. Cílem je zabránit nežádoucímu podílovému spoluvlastnictví mezi dědici a pozůstalým manželem a případným sporům, které by z takového vypořádání mohly v budoucnu vzniknout. Jakmile soud zjistí zůstavitelův majetek a jeho dluhy, provede soupis aktiv a pasív.¹⁷² Na podkladě tohoto zjištění určí soud obecnou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popřípadě výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele.¹⁷³

K otázce vypořádání SJM v dědickém řízení nelze opomenout usnesení Nejvyššího soudu ČR č.j. 30 Cdo 681/2004 ze dne 10. 5. 2005. Shora označená právní kauza se týkala vypořádání SJM v dědickém řízení s ohledem na uzavřenou smlouvu o zúžení SJM ve formě notářského zápisu. Nejvyšší soud ČR v odůvodnění tohoto usnesení zaujal právní názor, že předmětem vypořádání společného jmění manželů nejsou majetek a závazky, ohledně kterých bylo společné jmění zúženo smlouvou uzavřenou mezi manžely ve smyslu

¹⁷¹ srov. § 120 odst. 2 Občanského soudního řádu

Hlavsa, P., Občanský soudní řád s komentářem, Český Těšín: Poradce s.r.o., 2000, s. 87

¹⁷² § 175m Občanského soudního řádu

¹⁷³ § 175o Občanského soudního řádu

ustanovení § 143a odst. 1 Občanského zákoníku,¹⁷⁴ ovšem pouze v případě, že zúžení se týkalo majetku a závazků nabytých či vzniklých po uzavření předmětné smlouvy nebo majetku a závazků, které společné jmění v době uzavření smlouvy již tvořily, a byly již mezi manžely vypořádány,¹⁷⁵ nebo se na ně vztahuje nevyvratitelná domněnka vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 Občanského zákoníku. V důsledku takového postupu při vypořádání společného jmění manželů může dojít k tomu, že jednotlivá dílčí vypořádání spolu s vypořádáním prováděným při úmrtí zůstavitele nebudou jako celek zcela v souladu se zásadami vypořádání uvedenými v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku. Není na místě, aby takový projev shodné vůle manželů o vypořádání majetku a závazků, o které bylo jejich společné jmění zúženo, byl při vypořádání společného jmění po smrti jednoho z manželů¹⁷⁶ soudem přehodnocen a uveden do souladu s ustanovením § 149 odst. 2 a 3 Občanského zákoníku, byť cestou vypořádání majetku, který ve společném jmění manželů zůstal po jeho zúžení a byl jím i ke dni smrti jednoho z manželů.

Existence manželské smlouvy se zapisuje do Centrální evidence manželských smluv¹⁷⁷ vedené Notářskou komorou České republiky, která je přístupná až po smrti jednoho z manželů. Notářská komora České republiky v řízení o dědictví na žádost sdělí elektronickým přenosem dat notáři, který byl

¹⁷⁴ Podle ustanovení § 143a odst. 1 Občanského zákoníku mohou manželé smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky.

¹⁷⁵ srov. § 149 odst. 4 Občanského zákoníku

¹⁷⁶ srov. § 175l odst. 1 Občanského soudního řádu

¹⁷⁷ dle § 35c odst. 1 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů se Centrální evidencí manželských smluv rozumí neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, provozuje a spravuje Notářská komora ČR. V Centrální evidenci manželských smluv jsou evidovány smlouvy o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu společného jmění manželů a smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství, uzavřené manžely nebo mužem a ženou, kteří chtějí uzavřít manželství (zkráceně tzv. manželská smlouva).

jako soudní komisař pověřen provedením úkonů v řízení o dědictví, zda je či není evidována manželská smlouva .

3.3.2. Vypořádání SJM při zrušení SJM za trvání manželství

Zásada, že společné jmění manželů může trvat jen za existence manželství a zaniká společně s ním, však neznamená, že se nemohou vyskytnout situace, kdy dojde ke zrušení společného jmění manželů za trvání manželství. Český právní řád zná dva případy zrušení SJM za trvání manželství, a to dle :

- a) zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona
- b) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona.

Ad a)

Ustanovení §4 insolvenčního zákona umožňuje, aby úpadek či hrozící úpadek byl řešen v podstatě čtyřmi způsoby, a to konkurzem, reorganizací, oddlužením a dalšími zvláštními způsoby (zvláštní způsoby se týkají pouze určitých subjektů nebo pro určité druhy případů).

Po prohlášení konkurzu na majetek některého z manželů se provede vypořádání SJM, které: ¹⁷⁸

- zaniklo prohlášením konkurzu na majetek některého z manželů, nebo
- zaniklo dříve, avšak ke dni právních účinků prohlášení konkurzu dosud nebylo vypořádáno, nebo
- bylo zúženo smlouvou dle § 143a odst. 1 Občanského zákoníku nebo rozhodnutím soudu dle § 148 odst. 1 nebo 2 Občanského zákoníku a do prohlášení konkurzu dosud nebylo vypořádáno.

¹⁷⁸ § 268 odst. 2 Insolvenčního zákona

Po prohlášení konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání zaniklého SJM nebo navrhnout vypořádání zaniklého SJM u soudu. Zákonná úprava tedy suspenduje právo dlužníka podat vlastní návrh na vypořádání zaniklého SJM k soudu. Dlužník je tak za trvání konkurzu zbaven jakékoli možnosti zasahovat do vypořádání zaniklého SJM. Stejně, jestliže ke dni prohlášení konkurzu na majetek některého z manželů probíhá soudní řízení o vypořádání SJM – insolvenční správce se ex lege stává prohlášením konkurzu účastníkem tohoto řízení místo dlužníka (řízení o vypořádání zaniklého SJM se nepřerušuje). Spory o vypořádání zaniklého SJM se označují jako tzv. incidenční spory, tedy spory vyvolané konkurzem.

Do doby vypořádání zaniklého SJM jsou insolvenční správce a manžel dlužníka (stejně jako dlužník) omezeni při nakládání s majetkem náležejícím do zaniklého SJM, a to ve stejném rozsahu jako bývalí manželé, jejichž SJM zaniklo, kdyby nebylo konkurzu.¹⁷⁹ Z logické úvahy vyplývá, že částečné vypořádání zaniklého SJM bude spíše raritou, neboť insolvenční správce je povinen v zájmu insolvenčních věřitelů usilovat o úplné vypořádání, ale ani tak není částečné vypořádání SJM zcela vyloučeno. K tomuto tématu nelze opomenout skutečnost, že vypořádání zaniklého SJM v insolvenčním řízení nezbavuje věřitele práva domáhat se uspokojení pohledávek, které nebyly v insolvenčním řízení uspokojeny, i z majetku připadlého v rámci vypořádání zaniklého SJM do výlučného majetku dlužníka.¹⁸⁰ Nedošlo-li totiž k reorganizaci dlužníka nebo k jeho oddlužení, pak pohledávky v insolvenčním řízení neuspokojené trvají kontinuálně dál i po zrušení konkurzu.¹⁸¹

Reorganizace je řešením úpadku osoby podnikatele. Nejdůležitější je ta skutečnost, že je-li rozhodnuto o řešení úpadku povolením reorganizace, pak SJM nezaniká a tudíž se zde SJM nemusí vypořádávat.

¹⁷⁹ blíže Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 1302/2004 ze dne 22. 3. 2006, shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 2816/2007 ze dne 11. 8. 2009

¹⁸⁰ blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 492/2004 ze dne 1. 3. 2007

¹⁸¹ § 312 odst. 4 Insolvenčního zákona

Třetím řešením úpadku je oddlužení, a to úpadku osoby, která není podnikatelem. I zde je nutno konstatovat, že je-li rozhodnuto o řešení úpadku oddlužením, pak SJM rovněž nezaniká a i zde nemusí být SJM vypořádáváno.

Ad b)

Společné jmění manželů může být zrušeno za trvání manželství pravomocným rozsudkem trestního soudu o propadnutí majetku nebo jeho části státu dle § 66 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákona.¹⁸² Tímto ustanovením se snaží zákonodárci chránit druhého manžela, a to tak, že se prohlásí zánik společného jmění manželů a provede se jeho vypořádání. Část majetku druhého manžela zůstane nedotčena – je spravedlivé, aby propadla pouze ta část majetku, která po provedení vypořádání případně odsouzenému manželovi.¹⁸³

U shora uvedených dvou případů zrušení SJM za trvání manželství je nutné upozornit na důležité ustanovení § 151 Občanského zákoníku, které stanoví, že obnova takto zaniklého společného jmění manželů se nemůže stát pouze

¹⁸² §66 trestního zákona zní:

„(1) Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.

(2) Bez podmínek odstavce 1 může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje; jako samostatný trest může být trest propadnutí majetku uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

(3) Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

(4) Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů.

(5) Propadlý majetek připadá státu.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 2404/2005 ze dne 28. 3. 2006

případným souhlasným projevem manželů, ale je nutné, aby o obnovení rozhodl soud, a to na základě návrhu jednoho z manželů.

3.3.3. Vypořádání SJM při zúžení rozsahu SJM soudním rozhodnutím

Společné jmění manželů může být soudním rozhodnutím na návrh některého z manželů zúženo až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti ze dvou důvodů¹⁸⁴, a to:

- a) ze závažných důvodů
- b) pokud jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti

Nutno podotknout, že možnost zúžení SJM rozhodnutím soudu byla zavedena až zákonem č. 91/1998 Sb., předtím platná právní úprava obsahovala možnost zrušení SJM rozhodnutím soudu.

ad a)

Za závažné důvody se podle soudní judikatury a praxe považují např. nevhodné nakládání s majetkem jedním z manželů na úkor druhého manžela, případně i nezletilých dětí, alkoholismus jednoho z manželů a i to, že manžel s rodinou trvale nežije a nezabezpečuje její potřeby.¹⁸⁵ Je tedy věcí soudu jak posoudí konkrétní případ. Obecně lze říci, že jde o takové závažné důvody, pro které institut SJM neplní svůj účel.

¹⁸⁴ § 148 odst. 1 a 2 Občanského zákoníku

¹⁸⁵ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 264

ad b)

V současné době může podat žalobu na zúžení SJM kterýkoliv z manželů, tedy i ten, který tzv. podniká. (Podle právní úpravy před novelou Občanského zákoníku provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. mohl žalobu na zúžení bezpodílového spoluvlastnictví manželů podat pouze ten z manželů, který nepodnikal.)

Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 845/2005 ze dne 18. 10. 2005 není předpoklad podání návrhu na zúžení společného jmění manželů dle § 148 odst. 2 Občanského zákoníku vázán na výkon podnikatelské činnosti, ale na pouhé získání oprávnění k podnikatelské činnosti. Není tedy právně relevantní, zda je taková činnost vykonávána a nalézací soud se nemusí zabývat tím, zda podnikající manžel, který získal platné oprávnění k podnikání, skutečně podniká. Ostatně od doby získání oprávnění k vlastnímu podnikání může uplynout určitá doba a není zákonné opory pro to, aby soud v řízení o zúžení společného jmění manželů podle § 148 odst. 2 ObčZ vyčkával, zda účastník skutečně podnikání zahájí.

Na situaci, která nastává po vydání soudního rozhodnutí ve věci zúžení SJM dle § 148 odst. 1 a 2 Občanského zákoníku, panovaly dva protikladné právní názory:

První názor zastával JUDr. Luboš Chalupa,¹⁸⁶ který tvrdil, že ustanovení § 149 odst. 4 Občanského zákoníku vylučuje vypořádání majetku, k němuž bylo zúženo společné jmění manželů z důvodu podnikání manžela ve smyslu ustanovení § 148 odst. 2 Občanského zákoníku. Důvodem je to, že rozhodnutí o zúžení SJM má účinky ex nunc, tj. do budoucna, a proto je vyloučeno vypořádání SJM nabytého do té doby.

¹⁸⁶ Bulletin advokacie č. 7-8/2006, Česká advokátní komora, Praha, 2006, str. 46, 47

Druhý názor je zastáván doc. JUDr. Zdeňkou Králíčkovou, Ph.D.,¹⁸⁷ která uvádí, že co se týká důsledků zúžení SJM není rozhodné, z jakého důvodu manželé nebo soud SJM zúží. Tento názor byl bez výjimek vyjádřen v mnoha studiích i učebnicích.¹⁸⁸ JUDr. Králíčková dále uvádí, že co do SJM doposud spadalo a po rozhodnutí soudu (popř. dle smlouvy o zúžení SJM ve formě notářského zápisu) jej již tvořit nemá, nebude nadále figurovat ve společném jmění manželů, a proto musí být vypořádáno. Jiný výklad, tedy i výklad JUDr. Luboše Chalupy, označila za vedoucí ad absurdum. Bez výjimky se přikláním k názoru JUDr. Králíčkové, neboť dojde-li za trvání manželství k uzavření smlouvy o zúžení SJM nebo SJM je zúženo rozhodnutím soudu a SJM se tak zúží o jednotlivé majetkové hodnoty nebo závazky, vyvstane otázka, co nastane s vyřazenou majetkovou hodnotou, popř. závazkem a kdo se stane jejím výlučným vlastníkem. Je tedy logické a odpovídá to i smyslu a účelu zákonné úpravy SJM, že po té musí dojít k vypořádání, a to zejména z důvodu právní jistoty obou manželů. K názoru JUDr. Králíčkové se konstantně přiklonil i Nejvyšší soud ČR ve svých rozhodnutích¹⁸⁹, které odůvodnil takto:

Rozhodnutím o zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti dochází k modifikaci rozsahu společného jmění účastníků, stanoveného v § 143 obč. zák., tedy k vyloučení věcí, které by jinak tvořily předmět jejich společného jmění, až na věci tvořící obvyklé vybavení jejich společné domácnosti, ze společného jmění účastníků. (Pojem „věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti“ není zákonem blíže vymezen a je tak

¹⁸⁷ Bulletin advokacie č. 10/2006, Česká advokátní komora, Praha, 2006, str. 41 a násl.

¹⁸⁸ Dvořák, J.: Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 200,

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J.: Občanské právo hmotné, 4., aktualizované a přepracované vydání, 1. Svazek, Praha: Aspi Publishing, 2005, str. 397,

Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, 3., opravené a doplněné vydání, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2002, str. 142

¹⁸⁹ shodně rozsudky Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 183/2008 ze dne 3. 12.2009, sp.zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15.3.2007, sp. zn. 22 Cdo 2903/2005 ze dne 26. 5. 2007

ponecháváno naplnění tohoto termínu na rozhodnutí soudu. Návodem pro soud však může být § 322 odst. 2 Občanského soudního řádu.) Z judikatury Nejvyššího soudu, plyne, že došlo-li k zúžení společného jmění manželů na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, došlo současně k zániku společného jmění manželů k ostatním věcem, které netvoří vybavení společné domácnosti. Věci, které byly takto ze společného jmění manželů vyloučeny, podléhají podle § 149 odst. 4 Občanského zákoníku vypořádání jako v případě zániku společného jmění manželů. Pokud po zániku společného jmění manželů k uvedeným věcem nenásledovalo do tří let jejich vypořádání dohodou nebo nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí podle § 150 odst. 4 Občanského zákoníku zákonná nevyvratitelná domněnka.¹⁹⁰

Shora uvedené se týkalo zúžení SJM rozhodnutím soudu. Český právní řád nám však dává druhou možnost jak zúžit stanovený rozsah SJM, a to smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu.¹⁹¹ Zúžení se v tomto případě jeví více konkrétnějším - rozumí se tím případ, kdy se z již nabytého společného majetku stane výlučný majetek jednoho z manželů (například společně koupená nemovitost se stane výlučným vlastnictvím jednoho z manželů) nebo se vymezí pravidla, na jejichž základě bude v budoucnu každý z manželů nabývat určený majetek do výlučného vlastnictví. Jednoznačná výhoda zúžení SJM, které provedl soud, spočívá oproti smluvnímu zúžení SJM v tom, že je vůči třetím osobám účinné, i když o existenci takového rozhodnutí předem nevěděly.

K otázce vypořádání SJM po jeho zúžení a vypořádání společných prostředků vynaložených na pořízení původně společné nemovitosti do doby jejího vyloučení (notářským zápisem) ze společného jmění Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku sp. zn. 22 Cdo 183/2008 ze dne 3. 12.2009 zaujal následující stanovisko:

¹⁹⁰ blíže kapitola č. 4 této práce

¹⁹¹ § 143a odst. 1 Občanského zákoníku

Dojde-li k zániku či zúžení společného jmění, je třeba vždy provést vypořádání. Toto vypořádání by mělo být provedeno v notářském zápise. Jestliže však účastníci v dohodě o zúžení společného jmění sepsanou notářským zápisem dle ustanovení § 143a odst. 1 Občanského zákoníku sjednají, že k dalšímu vypořádání nemá již dojít, nelze jej provést. Další otázkou k řešení je posouzení vypořádání nákladů učiněných na nemovitost po jejím vynětí ze společného jmění (stejná situace je případ, kdy byla ze společných prostředků nabyta věc, která se v důsledku dohody o zúžení bezpodílového spoluvlastnictví manželů vůbec součástí tohoto spoluvlastnictví nestala). Jestliže jeden z manželů na základě dohody o zúžení bezpodílového spoluvlastnictví manželů nabyt určitou věc pořízenou ze společných prostředků do svého výlučného vlastnictví, pak při pozdějším vypořádání tohoto spoluvlastnictví (pokud nebude v dohodě smluveno jinak) se společné prostředky vynaložené na uvedenou věc (např. peněžní částky vynaložené na splacení úvěru) vypořádají jako investice společné vynaložené na oddělený majetek manžela – vlastníka věci.¹⁹²

Co se týká rozsahu zúžení SJM jsou v praxi zastávány dva názory:

První názor je společný názor J. Fialy, J. Hurdíka a V. Korecké¹⁹³, že soud nemá jinou možnost než provést zúžení až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti.

Naopak J. Dvořák¹⁹⁴ tvrdí, že zúžení SJM nemusí v každém případě znamenat zúžení až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Rozsah tohoto zúžení tak může být i menší, neboť by mělo platit, že pokud může soud zúžit až na tyto věci, může zúžit i méně. Sdílím stejný názor jako J. Dvořák, neboť i zde si myslím, že je nutno přihlížet ke smyslu zákona. Zákonodárce totiž při liberalizaci právní úpravy manželského majetkového práva uvolnil rigiditu manželského majetkového práva, která byla zakotvená v původním Občanském

¹⁹² blíže rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2406/2004 ze dne 30. května 2006

¹⁹³ Fiala, J. – Hurdík, J. – Korecká, V., Občanský zákoník, Komentář I., Praha: ASPI Publishing, 2000

¹⁹⁴ Dvořák, J.: Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 200

zákoníku z roku 1964. Umožnil tím manželům legálně modifikovat rozsah SJM a naplnil tak základní zásadu občanského práva, kterou je zásada autonomie vůle. Takovéto právo různě modifikovat SJM by měl mít samozřejmě i soud.

Jestliže bylo SJM zúženo rozhodnutím soudu,¹⁹⁵ může být rozšířeno do předchozího rozsahu za současného splnění dvou podmínek – jen rozhodnutím soudu a na návrh jednoho z manželů. Ani zde, stejně tak jako v případě obnovení zaniklého SJM za trvání manželství, nestačí smluvní ujednání obou manželů.

¹⁹⁵ dle § 148 odst. 1 a odst. 2 Občanského zákoníku

KAPITOLA Č. 4 –

VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ ZE ZÁKONA

4.1. Úvod

Jestliže po zániku SJM nedojde k jeho vypořádání dohodou, ani žádný z manželů nepodá ve tříleté zákonné lhůtě od zániku SJM návrh na soudní vypořádání, dochází k vypořádání SJM ze zákona, a to dle § 150 odst. 4 Občanského zákoníku.¹⁹⁶

Ustanovení § 150 odst. 4 Občanského zákoníku je v právní praxi označováno jako tzv. nevyvratitelná zákonná domněnka vypořádání SJM. Význam tohoto právního institutu lze především spatřovat v zavedení potřebné právní jistoty ohledně právního osudu nevypořádaného předmětu společného jmění po jeho zániku. Zákonná domněnka brání trvání nevypořádaného SJM po časově neomezenou dobu a čelí tak nežádoucím majetkovým situacím mezi bývalými manžely spojených vzhledem k uplynutí delšího časového úseku s obtížným dokazováním potřebných skutečností. Bez této právní úpravy by se zvýšila zejména nepřehlednost majetkových vztahů rozvedených manželů.¹⁹⁷

V právní teorii existuje jednota o kvalifikaci tříleté lhůty nutné pro uplatnění shora uvedené nevyvratitelné zákonné domněnky vypořádání SJM. Tříletou

¹⁹⁶ § 150 odst. 4 Občanského zákoníku zní:

„Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastníci užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželů společných.“

¹⁹⁷ blíže Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Praha : Codex, 1997, sv. I., s. 269 a 270.

lhůtu nelze kvalifikovat ani jako promlčecí¹⁹⁸, ani jako prekluzivní¹⁹⁹ lhůtu. Protože v poslední den tříleté lhůty stanovené zákonem musí být návrh na vypořádání SJM podán již u soudu, označuje se jako tzv. „zvláštní lhůta hmotněprávní povahy.“

Co se týká závaznosti zákonné domněnky, zde je právní teorie opět jednotná a její závěry jednoznačné. Zákonná domněnka je přesným právním režimem, který musí být respektován, a to jak ze strany bývalých manželů, tak i ze strany třetích osob (věřitelů). Nemohou se proti takto zákonem vytvořenému právnímu režimu nijak bránit, a ani proti němu nic namítat. Díky jistotě utvořených právních vztahů je tak zákonná domněnka nezpochybnitelná.²⁰⁰

Jak bylo uvedeno, po uplynutí lhůty stanovené ustanovením § 150 odst. 4 Občanského zákoníku, již nemůže být platně uzavřena dohoda o vypořádání SJM a nelze se úspěšně domáhat vypořádání SJM soudním rozhodnutím. Není však vyloučeno, aby po uplynutí tříleté lhůty podal kterýkoliv z manželů k příslušnému soudu žalobu o určení vlastnictví či žalobu o vydání věci. Rozhodnutí soudu však i v těchto věcech musí být dle pravidel stanovených pro nevyvratitelnou zákonnou domněnku vypořádání SJM.

V případě uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky vypořádání SJM stanovené § 150 odst. 4 Občanského zákoníku hraje, tak jako v každé jiné právní kauze, okamžik nabytí právní moci velmi důležitou roli. Od data vyznačení právní moci na rozsudku o rozvodu manželství počítáme běh tříleté lhůty. Vyznačení doložky právní moci provedené příslušným soudem účastníci skončeného soudního řízení ve většině případů nekontrolují a považují ji za

¹⁹⁸ Promlčení = oslabení subjektivního práva a právní povinnosti v důsledku uplynutí časové lhůty stanovené právní normou, která spočívá v tom, že subjektivní právo a jemu odpovídající právní povinnosti po uplynutí této určité lhůty sice stále trvají, avšak nelze je vymáhat (např. soudní cestou), ale jen v případě námítky dlužníka

¹⁹⁹ Prekluze = na rozdíl od promlčení, subjektivní právo a jemu odpovídající právní povinnosti po uplynutí určité lhůty dané právní normou má za důsledek zánik práva a povinnosti.

²⁰⁰ Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 256

správnou. Může ovšem nastat i ta situace, kdy datum nabytí právní moci je na rozhodnutí soudu vyznačeno nesprávně.

Otázkou vlivu nesprávnosti doložky právní moci se zabývaly jak Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 456/97 ze dne 2. 4. 1998²⁰¹, tak i Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení sp. zn. 26 Cdo 1291/99 ze dne 19. 6. 2001. Oba tyto soudy vyšly z toho, že doložka právní moci, byť sama není právní skutečností, která zakládá, mění či ruší právní vztahy, je úředním osvědčením o právní skutečnosti – nabytí právní moci. Jako takové jí svědčí presumpce správnosti a účastník soudního řízení není povinen si správnost tohoto úředního osvědčení ověřovat.

Danou problematikou se dále podrobněji i zabýval rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1057/2003 ze dne 26. 8. 2003 v souvztažnosti na včasnost podání dovolání. Závěry rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1057/2003 ze dne 26. 8. 2003 lze však použít nejen ve vztahu k dovolání, ale i zobecnit je. V odůvodnění rozsudku dovolací soud uvedl, že pokud bylo podáno dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu v zákonem stanovené lhůtě počítané ode dne, který byl nesprávně vyznačen v doložce právní moci, je nutno na toto dovolání pohlížet jako na včasné, i když – počítáno od data skutečné právní moci – bylo toto dovolání podáno až po uplynutí dovolací lhůty. Právní závěr Nejvyššího soudu ČR se opírá o úvahu, že neprojednáním takto podaného dovolání by došlo k porušení práva dovolatele vyplývajícího z článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.²⁰² Shora uvedený závěr konstatovaný vůči podání dovolání však podle Nejvyššího soudu ČR nelze použít v případě, kdy je na okamžik právní moci rozhodnutí soudu vázán počátek běhu hmotněprávní lhůty, jejíž marné uplynutí má za následek vznik, změnu či zánik právního vztahu. Zatímco s marným uplynutím lhůty k

²⁰¹ uveřejněný pod č. 43 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, ročník 1998, svazek 10

²⁰² článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod České republiky zní: „ Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

podání dovolání spojuje Občanský soudní řád jen procesní důsledky, tedy tzv. ztrátu této lhůty, takže její navrácení odůvodněné ústavněprávními principy nemá samo o sobě žádný vliv na právní vztahy účastníků řízení vytvořené již dříve pravomocným rozhodnutím, ale vznik, změna či zánik právního vztahu je okamžitým, přímým a neodvratitelným zákonným důsledkem marného uplynutí shora uvedené hmotněprávní lhůty. Ovšem navrácení takovéto lhůty, ať už z jakéhokoli důvodu, by bez dalšího znamenalo zásah do nově vzniklých právních vztahů a tedy porušení principu právní jistoty, který vyplývá z postavení České republiky jako právního státu.²⁰³

4.2. Rozdělení SJM po uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky vypořádání

Dotčeným ustanovením § 150 odst. 4 Občanského zákoníku se konstituuje stav zákonného vypořádání SJM, a to bez jakéhokoli úkonu soudu či osob.

U movitých věcí platí, že jsou ve vlastnictví toho, který je na konci tříletého období užíval pro potřebu svou či své rodiny. Movitá věc nemusí být užívána po celou tříletou dobu, stačí i doba přiměřeně kratší – faktický stav trvalého nerušeného užívání může nastat i na konci požadované lhůty.²⁰⁴ Pokud některou z movitých věcí neužíval výlučně pro svou potřebu či potřebu své rodiny žádný z manželů, nebo ji užívali oba manželé, event. třetí osoba, platí, že taková věc je v podílovém vlastnictví manželů a že podíly obou manželů jsou stejné.

U nemovitostí pak platí totéž - jsou ex lege předmětem podílového spoluvlastnictví manželů s rovnými podíly. I přesto, že účinky domněnky nastanou, neprojeví se tato skutečnost samovolně v katastru nemovitostí. Dle § 7 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv

²⁰³ vyplývá z článku č. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, který zní: „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“

²⁰⁴ blíže Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Praha : Codex, 1997, sv. I., s. 271

k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů²⁰⁵ se spoluvlastnické právo zapíše na základě tzv. „jiné listiny,“ která potvrzuje nebo osvědčuje právní vztah. V tomto případě však žádná taková listina neexistuje. Rozvedení manželé proto musí za účelem zapsání skutečného stavu do katastru nemovitostí sepsat a podepsat listinu – souhlasné prohlášení. Souhlasné prohlášení musí dle § 40 Katastrální vyhlášky obsahovat zejména přesné označení osob, které souhlasné prohlášení činí (jméno, příjmení, adresa místa trvalého pobytu, popřípadě adresa bydliště v cizině, nemá-li trvalý pobyt na území České republiky, rodné číslo, popřípadě datum narození, pokud rodné číslo nebylo přiděleno), označení nemovitostí údají v souladu s ustanovením § 5 zákona č. 344/1992 Sb.²⁰⁶, Katastrálního zákona, ve znění pozdějších předpisů²⁰⁷ a v souladu s ustanovením § 4 odst. 2,3 zákona č. 72/1994 Sb.²⁰⁸, o vlastnictví bytů, ve znění pozdějších předpisů, označení práva, které vzniklo, popřípadě se změnilo nebo zaniklo, odkaz na ustanovení zvláštního právního předpisu, podle kterého ke vzniku, změně nebo zániku práva došlo,²⁰⁹ označení pravomocného rozsudku o rozvodu

²⁰⁵ Práva uvedená v § 1 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, která vznikla, změnila se nebo zanikla ze zákona, rozhodnutím státního orgánu, příklepem licitátora na veřejné dražbě, vydržením, přírůstkem a zpracováním, se zapisují záznamem (dále jen "záznam") údajů na základě listin vyhotovených státními orgány a jiných listin, které podle zvláštních předpisů potvrzují nebo osvědčují právní vztahy, do katastru. Práva, která se do katastru zapisují podle § 1 odst. 2 na základě zvláštního zákona, se zapisují způsobem obdobným záznamu.

²⁰⁶ zákon č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí (Katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

²⁰⁷ pozemky musí být označeny parcelním číslem s uvedením názvu katastrálního území, ve kterém leží, budovy označením pozemku, na němž jsou postaveny, číslem popisným nebo evidenčním, případně pokud se číslo popisné ani evidenční budově nepřiděluje, způsobem jejího využití a v případě budov s číslem popisným či evidenčním též příslušností budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena

²⁰⁸ Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů

²⁰⁹ § 150 odst. 4 Občanského zákoníku

účastníků souhlasného prohlášení a nakonec zde musí být uvedeno, že práva k nemovitosti nejsou mezi osobami, které prohlášení činí, sporná ani pochybná. Rozsudek o rozvodu účastníků souhlasného prohlášení opatřený doložkou právní moci tvoří přílohu čestného prohlášení. Podpisy účastníků na souhlasném prohlášení musí být úředně ověřeny.

Souhlasné prohlášení je výsledkem konsensu a dobrých vztahů mezi rozvedenými manžely. V minulosti nastávaly velké problémy, kdy k dobrovolnému uzavření souhlasného prohlášení mezi rozvedenými manžely nedošlo²¹⁰. Právní úprava do účinnosti Katastrální vyhlášky neobsahovala žádný prostředek jak přimět rozvedeného manžela k součinnosti, tedy k tomu, aby souhlasné prohlášení podepsal. Jak již bylo řečeno, shora uvedené problémy vyřešila Katastrální vyhláška svým ustanovením § 42 odst. 1,²¹¹ a to s účinností od 1. března 2007. Na základě ohlášení jednoho z bývalých manželů s náležitostmi obdobnými podle § 40 odst. 3 Katastrální vyhlášky²¹²,

²¹⁰ Kratochvíl, Z.: Nevyratitelná právní domněnka při zániku SJM, Bulletin advokacie č. 10/2006, Česká advokátní komora, Praha, 2006, str. 46, 47

²¹¹ § 40 odst. 1 Katastrální vyhlášky zní:

„ Zánik společného jmění manželů a vznik podílového spoluvlastnictví bývalých manželů se po uplynutí tří let od zániku manželství bez vypořádání společného jmění manželů vkladem práva na základě dohody o vypořádání společného jmění manželů zapíše i na základě ohlášení jednoho z bývalých manželů s náležitostmi obdobnými podle § 40 odst. 3, doloženého pravomocným rozhodnutím soudu o rozvodu manželství a potvrzením tohoto soudu, že do uplynutí tří let od zrušení manželství nebyla podána žaloba na soudní vypořádání společného jmění manželů, ani neproběhlo nebo neprobíhá řízení o vypořádání zaniklého společného jmění manželů.“

²¹² v ohlášení dle § 40 odst. 3 Katastrální vyhlášky musí být:

a) označení osob, které činí souhlasné prohlášení, a to

1. jméno, popřípadě jména, a příjmení, adresa místa trvalého pobytu, popřípadě adresa bydliště v cizině, neměli trvalý pobyt na území České republiky, a rodné číslo fyzické osoby, popřípadě datum narození, pokud rodné číslo nebylo přiděleno, nebo

2. název, adresa sídla a identifikační číslo právnické osoby,

b) označení nabyvatele práva, popřípadě toho, jehož právo se změnilo nebo zaniklo, údaji podle písmene a),

c) označení nemovitostí údaji podle zákona č. 344/1992 Sb. katastrálního zákona,

doloženého pravomocným rozhodnutím soudu o rozvodu manželství a potvrzením tohoto soudu, že do uplynutí tří let od zrušení manželství nebyla podána žaloba na soudní vypořádání společného jmění manželů, ani neproběhlo nebo neprobíhá řízení o vypořádání zaniklého společného jmění manželů, provede katastrální úřad zápis v katastru nemovitostí v souladu s ustanovením § 150 odst. 4 Občanského zákoníku.

Shora uvedená pravidla pro vypořádání movitých a nemovitých věcí platí stejně i pro ostatní majetková práva, pohledávky a závazky manželům společným. Mezi ostatní majetková práva patří i např. členský podíl ve stavebním bytovém družstvu. Členský podíl totiž není de lege lata věcí, nýbrž jinou majetkovou hodnotou, a proto je předmětem nikoliv vlastnického, nýbrž majetkového práva.²¹³ Členský podíl ve stavebním bytovém družstvu při vypořádání SJM je natolik závažnou a v praxi hojně se vyskytující tematikou, že jej nesmím opomenout ani ve své práci.

Pokud mezi manžely vzniklo společné členství a společný nájem družstevního bytu,²¹⁴ musí dojít po rozvodu jejich manželství jednak k následnému zániku společného členství manželů, a dále i k vypořádání společného členského podílu náležejícího do SJM. Nelze přitom samostatně vypořádávat právo společného nájmu družstevního bytu, neboť toto právo je vždy spojeno se společným členským podílem v bytovém družstvu, a není tudíž způsobilým předmětem SJM.²¹⁵

d) označení práva, které vzniklo, popřípadě se změnilo nebo zaniklo,

e) odkaz na ustanovení zvláštního právního předpisu, podle kterého ke vzniku, změně nebo zániku práva došlo,

f) uvedení právních skutečností, které vedly ke vzniku, změně nebo zániku práva,

g) uvedeno, že práva k nemovitosti nejsou mezi osobami, které prohlášení činí, sporná ani pochybná.

²¹³ Dvořák, T.: Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů, *Obchodněprávní revue* 1/2010, s. 11

²¹⁴ § 703 Občanského zákoníku

²¹⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. Zn. 29 Odo 460/2005 ze dne 25. 4. 2007

Samotným rozvodem manželství společné členství manželů v bytovém družstvu nezaniká. K zániku společného členství a vypořádání členského podílu v SJM však musí v každém případě dojít. Proces vypořádání je komplikovaný, neboť se rozpadá na dvě části, a to na určení:²¹⁶

- 1) kdo ze společných členů bude nadále výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu
- 2) jaká bude výše náhrady, která připadne tomu z rozvedených manželů, který se nestal výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu.

ad 1)

Podle § 705 odst. 2 Občanského zákoníku připadají v úvahu tři možnosti určení, kdo z rozvedených manželů – společných členů bude výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu, a to, že se společní členové – rozvedení manželé mezi sebou dohodnou, nebo že se rozvedení manželé nedohodnou a v takovém případě společné členství trvá až do doby, dokud soud na návrh některého z rozvedených manželů nerozhodne o tom, kdo z nich se stane výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu; do doby právní moci rozhodnutí soudu jsou oba rozvedení manželé – společní členové i nadále vůči bytovému družstvu oprávněni a zavázáni rovným dílem.²¹⁷

Nedojde-li však v zákonné tříleté lhůtě od rozvodu manželství k dohodě nebo k podání žaloby k soudu na určení, kdo z rozvedených manželů bude nadále výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu, pak se zde neuplatní zákonná domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4

²¹⁶ Dvořák, T.: Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů, *Obchodněprávní revue* 1/2010, s. 11

²¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 25 Co441/98 ze dne 30. 10. 1998

Občanského zákoníku v plném rozsahu, neboť společné členství bude trvat i po tomto okamžiku nedotčeno dál. Právní účinky domněnky vypořádání zaniklého SJM se projeví pouze ve vztahu k členskému podílu, který i nadále bude společný, přestane však náležet do zaniklého SJM a stane se předmětem podílového spoluvlastnictví obou rozvedených manželů – společných členů. Je přitom pojmově vyloučeno, aby společné členství trvalo bez společného členského podílu. Tento stav přitom může přetrvávat bohužel i celé desítky let, což je krajně nežádoucí, neboť je v zájmu bytového družstva, aby bylo najisto určeno, který z rozvedených manželů je jeho výlučným členem a výlučným nájemcem družstevního bytu. Bytové družstvo však nemůže rozvedeným manželům nařídit, aby vzniklou situaci řešili vzájemnou dohodou anebo soudní cestou, ani je nemůže z družstevního bytu nechat vystěhovat jen proto, že zde dosud přetrvává společné členství rozvedených manželů.

ad 2)

Podle soudní praxe nelze vypořádat hodnotu společného členského podílu dříve, než bude postupem podle § 705 Občanského zákoníku určeno, který z rozvedených manželů – společných členů se stane výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu.²¹⁸ S tímto názorem lze souhlasit, neboť dokud není určeno, kdo se stane výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu, nemůže být ani určeno, kdo má komu plnit kompenzaci.

Dle logické úvahy právo na vypořádání hodnoty členského podílu v bytovém družstvu nemůže být promlčeno dříve, než zanikne společné členství rozvedených manželů v bytovém družstvu. Ke shora uvedenému názoru se přiklonila i judikatura Nejvyššího soudu České republiky, a to přímo usnesením sp. zn. 22 Cdo 1174/2008 ze dne 27. 10. 2009. V tomto rozhodnutí vyslovil

²¹⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 775/2007 ze dne 16. 4. 2008 a usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 5384/2007 ze dne 25. 8. 2008

dovolací soud názor, podle kterého právo na vypořádání společného členského podílu bývalých manželů, o jejichž společných právech ve vztahu k bytovému družstvu nebylo rozhodnuto podle § 705 odst. 2 věty druhé Občanského zákoníku²¹⁹ ve lhůtě tří let stanovené v § 150 odst. 4 Občanského zákoníku, se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která počne běžet dnem následujícím po zrušení společného práva nájmu družstevního bytu a určení, kdo byt bude dále užívat jako výlučný člen družstva.

Na otázku jak provést vlastní vypořádání členského podílu po uplynutí zákonem stanovené tříleté lhůty, nám odpovídá rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2380/2007 ze dne 22. 5. 2008. Zde je konstatováno, že vlastní vypořádání členského podílu ve stavebním bytovém družstvu se po uplynutí zákonné tříleté lhůty uvedené v § 150 odst. 4 Občanského zákoníku provede v režimu podílového spoluvlastnictví. Členský podíl je nikoliv v zaniklém SJM, nýbrž v podílovém spoluvlastnictví společných členů, bývalých manželů. Proto zde soud musí aplikovat předpisy o vypořádání podílového spoluvlastnictví (nikoliv o SJM), což má za následek, že se zde nelze odchýlit od zásady rovnosti podílů - což v řízení o vypořádání zaniklého SJM podle § 149 Občanského zákoníku lze.²²⁰ Dochází zde totiž k transformaci vlastnictví členského podílu ve stavebním bytovém družstvu z režimu společného jmění manželů do režimu podílovému spoluvlastnictví se stejnými spoluvlastnickými podíly.²²¹

²¹⁹ § 705 odst. 2 Občanského zákoníku zní: „Nabyli-li práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného nájmu bytu rozvodem, právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech společného nájmu družstevního bytu rozhodne soud, nedohodnou-li se rozvedení manželé, na návrh jednoho z nich o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich bude jako člen družstva dále nájemcem bytu, tím zanikne i společné členství rozvedených manželů v družstvu.“

²²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2565/2003 ze dne 31. 3. 2004

²²¹ shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2380/2007 ze dne 22. 5. 2008

4. 3. Zákonná domněnka při zahájení soudního řízení

Snad nejčastěji řešenou otázkou v právní praxi je nastoupení či nenastoupení zákonné domněnky při zahájení soudního řízení o vypořádání SJM. Na uvedenou otázku existují dva rozporuplné názory a nutno podotknout, že ani judikatura Nejvyššího soudu ČR v této věci není konzistentní.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2679/2004 ze dne 2. srpna 2005 odpovídá na otázku, jakým způsobem by měl soud vypořádat spoluvlastnictví bývalých manželů k nemovitostem, jestliže žalobce v žalobě tyto nemovitosti neoznačí jako předmět vypořádání (podá neúplný návrh) a o jejich vypořádání nepožádá žádný z účastníků ani v zákonné tříleté lhůtě. Dovolací soud ve svém rozhodnutí odpověděl, že jestliže žádný z účastníků ve tříleté lhůtě neučinil předmětem vypořádání nemovitosti, což v případě neúplného návrhu neučinil, a to ani ohledně nich neuzavřel dohodu, lze mít za jisté, že se nemovitosti staly předmětem podílového spoluvlastnictví účastníků bez ohledu na to, že spor o vypořádání SJM (dříve bezpodílového spoluvlastnictví manželů) dále probíhal.

Se shora uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR nesouhlasí JUDr. Josef Hašek a JUDr. Petr Kazda.²²² Svůj postoj odůvodňují smyslem nevyvratitelné domněnky, kterým je zabránit tomu, aby po uplynutí zákonné lhůty v délce tří let po zániku manželství zůstal nějaký majetek v SJM nevypořádaný. Dle jejich názoru nevyvratitelná domněnka vypořádání SJM nastupuje pouze tehdy, jestliže nebyla v tříleté lhůtě od zániku manželství uzavřena dohoda, nebo nebylo-li zahájeno řízení o vypořádání. Uvedení autoři tvrdí, že v okamžiku, kdy, byť i neúplný, návrh na vypořádání SJM byl podán k soudu ve lhůtě tří let kterýmkoliv z manželů, možnost uplatnění nevyvratitelné právní domněnky jako způsobu vypořádání je zcela vyloučena do doby, než je příslušné soudní řízení pravomocně ukončeno. Proto v rámci ve lhůtě zahájeného řízení může kterýkoliv z manželů (i tedy po lhůtě tří let od zániku

²²² Článek „Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM“, Bulletin advokacie č. 5/2006, Česká advokátní komora, Praha, 2006, str. 35, 36

manželství) rozšířit předmět vypořádání SJM o další položky, které nebyly v původním návrhu uvedeny. Dle názoru uvedených advokátů až teprve po pravomocném skončení řízení (byť i jen o částečném) vypořádání SJM se uplatní zákonná nevyvratitelná domněnka vypořádání SJM dle § 150 odst. 4 Občanského zákoníku. Svůj postoj opírají dále i o rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000, ve kterém Nejvyššího soud ČR uvedl, že nevyvratitelná právní domněnka vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM) podle ustanovení § 149 odst. 4 Občanského zákoníku (ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb.) nemohla nastoupit, bylo-li v tříleté lhůtě v tomto ustanovení uvedené zahájeno řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. V souladu s tímto rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR je i důvodová zpráva k novele Občanského zákoníku provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., která výslovně říká, že předpokladem pro vypořádání nevyvratitelnou domněnkou je, že do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví nebyla uzavřena ani dohoda, ani nebyl u soudu podán návrh na vypořádání. JUDr. Hašek a JUDr. Kazda tvrdí, že „*opačný výklad (než výklad v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000) by mohl vést k absurdním situacím, kdy např. žalobce záměrně podá návrh na vypořádání BSM (dnes SJM) těsně před uplynutím tříleté lhůty a uvede v něm pouze cennější movité věci, které jsou v držení protistrany. Tyto věci se stanou předmětem řízení o vypořádání BSM a rozdělí se mezi účastníky. Movité věci, které má v držení žalobce, případnou na základě aplikace nevyvratitelné právní domněnky pouze žalobci, stanou se jeho výlučným vlastnictvím a předmětem řízení o vypořádání BSM se nestanou. Obdobně by bylo možné účelově zabránit uplatnění případných vnosů do nemovitostí shora uvedeným postupem, kdy žalobce vyčká konce tříleté lhůty a těsně před jejím uplynutím podá návrh na vypořádání BSM, ve kterém nemovitosti neuvede. Nemovitosti se tak stanou uplynutím tříleté lhůty předmětem podílového spoluvlastnictví, v rámci jehož vypořádání již vnosy uplatnit nelze.*“²²³

²²³ Citace z článku JUDr. Josefa Haška, JUDr. Petra Kazdy s názvem „Nevyvratitelná právní domněnka

Proti názoru JUDr. Josefa Haška a JUDr. Petra Kazdy vystoupila doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.,²²⁴ která uvádí, že se s ním nelze ztotožnit a že je naopak třeba přisvědčit názoru Nejvyššího soudu ČR uvedeného v jeho rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2679/2004 ze dne 2. srpna 2005. Autorka svůj názor odůvodňuje nejen tradičním účeloslovným výkladem nevyvratitelné domněnky, ale i výkladem důvodové zprávy k novele Občanského zákoníku provedené Zákonem č. 131/1982 Sb.²²⁵ V této důvodové zprávě se konstatuje, že nová právní úprava má čelit obtížím, které dosud vznikaly při provádění dokazování v těch případech, kdy od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů uplynula delší doba a kdy po rozvodu uzavřeli nové manželství. Dotčeným ustanovením se pak má usilovat o zajištění právní jistoty rozvedených manželů. S ohledem na gramatický výklad pak doc. JUDr. Králíčková, Ph.D. vyslovuje názor, že jestliže žádný z účastníků ve tříleté lhůtě neučinil předmětem vypořádání nemovitosti a ani ohledně nich neuzavřel dohodu, lze mít za jisté, že nemovitosti se staly předmětem podílového spoluvlastnictví rozvedených manželů bez ohledu na probíhající spor o vypořádání SJM. Dále uvádí, že nebrání ohledu na probíhající spor o vypořádání SJM musí být i proto, aby i soudní rozhodnutí ve věci manželského majetkového práva byla předvídatelná. S ohledem na shora uvedené pak ustanovení týkající se nevyvratitelné zákonné domněnky bere autorka jako jednoduché a jednoznačné řešení skutečnosti, kdy se manželé v dostatečně dlouhé tříleté lhůtě o vypořádání majetku smluvně nedohodnou, nebo se nerozhodnou svoji neschopnost, neochotu či nechuť komunikovat řešit soudní cestou.

Protichůdné judikатурní názory Nejvyššího soudu ČR vedou samozřejmě rovněž v praxi k rozdílným právním názorům nejen právníků, advokátů, ale i

vypořádání BSM“ uveřejněného v Bulletinu advokacie č. 5/2006, Česká advokátní komora, str. 35 a násl.

²²⁴ Bulletin advokacie č. 10/2006, Česká advokátní komora, Praha, 2006, str. 44, 45

²²⁵ Stejný názor zastávají i Mgr. Kateřina Součková, Mgr. Romana Petrová – článek s názvem Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin advokacie č. 12/2008, Česká advokátní komora, Praha, 2008, str. 29 a násl.

soudů. Rozporuplné názory se pak projevují dále a hlouběji v konkrétních soudních rozhodnutích, jak bude uvedeno dále:

Manželství účastníků bylo rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Blansku č.j. 58C769/99-18 ze dne 5. 10. 2000, který nabyl právní moci dne 14. 12. 2000. Ohledně vypořádání zaniklého SJM se manželé nedohodli, a proto rozvedený manžel podal proti bývalé manželce u stejného soudu dne 29. 1. 2001, tedy ve lhůtě stanovené § 150 odst. 4 Občanského zákoníku, žalobu na vypořádání majetku ze zaniklého SJM. Řízení o vypořádání SJM bylo vedeno pod č.j. 5C86/2001. Po čtyřech letech trvání soudního řízení se rozvedení manželé dohodli a dne 18. 5. 2005 spolu uzavřeli mimosoudní dohodu o vypořádání SJM, ve které se žalobce kromě jiného zavázal žalované zaplatit na vyrovnání podílu ze SJM vypořádací podíl ve výši 146 000,- Kč, a to ve třech splátkách. Po té, tedy po uzavření dohody, žalobce se souhlasem žalované vzal svoji žalobu o vypořádání SJM ze dne 29. 1. 2001 zcela zpět. Usnesením zdejšího soudu č.j. 5C86/2001-133 ze dne 1. 7. 2005, které nabylo právní moci dne 27. 7. 2005, bylo řízení o vypořádání SJM zcela zastaveno. Zde je nutno zopakovat, že dohoda o vypořádání SJM byla uzavřena v průběhu soudního řízení, před jeho pravomocným zastavením.

Žalobce žalované na částku 146 000,- Kč ve lhůtě dohodnuté neuhradil ničeho, proto se žalovaná (v tomto řízení žalobkyně) žalobou podanou u Okresního soudu v Blansku dne 16. 12. 2005 domáhala po žalobci (v tomto řízení žalovaný) zaplacení částky 146 000,- Kč a náhrady nákladů tohoto řízení. Žalovaný se k žalobě vyjádřil v tom smyslu, že nárok žalobkyně neuznává a navrhl zamítnutí žaloby v celém rozsahu, neboť podle jeho názoru, kdyby plnil k rukám žalobkyně dle uzavřené dohody o vypořádání společného jmění ze dne 18. 5. 2005, plnil by z neplatného právního úkonu. Citovanou dohodu o vypořádání společného jmění totiž považuje za neplatnou, neboť byla uzavřena po tříleté lhůtě stanovené Občanským zákoníkem pro vypořádání SJM od zániku manželství. Dokazování soud provedl listinnými důkazy, a to dohodou o vypořádání společného jmění manželů ze dne 18. 5. 2005, obsahem spisu zdejšího soudu sp. zn. 58C769/99 a obsahem spisu zdejšího soudu sp. zn.

5C86/2001. Žádné další důkazy nebyly účastníky navrženy. Po provedeném dokazování, kdy žalovaný neprokázal, že by splnil svoji povinnost z uzavřené dohody, soud dospěl k názoru, že žaloba byla podána důvodně a bylo jí soudem v celém rozsahu vyhověno. Rozsudkem Okresního soudu v Blansku č.j. 6C255/2006-26 ze dne 26. 6. 2007 tak byla stanovena žalovanému povinnost zaplatit žalobkyni částku 146 000,- Kč a nahradit jí náklady řízení ve výši 39 215,- Kč k rukám právní zástupkyně žalobkyně, to vše do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku. V odůvodnění rozsudku Okresní soud v Blansku uvedl, že návrh podaný žalovaným na vypořádání SJM v tříleté lhůtě k soudu je zachovávacím právním úkonem svého druhu, který umožňuje účastníkům řízení nadále disponovat s předmětem zaniklého SJM, a to i po vypršení tří let od zániku společného jmění. Dále v odůvodnění uvedl, že tento jeho názor je v novější judikatuře zčásti potvrzen i stanoviskem Nejvyššího soudu ČR Rc 44/20, dle kterého lze návrh na vklad vlastnického či jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání SJM podat i po uplynutí tří let od zániku SJM za podmínky, že před uplynutím této lhůty byl podán návrh na vypořádání SJM k soudu a dané řízení stále probíhá. Je zde totiž podpořen názor, že podání návrhu na soudní vypořádání SJM ve lhůtě tří let umožňuje dispozici účastníků probíhajícího řízení o vypořádání s předmětem zaniklého SJM do té míry, že jim i po uplynutí tří let zůstává otevřena možnost vypořádat se i mimosoudně dohodou. Nevyvratitelná domněnka s ohledem na probíhající soudní řízení totiž nemohla nastat. S ohledem na uvedený názor vyplývající z judikatury Nejvyššího soudu ČR v dané věci pak vyplynulo, že předmětnou mimosoudní dohodu o vypořádání SJM účastníci uzavřeli sice po uplynutí tříleté lhůty, ovšem jak bylo v řízení prokázáno, v době probíhající soudního řízení o vypořádání SJM účastníků, kdy je vznik zákonné domněnky vypořádání zcela vyloučen. Okresní soud v Blansku takto uzavřenou dohodu považuje za platný právní úkon zavazující oba její účastníky.

Žalovaný proti shora specifikovanému rozsudku Okresního soudu v Blansku č.j. 6C255/2006-26 ze dne 26. 6. 2007 podal v zákonné 15ti denní lhůtě odvolání. Rozsudek prvoinstančního soudu napadl odvoláním ve všech jeho výrocích z důvodu soudního dospění na základě provedeného dokazování

k nesprávným skutkovým zjištěním a nesprávného právního posouzení věci. Žalovaný v odvolání rovněž uvedl, že právní názor, který vyslovil soud I. stupně je dle jeho názoru v rozporu s občanským právem hmotným, kdy i nadále je přesvědčen, že neplatnost mimosoudních dohod po uplynutí tříleté lhůty je absolutní a ve věci je přípustné pouze rozhodnutí soudu v podobě schválení soudního smíru. Úkon, který byl uzavřen, považuje za absolutně neplatný a závěr soudu I. stupně považuje za zcela nesprávný, který je jak v rozporu s duchem zákona, tak i úmyslem zákonodárce.

Krajský soud v Brně jako odvolací soud vyhověl odvolání žalovaného a svým rozsudkem č.j. 37 Co355/2007 ze dne 25. 11. 2008 rozsudek soudu I. stupně změnil tak, že žaloba žalobkyně na zaplacení částky 146 000,- Kč se zamítá. Výrokem č. II. uvedeného rozsudku pak stanovil povinnost žalobkyně nahradit žalovanému na nákladech řízení před soudy obou stupňů částku 55 265,- Kč. Odvolací soud svůj opačný právní závěr odůvodnil rozsudkem Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000. Podle tohoto rozsudku možnost uzavření dohody o vypořádání SJM po uplynutí doby tří let od zániku manželství za situace, kdy probíhá u soudu včas zahájené řízení o jeho vypořádání, vylučuje přímo ustanovení § 150 odst. 4 Občanského zákoníku. Odvolací soud svoje stanovisko opírá o gramatický výklad citovaného ustanovení Občanského zákoníku, který říká, že zákon zde dává možnost vypořádání SJM dohodou pouze do tří let od jeho zániku. To znamená, že jakmile doba tří let od zániku společného jmění manželů uplynula, aniž by se účastníci o vypořádání společného jmění na tomto vypořádání dohodli, může být v průběhu včas zahájeného řízení o vypořádání SJM jejich spoluvlastnictví vypořádáno jen rozsudkem soudu nebo usnesením soudu, schváleným smírem, který má účinky pravomocného rozsudku, nikoliv však již mimosoudní dohodou účastníků. Odvolací soud tak nadřadil dohodu uzavřenou formou soudního smíru nad dohodou uzavřenou mimo soudní řízení, avšak v jeho průběhu.

Proti rozsudku Krajského soudu v Brně č.j. 37 Co355/2007 ze dne 25. 11. 2008 podala žalobkyně v zákonné dvouměsíční lhůtě dovolání k Nejvyššímu soudu České republiky. Ve svém dovolání žalobkyně označila právní názor

odvolacího soudu, dle kterého uplynutím tříleté lhůty hmotněprávního charakteru je překážkou pro vypořádání SJM formou dohody, za nesprávný na rozdíl od právního názoru Okresního soudu v Blansku, který vyhodnotil fakt podání žaloby na vypořádání SJM za zachovávací právní úkon umožňující účastníkům dohodu o vypořádání SJM v průběhu soudního řízení, byť po uplynutí tříleté lhůty, platně uzavřít. V dovolacím řízení Nejvyšší soud ČR nevynesl prozatím žádné rozhodnutí.

Je obecně známo, že nejen rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR, ale i ostatních českých soudů v obdobných věcech není jednotná. Já sama zastávám stejný názor jako soud I. stupně, JUDr. Josef Hašek a JUDr. Petr Kazda. Domnívám se, že odvolací soud se měl více soustředit na specifické okolnosti tohoto konkrétního případu, tj. na okolnosti, za kterých k uzavření dohody o vypořádání SJM, byť po uplynutí zákonné tříleté lhůty, došlo a preferovat smysl zákonné úpravy dané § 150 Občanského zákoníku. V posuzovaném případě bylo zřejmé, že se rozvedení manželé sami dohodnout nedokážou, proto také byla podána žaloba o vypořádání SJM. Vzhledem ke složitosti řízení, i kdyby nedošlo k uzavření dohody mimo soudní řízení, byl by rozsudek v této věci vynesl, případně dohoda ve formě soudního smíru by byla uzavřena rovněž až po uplynutí tříleté lhůty. Domnívám se, že pro nadřazování dohody uzavřené formou soudního smíru nad dohodu uzavřenou mimo soudní řízení, avšak v jeho průběhu, a mající všechny formální náležitosti, není opory. Bez přihlédnutí k aspektu spravedlnosti považuji právní názor odvolacího soudu za zcela formalistický a zcela nabourávající občanskou právní jistotu. Dohodu o vypořádání SJM rozvedená manželka uzavřela za účelem ukončení celé záležitosti smírnou cestou a zcela zřejmě ji uzavírala s vědomím, že dohoda je platná a že na základě ní jí bude v budoucnosti plněno z rukou bývalého manžela. V opačném případě by s ukončením soudního řízení zřejmě nesouhlasila. Rovněž nelze brát na lehkou váhu uzavření jakékoliv dohody. Myslím si, že napadené rozhodnutí Krajského soudu v Brně obecně zpochybňuje smysl vzájemných písemných závazků mezi občany přijatých formou smlouvy a nerespektuje zásadní ústavněprávní hodnoty, na kterých je postavena oblast soukromého práva. Další zřetel musíme brát na to, že

předmětné ustanovení § 150 odst. 4 Občanského zákoníku neexistuje v našem právním řádu, aby sankcionovalo účastníky za nedodržení určitých lhůt, ale proto, aby zajistilo relativně optimální úpravu majetkoprávních poměrů bývalých manželů, nejsou-li tito schopni nebo ochotni učinit tak sami.

Stejný názor jako JUDr. Josef Hašek, JUDr. Petr Kazda a i Okresní soud v Blansku ve shora označené právní věci zastávají i JUDr. Milan Vašíček a Tomáš Chobola.²²⁶ Ti uvádějí, že tříletá zákonná lhůta dle teleologického a funkčního výkladu § 150 odst. 4 Občanského zákoníku je lhůta stanovená nikoli pro konečné vypořádání zaniklého SJM, ale pro to, aby bývalí manželé zabránili vzniku zákonné vypořádací domněnky, která je jakýmsi „náhradním“ nástrojem“ zákonodárce k zajištění jistoty v právních vztazích. Svoji argumentaci opírají zejména o existenci dlouhých soudních sporů – uvádějí, že nemůže být po právu ten výklad, podle něhož případné průtahy v soudním řízení budou mít za následek marné uplynutí lhůty pro vypořádání SJM jinak než prostřednictvím nevyvratitelné domněnky vypořádání.²²⁷ Takový výklad označili za kolidující se zásadou, že z bezpráví nikdy nemůže povstat právo. JUDr. M. Vašíček a T. Chobola souhlasí s tím, že návrh na vypořádání SJM podaný v zákonné tříleté lhůty je zachovávacím právním úkonem svého druhu, který umožňuje účastníkům řízení nadále disponovat s předmětem zaniklého SJM, a to i po vypršení tří let od zániku SJM. Tento názor je již zčásti potvrzen i dalším stanoviskem Nejvyššího soudu ČR Rc44/20²²⁸, dle kterého lze návrh na vklad vlastnického či jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání SJM podat i po uplynutí tříleté lhůty stanovené § 150 odst. 4 Občanského zákoníku za splnění podmínky, že před uplynutím této lhůty byl podán návrh na vypořádání SJM k soudu a dané řízení stále probíhá. Je zde vyřčen závažný argument z hlediska systémového výkladu – dohoda ani soudní

²²⁶ Vašíček, M., Chobola, T., Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle § 150 ObčZ-Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky? Právní rozhledy č. 9, 2002, s. 441

²²⁷ Obdobný výklad byl podán v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000

²²⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky Cpjn 38/98

vypořádání nejsou samostatnými formami vypořádání SJM. Uplatnění jedné formy může mít za určitých okolností vliv na případnou prolongaci možnosti uplatnění druhé. Je zde podpořeno to, že i po uplynutí tří let zůstává pro rozvedené manžele otevřena možnost vypořádat se také mimosoudně, dohodou. Zmíněná část uvedeného judikátu tak překračuje formalistický pohled na právní úpravu týkající se vypořádání zaniklého SJM a upřednostňuje funkční výklad normy, který plyne ze smyslu a účelu daného ustanovení. Přikláním se zde k názoru JUDr. M. Vašíčka a T. Choboly, že striktní lpění na výkladu příslušné normy by znamenalo obcházení účelu Občanského zákoníku, kterým je jednak preference smluvní autonomie stran a jednak snaha o dosažení jistoty a transparentnosti v majetkoprávních poměrech manželů, jejichž společné jmění zaniklo.

Jak bylo uvedeno shora, právní stanoviska JUDr. M. Vašíčka, T. Choboly, JUDr. Josefa Haška, JUDr. Petra Kazdy se opírají čistě o jazykový výklad s přihlédnutím k výkladu teleologickému (k výkladu hledajícímu smysl zákonné normy), ze kterého tito odborníci vyvozují, že důsledkem podání návrhu na vypořádání SJM soudu je skutečně nenastoupení nevyvratitelné domněnky ohledně všech věcí spadajících do SJM bez ohledu na to, zda takový návrh zahrnuje všechny věci spadající do SJM či nikoli. Při připuštění této skutečnosti však vystává řada dalších neméně významných otázek, na něž nelze jednoznačně odpovědět, a to např.²²⁹:

- a) Je nastoupení zákonné domněnky podáním návrhu na vypořádání SJM k soudu jednou provždy vyloučeno? Nebo jde pouze o pozastavení nebo přerušování běhu tříleté lhůty pro uplatnění domněnky?
- b) Jakým způsobem dojde k vypořádání věcí patřících do SJM, které nebyly učiněny předmětem řízení a tudíž o nich nebylo pravomocně rozhodnuto? A kterým okamžikem by k vypořádání došlo?

²²⁹ Součková, M., Petrová, R., Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin advokacie č. 12/2008, Česká advokátní komora, Praha, 2008, str. 31

- c) Zda a kdy nastoupí domněnka vypořádání v případě pravomocného zastavení řízení, a to v důsledku zpětvzetí návrhu jedním z účastníků se současným souhlasem druhého účastníka.

Přestože na shora uvedené otázky neexistuje jednoznačná odpověď, pokusím se na ně vyslovit svůj názor:

ad a)

Jak bylo uvedeno shora, podáním návrhu na vypořádání zaniklého SJM k příslušnému soudu ve lhůtě do tří let od nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství zákonná nevyvratitelná domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 Občanského zákoníku vůbec nenastoupí. Pokud soud v konkrétní věci vynese pravomocné soudní rozhodnutí o tom, jak vypořádat zaniklé SJM, domnívám se, že po pravomocnosti tohoto rozhodnutí již dojít k nastoupení zákonné domněnky nemůže, neboť je její nastoupení provždy vyloučeno. Z logického pohledu je důvodem pro tento postoj to, že již nemusí existovat žádná lhůta pro vypořádání masy SJM, která již vypořádána je, a to pravomocným rozhodnutím soudu.

ad b)

Ohledně způsobu vypořádání (komu co připadne) věcí patřících do SJM, které nebyly učiněny předmětem řízení a tudíž o nich nebylo pravomocně rozhodnuto, by se použila zákonná domněnka dle § 150 odst. 4 Občanského zákoníku. Co se týká lhůty pro vypořádání těchto věcí – zastávám názor, že pokud by soudní rozhodnutí o vypořádání SJM (v konkrétní věci o neúplném návrhu) nabylo právní moci až po uplynutí zákonné tříleté lhůty, k vypořádání věcí, které nebyly učiněny předmětem řízení, by došlo okamžikem pravomocnosti tohoto soudního rozhodnutí. Pokud by k soudnímu rozhodnutí došlo před uplynutím zákonem stanovené tříleté lhůty, k vypořádání věcí, které nebyly učiněny předmětem

řízení, by došlo až uplynutým celé tříleté lhůty, která počne běžet od právní moci rozsudku o rozvodu manželství účastníků soudního řízení.

ad c)

V případě pravomocného zastavení řízení o vypořádání zaniklého SJM, a to v důsledku zpětvzetí návrhu jedním z účastníků se současným souhlasem druhého účastníka, se domnívám, že tříletá lhůta by měla začít běžet od právní moci usnesení o zastavení řízení. Dříve totiž zákonná nevyvratitelná domněnka z důvodu probíhajícího soudního řízení nemohla nastoupit. Stanovením počátku běhu tříleté lhůty zpětně až k datu pravomocnosti rozsudku o rozvodu manželství by mohlo dojít k poškození práv účastníků soudního řízení, a to z důvodu zkrácení tříleté lhůty.

4.4. Zákonná domněnka v insolvenčním řízení

Insolvenční zákon, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2008, se dotkl i domněnky vypořádání stanovené Občanským zákoníkem, a to zejména ve dvou následujících případech:

- 1) Dnem právních účinků prohlášení konkurzu na majetek dlužníka se staví běh zákonné lhůty § 150 odst. 4 Občanského zákoníku, jestliže má tato lhůta skončit nejpozději do 6 měsíců od právních účinků prohlášení konkurzu.²³⁰
- 2) Jestliže v době prohlášení konkurzu již marně uplynula lhůta k vypořádání zaniklého SJM, nastanou právní účinky domněnky vypořádání podle §

²³⁰ § 268 odst. 3 insolvenčního zákona, který zní:

„V případech uvedených v odstavci 2 písm. b) a c) se prohlášením konkursu staví lhůta stanovené podle zvláštního právního předpisu k vypořádání společného jmění manželů, jestliže má skončit nejpozději do 6 měsíců od prohlášení konkursu.“

150 odst. 4 Občanského zákoníku až po 6 měsících od prohlášení konkurzu.²³¹

Tato zvláštní úprava umožňuje „odsunout“ právní účinky domněnky vypořádání bez ohledu na to, že k vypořádání zaniklého SJM již ex lege došlo. Jestliže tedy nastaly právní účinky domněnky vypořádání po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, nebo jde-li o insolvenční návrh věřitelé poté, co nastaly právní účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, má se za to, že právní účinky domněnky vypořádání dosud nenastaly a že nastanou až po 6ti měsících od prohlášení konkurzu. Ve shora označené 6ti měsíční lhůtě od prohlášení konkurzu lze proto jak uzavřít dohodu o vypořádání zaniklého SJM, tak i může být podán návrh²³² na vypořádání zaniklého SJM soudem.

²³¹ § 269 odst. 2 insolvenčního zákona, který zní:

„Jestliže v době prohlášení konkursu již uplynula lhůta k vypořádání společného jmění manželů, aniž byla uzavřena dohoda o vypořádání společného jmění manželů, nastanou účinky spojené podle zvláštního právního předpisu s uplynutím lhůty k vypořádání společného jmění manželů až po 6 měsících od prohlášení konkursu, do té doby lze uzavřít novou dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo podat návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, práva třetích osob nabytá v dobré víře tím však nejsou dotčena.“

²³² dle § 270 insolvenčního zákona prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu (dohody o vypořádání společného jmění manželů uzavřené dlužníkem po prohlášení konkursu jsou neplatné).

Z Á V Ě R

Cílem rigorózní práce bylo zaměřit se na jednotlivé způsoby vypořádání SJM – dohodou, rozhodnutím soudu, uplatněním zákonné nevyvratitelné domněnky. V souhrnu lze říci, že nejjednodušším a právně nejjistějším způsobem vypořádání SJM byla, je a bude dohoda. A v tomto případě nezáleží na tom, zda to bude dohoda o vypořádání SJM rozvedených manželů dle § 150 odst. 1, 2 Občanského zákoníku nebo smlouva dle § 24a Zákona o rodině o vypořádání vzájemných vztahů k majetku v SJM a o uspořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení. V každém případě totiž dojde mezi manžely ke konsensu, ať se jedná o předmět SJM, bližší specifikaci, nebo o cenu jeho jednotlivých předmětů. Nutno znovu podotknout, že dohoda nemusí nutně respektovat všechny zásady stanovené pro vypořádání SJM²³³ a zřejmě tuto skutečnost rozvádějící se (rozvedení) manželé považují za klíčovou.

Na druhém místě z hlediska jednoduchosti a právní jistoty dle mého názoru, ale i názoru zákonodárců, stojí soudní rozhodování o vypořádání SJM. S tímto druhem vypořádání SJM je již spojeno mnohem více problémů než u smluvní formy vypořádání SJM, přičemž nelze opomenout, že při soudním rozhodování do vztahu rozvedených manželů vstupuje třetí „osoba“, a to soud. Z rigorózní práce vyplývá, že tyto problémy jsou spojeny zejména s výkonem podnikatelské činnosti jednoho z manželů (leasing, vložení zisku z podnikání zpět do podnikání, atd.). Na dotčené problematické otázky předložená práce odpověděla zejména s pomocí soudní judikatury.

Nevyvratitelná zákonná domněnka o vypořádání SJM nastupuje v případě nevyužití dohody, ani soudního rozhodnutí. Způsob jak vypořádat movité i nemovité (stejně tak společná ostatní majetková práva, pohledávky a závazky) věci je dán § 150 odst. 4 Občanského zákoníku jasně a zřetelně. Právní pochybnosti, i díky nekonstantní judikatuře, však nastávají v kombinaci zahájení

²³³ § 149 odst. 2, 3

soudního řízení s nastoupením nevyvratitelné domněnky. V důsledku těchto pochybností pak dochází k nepředvídatelným soudním rozhodnutím a v určité míře i právní nejistotě. Z předložené práce vyplývá nutnost definitivního rozhodnutí soudní judikatury či provedení novelizace předmětného ustanovení Občanského zákoníku a odpovědět tak na sporné otázky vznikající v právní praxi.

V závěru celé práce nesmím opomenout otázku připravované reformy soukromého práva v České republice. Již dvě desítky let, a to zhruba od roku 1991 (pokusy o nový Občanský zákoník počaly paralelně s projednáváním novely z roku 1991), se u nás diskutuje o nutnosti změn občanského práva. Občanský zákoník z roku 1964 byl a je zvláštním kodexem upravujícím majetkové vztahy. Lze říci, že důraz na majetkové vztahy vedl k podcenění významu statutových otázek a úpravy osobních práv vůbec. Stále přetrvává samostatný Zákon o rodině, který odděluje úpravu nemajetkových vztahů v rodině (s výjimkou výživného) od úpravy vztahů majetkových. Stávající Zákon o rodině jako zvláštní zákon kodexového typu upravující rodinné právo je mnohými označován jako poddimenzovaný. Dle osnovy připravovaného Občanského zákoníku²³⁴ je rodinnému právu věnována Druhá část, která bude rozdělena na tři Hlavy: Hlava I. - Manželství, Hlava II. – Příbuzenství a švagrovství, Hlava III. – Poručenství a jiné formy péče o dítě. Jak bylo řečeno, díl čtvrtý hlavy první je věnován úpravě povinností a práv manželů osobních a majetkových. Shrnuje tak ustanovení, která jsou v současné době obsažená jednak v Zákoně o rodině, jednak v Občanském zákoníku, i navíc v různých dalších právních normách. Manželské majetkové právo dle navrhovaného představuje soubor právních ustanovení týkajících se majetkových poměrů manželů v tom nejširším slova smyslu. Na straně jedné se rozlišuje zákonný režim, na straně druhé pak režimy modifikované – režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu. Modifikované režimy mají mít zásadně shodnou právní relevanci a shodné právní důsledky, zejména pokud jde o třetí osoby.

²³⁴ Eliáš, K., Zuklínová M., Havel, B., Dvořák, T., Osnova občanského zákoníku a Osnova zákona o obchodních korporacích, Plzeň, 2009

V každém případě jen čas a praktické zkušenosti nám všem ukáží, zda nová právní úprava bude lepší než ta stávající.

RESUMÉ

The settlement of the community property is understood as an arrangement of relationships between the spouses to the property (both assets and liabilities), which was a subject of their community property at the time of the marriage dissolution.

The settlement of the community property must be arranged, with some exceptions, pursuant to the principles regulated by Cl. 149 section 2 and 3 of the Civil Code as follows:

- Principle of equality of shares
- Principle of aspect of nurturance and aspect of merit in acquisition and maintenance of common things
- Principle of consideration of minor children's needs
- Principle of offset.

Pursuant to Cl. 150 section 4 of the Civil Code, the community property can be settled in three ways:

- 1) By agreement
- 2) By judicial decision
- 3) By application of conclusive legal assumption.

The three comprehensively defined methods of the settlement of the community property may be applied both separately and by their combination. The Czech legal order prefers concluding an agreement on the community property settlement to a judicial decision and to an application of the so-called conclusive legal assumption.

ad 1)

When concluding the agreement, decisive is the will and discretion of both of the spouses whether they would become parties to a contract in accordance with law. The agreement on the community property settlement must always be in writing. Failure to observe the written form results in its being null and void. If the subjects of the agreement are other things than real estates, the agreement comes into effect by signature of both of the contractual parties, if not agreed otherwise between the contractual parties. If the subject is a real estate, the agreement, however, comes into effect only after the entry of the record of the title in the Land Register has been made. Two opposite opinions have arisen on effect of the agreement, the subject of which is the real estate, and consequently the entry of the record of the title in the Land Register must be made. One opinion maintains that the moment of the settlement is related to the very effect of the agreement, i. e. as of the date of the contract conclusion; the opposite opinion is that in case the settlement agreement has already been concluded, but the application for the permission to enter a record of the title in the Land Register has not been filed, the bondage of the spouses' will expires ex lege by elapsing of the three years' time determined in Cl. 150 section 4 of the Civil Code.

The aforementioned relates to the agreement, which was concluded between the divorced spouses, i. e. after the legal power of the judgment of the marriage divorce. The Family Law, by its provision of Cl. 24a section 1, in effect from 1 August, 1998, introduced another possibility of the spouses' mutual agreement at the divorce by agreement. The conditions of the divorce by agreement are that the marriage lasted at least one year, the spouses do not live together for at least six months, and that the other spouse joins the application for the divorce. The spouses submit to the court their agreement in writing and with signatures officially authenticated, which solves their relationship to the property, arrangement of rights and obligations resulting from the common housing, or possibly, the payment of alimention for the time after divorce. The written agreement is concluded as early as at the existence of the marriage; it comes into

force on the day of signature by both parties; however, it takes effect only after the legal force of the judgment of divorce. If the spouses have common minor children, they are obliged to submit, in addition, the final and conclusive judicial decision on approval of the parents' agreement regulating the minor children's situation for the time after the divorce.

ad 2)

The application for the commencement of proceedings of the community property settlement must be filed within a three years' time from the marriage dissolution. Both spouses are entitled to file the application; both of them have a position of both the petitioner and the respondent – it is a so-called *judicium duplex* proceeding. During the proceedings the court must first ascertain the scope of the community property. What is included in the community property is exactly regulated by Cl. 143 section 1 of the Civil Code. The community property is based above all on the sources, which are employment or business activity. In connection with the business activity of one of the spouses many questions appear, such as awarding of consent by the other spouse who does not do business to use the property included in the community property; evaluation of the business activity; or settlement of the rights and obligations resulting from the concluded contract of leasing.

Having determined the subject of the community property, the court establishes the price of the things, which are included in the community property. The price may be defined by the consistent statement of the participants; or, if there is a dispute about the price between the participants, it is necessary to have the thing or right evaluated by an expert opinion. The submitted doctoral thesis is focused on the evaluation not only of movable and immovable things, but also on evaluation of the stake in the business company. As soon as the court ascertains and evaluates the mass of the community property, the settlement is executed according to the established settlement principles, and the judgment is awarded.

The doctoral thesis also deals with specific ways of the settlement of the community property through the judicial decision as follows:

- At the termination of the marriage due to death of one of the spouses, or by declaration of the death of one of the spouses
- At the termination of the community property during the marriage (in case of bankruptcy proceedings pursuant to the Insolvency Law, or in case of imposition of a sentence of forfeiture of the property or its part pursuant to the Criminal Code)
- At the reduction of the community property scope by the judicial decision (for serious reasons, reduction to things of a usual equipment of a common household; or when one of the spouses obtained a permit to perform business activities; or if he/she became a partner with an unlimited liability in a business company).

ad 3)

If the community property was not settled after the termination by agreement, or neither of the spouses filed an application with the court for the settlement within the legal period of three years, the settlement of the community property will be settled by law pursuant to Cl. 150 section 4 of the Civil Code. This provision is described in the legal practice as the so-called conclusive legal assumption of the community property settlement, which prevents the duration of the unsettled community property for an unlimited period of time. This is an exact legal set of conditions, which must be respected both by the former spouses and by third persons (creditors).

It applies to the movables that they are the ownership of the person who has used them for his/her needs or his/her family needs at the end of the three year period, considering that they need not be used for the whole of the three year period. The same applies to the real estate – ex lege it is a subject of the community property of the former spouses with equal shares. The division of the

real estate is followed by the problems of the entry of the record of the title in the Land Register. In the practice, complicated cases often occur when the conclusive legal assumption applies not only to movable and immovable things, but also to other property rights, among them a member share in a housing cooperative. The process of the settlement of the member share includes not only the definition establishing who will be the exclusive member of the housing cooperative and exclusive tenant of the cooperative flat, but also the amount of compensation, which will fall to that of the divorced spouses, who did not become the exclusive member of the housing cooperative and exclusive tenant of the cooperative flat.

In respect of the theme of the legal assumption, the doctoral thesis is in more details focused on two contradictory opinions of the Supreme Court of the Czech Republic on whether the legal assumption should appear at the commencement of the proceedings at the court for the community property settlement. Due to the inconsistency of the judicature of the Supreme Court of the Czech Republic, contradictory judicial decisions in one legal case may occur in the practice of the courts.

Seznam klíčových slov s překladem do anglického jazyka

- Dohoda – Agreement
- Soudní rozhodnutí - Judicial decision
- Zákonná nevyvratitelná domněnka – Conclusive legal assumption

Seznam použité literatury:

1. Knihy :

Baudyš, P. Katastr a nemovitosti, 1. Vydání, Praha : C. H. Beck, 2003

Bičovský, J.: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Praha: Linde, 1994

Bičovský, J., Holub, M.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou, 2.vydání, Praha: Linde, 1994

Dědič, J. Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu, Praha: Polygon, 1999

*Dvořák, J.,*Majetkové společenství manželů, Praha: ASPI Publishing, 2004

Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2007

Eliáš, K., Zuklínová M., Havel, B., Dvořák, T., Osnova občanského zákoníku a Osnova zákona o obchodních korporacích, Plzeň, 2009

Farská, P., Kofroň, M., Novotný, M. a kol. Finanční leasing v právní praxi. Praha : C. H. Beck, 2003

Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné, 3.vydání, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2002

Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V. Občanský zákoník, Komentář I., Praha: ASPI Publishing, 2000

Hendrych, D. a kol., Právnícký slovník , C.H. Beck, Praha: 2009

*Holub, M. a kol.*Občanský zákoník, Komentář, Praha: Linde Praha, a.s., 2003

Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998

Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině, Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1998

Jehlička, O. – Švestka, J. – Škárová, M. a kol. Občanský zákoník, Komentář, 8. vydání, Praha: C.H. Beck, 2003

Hlavsa, P. Občanský soudní řád s komentářem, Český Těšín: Poradce s.r.o., 2000

Hrušáková, M. Rozvod a paragrafy, Brno: Computer Press, 2003

Knapp, V., Učebnice občanského a rodinného práva, Praha: Orbis, 1954

Knappová, M., Švestka, J, Dvořák, J. a kol.: Učebnice Občanské právo hmotné, sv. I., Praha: Codex, 1997

Knappová, M., Švestka, J, Dvořák, J. a kol.: Učebnice Občanské právo hmotné, sv. I., Praha: ASPI Publishing, 2002

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Učebnice Občanské právo hmotné, sv. I., Praha : ASPI Publishing, 2005

Mikeš, J., Muzikář, L. Dědické právo, Praha : Linde Praha a.s., 2003

Montesquieu, Ch., O duchu zákonů, Aleš Čeněk, Reprint z roku 1947

Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. Praha : Linde Praha, 2000

Radvanová, S., Zuklínová, M. Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva. Praha : C. H. Beck, 1999

Sborník Nejvyššího soudu ČR, rok 1986

Spáčil, J., Dvořák, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení.
Praha, 2007, č. 7

2. Články a studie

Cechlová, E., Trutnová, J. Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů, *Ad Notam*, 2006, č. 2

Dvořáček D., Vašíček M. Společné jmění manželů a vypořádání závazků, *Právní rozhledy*, 2004, č. 11

Dvořák, J. Zamyšlení nad právní úpravou SJM, *Soudní rozhledy* č. 12, 2007

Dvořák, J., Spáčil, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, *Právní fórum*, 2007, č. 7

Dvořák, T. K judikatuře určující výši přiměřené náhrady při zániku společného členství v bytovém družstvu. *Soudní rozhledy*, 2001, č. 12

Dvořák, T. Tři úvahy k judikatuře v oblasti bytových družstev. *Soudní rozhledy*, 2003, č. 1

Dvořák, T. Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů, *Obchodněprávní revue*, 2010, č. 1

Fiala, J. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavření dohody o vypořádání. *Právní rozhledy*, 1999, č. 2

Hašek, J., Kazda, P. Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 5 Česká advokátní komora, Praha, 2006

Králíčková, Z. Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 10, Česká advokátní komora, Praha, 2006

Kratochvíl, Z. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 10, Česká advokátní komora, Praha, 2006

Piková, P. Občanské soudní řízení, občanské právo, společné jmění manželů, časopis Jurisprudence, 1999, č. 4

Součková, K., Petrová, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin advokacie, 2008, č. 12, Česká advokátní komora, Praha, 2008

Spáčil, J. Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů, Soudní rozhledy, 2008, č. 3

Svoboda, K. K problému vnosů při vypořádání společného jmění manželů: Právní fórum, 2010, č. 2

Vašíček, M., Chobola, T. Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle §150 ObčZ - Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky? Právní rozhledy č. 9, 2002

Veselý, J. Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů. Právní rozhledy, 1998, č. 6

Veselý, J. Změny v právní úpravě majetkového společenství manželů v oblasti nemovitostí a jejich úskalí. Ad Notam, 1998, č.3

3. Internetové odkazy

www.nsoud.cz

www.beck-online.cz

www.justice.cz

www.portal.gov.cz

